



กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสว่างสามัคคี
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

MORAL SUPPORTING STUDENT ACTIVITIES OF
KUSAWANGSAMAKKEE SCHOOL NAMPONG DISTRICT,
KHON KAEN PROVINCE

พระครูวิธานนุยุต (นิพนธ์ ญาณวีโร/โสดา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕



กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

พระครูวิธานนุยุต (นิพนธ์ ญาณวีโร / โสตา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)



Moral Supporting Student Activities of Kusawangsamakkee School
Nampong District, Khon kaen Province

Phrakru Veerayannuyut (Nipon Nānaviro /Soda)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Education Administration)
Graduate School
Mahachulalongkomrajavidyalaya University
Khon Kaen, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkomrajavidyalaya University)



บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
 วิทยานิพนธ์ เรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลี อําเภอน้ําพอง
 จังหวัดขอนแก่น” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชา การบริหารการศึกษา

(Signature)

(พระสุธีธรรมานวัตร, ผศ.ดร.)
 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(Signature)

ประธานกรรมการ
 (พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

(Signature)

กรรมการ
 (รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน)

(Signature)

กรรมการ
 (ดร.ประยูร แสงใส)

(Signature)

กรรมการ
 (พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ดร.)

(Signature)

กรรมการ
 (ผศ.ดร.รัชณี จรุงศิริวัฒน์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ประธานกรรมการ

ดร.ประยูร แสงใส กรรมการ

พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ดร. กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(Signature)

(พระครูวิธานนุยุต/ญาณวีโร)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน โรงเรียนกุ່สว่างสามัคคี
อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
- ผู้วิจัย** : พระครูวิโรจน์คุณุต (นิพนธ์ ญาณวิโร/โสดา)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : รศ.ดร.เอกนัท จารุเมธีชน. ป.ธ.๕ , พ.ม., กศ.บ.(ประวัติศาสตร์)
อ.ม.(บาลี-สันสกฤต).Ph.D.(Sanskrit)
 - : ดร.ประยูร แสงใส. ป.ธ.๔ , พ.ม., พธ.บ.,P.G.Dip.In Journalism.,
M.A. (Ed), Ph.D. (Ed).
 - : พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา,ดร. ป.ธ.๖ , พธ.บ.(ศาสนา),
M.A. Ph.D.(Sanskrit)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน และเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครูโรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงสำรวจด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา เอกสารที่เกี่ยวข้องด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนทั้งเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาวิธี ประกอบวิทยานิพนธ์

ผลการศึกษาพบว่า

กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน โรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคีการสอนศีลธรรมในโรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี กิจกรรมที่ส่งผลให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน คือ กิจกรรมส่งเสริมการประพฤติ ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ได้แก่ ศีล ๕, พรหมวิหาร ๔, อธิปไตย ๔ และฆราวาสธรรม ๔ เป็นการจรรโลงศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป นักเรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา นักเรียนเห็นความสำคัญของการทำบุญ และปลูกฝังจิตสำนึก ให้นักเรียนรู้จักการเข้าวัด ลำดับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา มีอารมณ์ที่อ่อนโยน จิตใจสงบ มีสมาธิในการเรียน

พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกุสว่างสามัคคีที่แสดงออกทางกาย และ วาจา ได้แก่ การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา การเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์การไม่ทำ ร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พุทธา โภชระพูดคำสัตย์ การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ ความรู้ ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิต การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธ ศาสนา การทำบุญตักบาตร การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต

แนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของ โรงเรียนกุสว่างสามัคคี ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่าง บุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การ เรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบ วินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตยที่มี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน โรงเรียนกุสว่างสามัคคีโรงเรียนได้ ดำเนินการประเมินผล โดยให้คณะครูผู้เกี่ยวข้องทุกคน เป็นผู้ประเมินจาก ร่องรอย เอกสารการ ปฏิบัติงาน การสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์ ตรวจสอบวัดผลงาน มีผลการประเมิน อยู่ในระดับที่น่า พอใจ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนให้ความสำคัญและมีการดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อต้องการให้เยาวชนมี คุณภาพสอดคล้องกับบริบทและความคาดหวังของชุมชน โดยให้คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล เป็นผลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจในภาระงาน เข้าใจหน้าที่บทบาท กิจกรรมต่าง ๆสามารถประสบ ผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย แสดงให้เห็นว่าหลักการ กิจกรรม แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียน กุสว่างสามัคคี สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับอุดมการณ์ของหลักสูตรและ มาตรฐานการศึกษาได้

Thesis Title : Moral Supporting Student Activities of Kusawangsamakkee School
Nampong District, Khon kaen Province

Researcher : Phrakru Veerayannuyut (Nipon Nānaviro/ Soda)

Degree : Master of Arts (Education Administration)

Thesis Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Ekkachat Jarumethichon Pali V, B.Ed (History),
M.A.(Bud.), M.A.(Pali-Sanskrit), Ph.D.(Eastern Language-Sanskrit)

: Dr. Prayoon Saengsai Pali IV, B.A., M.A. (Ed.), P.G. Dip.
(Journalism), Ph.D. (Ed.)

: Dr. Phramaha Daosayam Vajiranano, Pali VI, B.A. (Thai), M.A.,
Ph.D. (Pali & Theravada Buddhism)

Data of Graduation : 31 March 2013

ABSTRACT

The objectives of this thesis were to study the learning activities that supported to moral values of the students at Kusawangsamakkee School, Nampong district, Khonkaen province, to study moral behavior of the students, and to study the process in organizing the learning activities that supported to moral values of the students, director and teachers at Kusawangsamakkee School, Nampong district, Khonkaen province. However, this thesis was conducted based on qualitative research methodology, collecting the data from the Pali canon, related document to the moral conduct, including field work approach and content analysis.

The result of the study found that:

The learning activities that supported to the moral values of the students at Kusawangsamakkee School were the activities that focused on fostering the tired relationship between student, community, village, temple and school. For instant, the practice of moral conduct (*Pabca-sila*), the holy abidings (*Brahmavihara*), the path to success (*Iddhipada*), and the virtues for a good household life (*Gharavasa-dhamma*), all these Buddhist principles, in the same time,

supported to maintain Buddhism in the long run. More importantly, the students truly understood the moral conduct and engaged in such values in which eventually brought them a ton of benefit to themselves, to school, community, and country at the whole.

For the moral behavior of the students, the study found that the students expressed their moral conduct mostly through bodily actions such as playing respect to the Buddha and that of their parents and teachers, practicing meditation, not engaged in making harm to the others, participated in Buddhist auspicious occasion and moral ethical training, and seeking to dedicate themselves to the benefit of the society.

However, for the processes in administrative management of the learning activities that supported to moral values of the student, the study found that the school should supported in organizing the various learning activities that suited to the individual difference and focusing to the mutual relationship. Teachers should give advice, not only the academic field but also taught them the art of righteous livings. Moreover, the learning activities should supported to unity among the groups of the students, including responsibility, punctuality, and the law of the nation.

Last but not at the least, for the process of organizing the learning activities that supported to the moral values, the study found that the teachers at Kusawangsamakkee School had very systematic methods in organizing the activities. Moreover, they were very concerned to the students and wholeheartedly contributed in organizing the learning activities. Furthermore, the school also was very concerned about these useful learning activities together with the supports of the community. Therefore, they were very successful with remarkable result and desire characteristic in accorded with the objectives of the Basic Education Core Curriculum.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อันประกอบด้วย รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน, ดร.ประยูรแสงใส และพระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา,ดร. ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแล เอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา

เจริญพรขอบคุณท่านผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ตลอดจนผู้ปกครอง นักเรียนโรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้โอกาสผู้วิจัยได้ศึกษากิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีในการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล ขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจ จนทำให้งานวิจัยแล้วเสร็จด้วยดี

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป/คน คณาจารย์ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันจะพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แด่มารดา บิดา รวมทั้งบูรพาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยชิ้นนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนเป็นผลสำเร็จด้วยดียิ่ง

พระครูวิโรจน์นุยุต (นิพนธ์ ญาณวิโร/โสดา)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐
๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๒
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้รับ	๑๒
บทที่ ๒ กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุ່สว่างสามัคคี	๑๓
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนกุ່สว่างสามัคคี	๑๓
๒.๑.๑ ภารกิจของโรงเรียน	๑๓
๒.๑.๒ เป้าหมายของโรงเรียน	๑๔
๒.๒ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน	๑๕
๒.๓ การสวดมนต์แผ่เมตตา	๓๘
๒.๔ การทำบุญตักบาตร	๓๕
๒.๕ การเล่านิทานธรรมะ	๔๐
๒.๖ การฝึกสมาธิ	๔๒
๒.๗ การเวียนเทียนวันสำคัญทางศาสนา	๔๖
๒.๘ การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม	๔๓
๒.๙ สรุปกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี	๔๓

บทที่ ๓ พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกุ้งสว่างสามัคคีที่แสดงออก	๔๕
ทางกายและวาจา	๔๕
๓.๑ พฤติกรรมทางศีลธรรมของเด็กและเยาวชนตามแนวคิดของนักวิชาการ	๔๕
๓.๒ การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา	๕๐
๓.๓ การเคารพบิดามารดา และครูอาจารย์	๕๑
๓.๔ การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน	๕๕
๓.๕ การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์	๕๗
๓.๖ พุดจาไฟเพราะพุดคำสัตย์	๕๘
๓.๗ การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ	๕๙
๓.๘ การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ	๖๑
๓.๙ ความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิต	๖๔
๓.๑๐ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๖๔
๓.๑๑ การทำบุญตักบาตร	๖๔
๓.๑๒ การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม	๖๕
๓.๑๓ ความซื่อสัตย์สุจริต	๖๖
- โครงการส่งเสริมกิจกรรมศีลธรรมนักเรียน	๖๘
๓.๑๓ สรุปการสัมภาษณ์	๖๙
บทที่ ๔ การบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของ โรงเรียนกุ้งสว่างสามัคคี	๗๑
๔.๑ หลักและวิธีการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของผู้บริหาร	
และครู โรงเรียนวัดกุ้งสว่างสามัคคี	๗๑
๔.๑.๑ ความสำคัญ	๗๒
๔.๑.๒ แนวการจัดสถานศึกษา	๗๕
๔.๑.๓ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา	๗๘
๔.๑.๔ บทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	๘๐
๔.๑.๕ บทบาทของผู้เรียน	๘๐
๔.๒ กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน	
ในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน	๘๓
๔.๒.๑ กิจกรรมที่ส่งผลต่อตัวนักเรียน	๘๓
๔.๒.๒ กิจกรรมที่ส่งผลต่อโรงเรียน	๘๕

๔.๒.๓	กิจกรรมที่ส่งผลต่อชุมชน	๘๕
๔.๒.๔	กิจกรรมที่ส่งผลต่อประเทศชาติ	๘๖
๔.๓	สรุปสรุปแนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน ของผู้บริหารและครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอnáพอง จังหวัดขอนแก่น	๙๓
บทที่ ๕	สรุป การวิจัยและข้อเสนอแนะ	๙๔
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๙๔
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๙๖
บรรณานุกรม		๙๙
ภาคผนวก		๑๐๓
	ภาคผนวก ก ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๑๐๔
	ภาคผนวก ข ราชานามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๑๑๖
	ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๘
	ภาคผนวก ง หนังสือขออนุญาตให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	๑๒๕
	ภาคผนวก จ หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย	๑๓
๒ โครงสร้างการบริหารโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี	๘๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับภาษาบาลี ของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นหลัก โดยใช้ระบบย่อคำ ดังต่อไปนี้

พระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.เอกก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)
ที.ปา.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณาสก	(ภาษาไทย)
ม.มู.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปิณาสก	(ภาษาไทย)
ส.นิ.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทสก.(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ.(ไทย) = อภิธรรมปิฎก วิภังค์ สัมโมหวิโนทนีอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.ทุก.อ.(ไทย)	=	ขุททกนิกาย	ทุกนิบาตชาดก	อรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.อ.(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรทปุรณี	ทุกนิบาตอรรถ	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.อ.(ไทย)	=	อังคุตตรนิกาย	มโนรทปุรณี	ปัญจกนิบาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อง.อฐก.อ.(ไทย) มโนรทปุรณี อัฐกนิบาต อรรถกถา

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากสังคมโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน โดยเฉพาะในยุคข่าวสารที่ไร้พรมแดน บทบาทของสื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมไทยที่เรียกว่า กระแสโลกาภิวัตน์ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความเจริญทางด้านวัตถุได้ก้าวหน้ากว่าความเจริญทางด้านจิตใจอย่างมาก ก่อให้เกิดช่องว่างที่ห่างไกลระหว่างวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมทางจิตใจ แม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุจะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เราสะดวกสบายขึ้น สามารถเดินทางได้สะดวกรวดเร็ว สามารถติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็ว แต่ความเจริญทางด้านจิตใจที่ล่าช้ากว่าความเจริญทางด้านวัตถุ ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมเป็นอย่างมากและรุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและจิตใจ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นกับเยาวชนไทยตลอดเวลา แม้กระทั่งมีการเผยแพร่ลัทธิและคำสอนบางอย่างที่ไม่เหมาะสม ซึ่งมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทย และความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ปัจจัยแห่งพลังอำนาจที่สำคัญของชาติที่สุดประการหนึ่งคือทรัพยากรมนุษย์ (ประชากร) ซึ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองในทุกๆ ด้านนั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาด้านศักยภาพควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนของประเทศเพราะผู้ใหญ่จะมีคุณภาพดีพร้อมทั้งคุณธรรมดีได้จะต้องมีรากฐานมาจากกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมที่มีประสิทธิภาพจากสถาบันทางสังคม อันได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา มาตั้งแต่เกิดด้วยสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา ซึ่งทำหน้าที่หล่อหลอมทางสังคมให้กับเด็กและเยาวชนนั้นยังไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินการและขาดการบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม พ่อแม่ผู้ปกครองอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยปละละเลย เพราะด้วยสภาวะทางเศรษฐกิจบีบบังคับทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันทำมาหากินเพื่อความอยู่รอดจนมองข้ามความสำคัญของการปลูกฝังศีลธรรมให้กับบุตรหลานของตนใน ส่วนสถาบันการศึกษาพบว่าหลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานทุกระดับชั้น การสอดแทรกเรื่อง

คุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกสาธารณะ และคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียน นักศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นแบบแผนยังไม่มีความชัดเจน

ในการเรียนการสอนวิชาจริยธรรมมุ่งศึกษาเพียงภาคทฤษฎีแต่ไม่ได้มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างจริงจัง ขาดกระบวนการในการประเมินและฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมของผู้สอน ส่งผลให้บุคลากรบางส่วนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น ลงโทษนักเรียนรุนแรงเกินกว่าเหตุ กระทำอนาจารลูกศิษย์ กลายเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็กและเยาวชน บรรทัดฐานของสังคม เน้นให้คุณค่าทางวัตถุมากกว่าจิตใจให้คุณค่ากับคนเก่งมากกว่าคนดี จึงทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมากมองข้ามความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมประจำใจ ละเลยคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของประเทศชาติ ลุ่มหลงไปกับค่านิยมตะวันตก ประกอบกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ได้ประสบกับปัญหาการเกิดวิกฤตทางศีลธรรมในสังคม เกิดความไม่สอดคล้องกันของคนในชาติ มีการแบ่งแยกเป็นฝักฝ่ายของประชาชนในประเทศ อันก่อให้เกิดภาวะสังคมไร้ระเบียบ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนอย่างมหาศาล จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนของสังคมจะต้องร่วมมือกันในการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพให้กับเด็กและเยาวชนในทุกๆ ด้าน ซึ่งเปรียบเสมือนการป้องกันปัญหาระยะยาวของประเทศชาติมิให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรม ที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม และกลายเป็นปัญหาสังคมต่อไปในอนาคตอันจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติอย่างใหญ่หลวง^๑

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๘๐ (๓) บัญญัติว่า พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข^๒ และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อม

^๑ กรมการศาสนา, คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ส่วนที่ ๔ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม, (เล่มที่ ๒๓๔ ตอนที่ ๔๗ ก ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐), หน้า ๒๓.

ทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๓

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นไทย ได้กำหนดจุดหมายข้อ ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานความรู้เป็นเครื่องกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน หลักสูตรได้กำหนดให้มีมาตรฐานเกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ จริยธรรม เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ ๒ ปี หรือมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และกรมวิชาการได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๕ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้สาระที่ ศาสนา ศิลปะ จริยธรรม ในส่วนที่เกี่ยวข้องพระพุทธศาสนานั้น สถานศึกษาควรจัดให้ผู้เรียนที่นับถือศาสนาพุทธได้เรียนรู้ประมาณ ๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เพื่อเน้นความเป็นคนดี ให้เรียนรู้คุณธรรม^๔

โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ในระดับประถมศึกษาพร้อมกันทุกชั้น ในปีการศึกษา ๒๕๕๑ โดยอาศัยหลักสูตรแกนกลางของประเทศเป็นกรอบและแนวทางการดำเนินการ ด้วยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีจุดประสงค์จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนให้สูงขึ้น สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความ เป็นไทย และความเป็นสากลรวมทั้งมีความสามารถในการศึกษาต่อตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล

โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีก็ได้มีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยมีการนำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนามาถ่ายทอดให้กับนักเรียนอยู่เป็น

^๓ ราชกิจจานุเบกษา, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑, (เล่ม ๑๒๘ ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๔ กรมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๖), หน้า ๕.

ประจำ เช่น การจัดค่ายคุณธรรมสำหรับนักเรียน การนำพระสงฆ์มาเป็นครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน เป็นต้น

จากเหตุผลและความเป็นมาดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจึงมีความสนใจศึกษาการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นฐานข้อมูลในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมให้กับนักเรียนในสถานศึกษาอื่นๆ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมกิจกรรมศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น มีดังนี้

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ปรากฏทางกาย และวาจา

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ ด้านแหล่งข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ พระไตรปิฎก และคัมภีร์อรรถกถา เอกสารที่เกี่ยวข้องด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนทั้งเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวิจัยภาคสนาม

๑.๓.๒ ด้านเนื้อหา

ขอบเขตของการศึกษาผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ดังนี้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาแนวทางการส่งเสริมหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาได้แก่ ๑. หลักศีล ๕, ๒. หลักพรหมวิหาร ๔, ๓. หลักอิทธิบาท ๔, และ ๔. หลักฌราวาสธรรม ๔ โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ ให้กับนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาคอนแก่น เขต ๔

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ศึกษา

ได้แก่โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ผู้บริหาร และครู จำนวน ๑๓ คน ผู้ปกครองนักเรียนจำนวน ๑๕ คน, ผู้นำชุมชนจำนวน ๓ คน, นักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป. ๔ – ป.๖) ชายและหญิง ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๓๒ คนจากทั้งสิ้นจำนวน ๖๘ คน รวมทั้งหมด ๔๕ คน โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงของกลุ่มผู้บริหารครูทั้งหมดและผู้นำชุมชน ส่วนผู้ปกครองนักเรียนนักเรียนสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากให้ได้ครบตามจำนวนที่ระบุ

๑.๔ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรม หมายถึง การนำหลักศีลธรรมมาถ่ายทอดให้กับนักเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้สื่อการเรียนการสอน การเชิญพระสงฆ์มาอบรมศีลธรรมที่โรงเรียน เป็นต้น

การส่งเสริมศีลธรรม หมายถึง การนำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาไปส่งเสริมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ โรงเรียนวัดคู่สว่างสามัคคี ได้แก่ หลักศีล ๕, หลักพรมหิการ ๔, หลักกัทธิบาท ๔ และหลักฆราวาสธรรม ๔ ด้วยกิจกรรมต่างๆ

พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน หมายถึง สภาพความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรมที่แสดงทางกาย และวาจา

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔

ครู หมายถึง ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนวัดคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔

นักเรียน หมายถึง นักเรียนช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔ – ป.๖) ปีการศึกษา ๒๕๕๕ จำนวน ๓๒ คน ของโรงเรียนวัดคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔

โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี หมายถึง สถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต ๔ ตั้งอยู่ที่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

ผู้ปกครองนักเรียน หมายถึง บิดา มารดา ญาติ หรือผู้ได้รับมอบหมายให้ดูแลนักเรียน
กลุ่มที่ถูกเลือก

ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่ปกครองบ้านคูสว่าง
อำเภอหน้าพอง จังหวัดขอนแก่น

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมศีลธรรมของ
นักเรียน โรงเรียนคูสว่างสามัคคี อำเภอหน้าพอง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๔ ได้ให้ความหมาย
ของการศึกษาว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการ
ถ่ายทอดความรู้ การอบรม การฝึกฝน การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างสรรค์ จรรโลง
ความก้าวหน้าทางวิชาการ ตลอดจนสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม สังคมการ
เรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^๕

พระพรหมมัจฉลาจารย์ (หลวงพ่อบัณฑิตานันทิกขุ) กล่าวไว้ในหนังสือธรรมะ
สำหรับเด็ก สรุปความได้ว่า เด็ก ๆ รู้ว่าต้องทำหน้าที่อย่างไรจึงจะถูกต้อง และเกิดผลดีแก่ชีวิต
ปัจจุบันและอนาคต เด็กดีมีหน้าที่ทำให้พ่อแม่สบายใจ เพราะท่านอนสอนง่ายใฝ่หาความดี มีหลัก
ในการดำเนินชีวิตคือ ตื่นตัว ว่องไว ก้าวหน้า ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์อดทน มีระเบียบวินัย รู้จักใช้
เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ตั้งใจทำทุกอย่างให้ดีที่สุด เอาตัวอย่างคนดีน่ายกย่องเป็นแรงบันดาลใจ
และมีความรักใคร่สามัคคีกลมเกลียวในหมู่พี่น้องเพื่อนฝูง เป็นต้น อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญให้จำหลัก
นี้ไว้ให้ดี ถ้าเด็ก ๆ ที่อยู่กับคุณพ่อคุณแม่ได้ประพฤติตามหลัก การนี้คือ ประพฤติแต่สิ่งที่ทำให้คุณ
พ่อคุณแม่สบายใจ นับว่าเรียบร้อยจะไม่เกิดปัญหาอะไร^๖

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) กล่าวไว้ในหนังสือ ยุทธธรรมสำหรับเด็ก
สรุปความได้ว่า เด็กดีจะต้องไม่ดื้อและต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครูบาอาจารย์ และที่สำคัญคือ
ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่ดีที่ถูกต้องไม่เสียที่ที่เกิดมา
เป็นมนุษย์ได้พบพระพุทธศาสนามีธรรมะคือ ระบบการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อการทำหน้าที่คือ เป็น

^๕ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ**, (กรุงเทพมหานคร : อรุณสภา,
๒๕๔๒), หน้า ๑.

^๖ พระพรหมมัจฉลาจารย์ (หลวงพ่อบัณฑิตานันทิกขุ), **ธรรมสำหรับเด็ก**, (กรุงเทพมหานคร :
ธรรมสภา, ม.ป.ป). หน้า ๑.

บุตรที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี เป็นสาวกที่ดี เป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมของความ
เป็นมนุษย์^๑

และการสอนเรื่องศีลธรรมแก่เยาวชนของท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านเน้นประเด็นต่าง ๆ
ไว้น่าสนใจ เช่น (๑) ควรสอนเยาวชนให้มีสัมมาทิฐิโดยการปลูกฝังโพธิ์ให้เกิดในจิตใจ แล้ว
เยาวชนอภิชาตบุตรก็จะเกิดขึ้นในสังคมไทย (๒) ต้องนำเอาตรีรัตนศาสตร์สากลมาสอนเยาวชนให้
เกิดความรู้ความเข้าใจว่าเป็นศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (๓) ต้องสร้างจิตสำนึกแก่
เยาวชนให้มีท่าทีที่พึงปฏิบัติต่อไทยตริยางคธรรมอย่างถูกต้องให้ได้^๒

ประกาศรี สีหอำไพ กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่เกิดขึ้นจากความ
ต้องการของสังคม เพื่อทำหน้าที่หลัก ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้แก่สมาชิกของสังคม
โดยให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน เพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม มีความรู้ ความสามารถ มี
คุณธรรม ศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกัน
กระทำการกิจต่างๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม^๓

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฐมฺมจิตโต) กล่าวว่า แกนกลางของพระพุทธศาสนาอยู่
ที่ปัญญาและมีหลักธรรมอันละเอียดพิสดารในการหนุนนำให้เกิดปัญญา “แสงสว่างเสมอด้วย
ปัญญาไม่มี”^๔ ปัญญาย่อมทะลุทะลวงไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด ส่วนกระบวนการพัฒนาความรู้ ทาง
พุทธปรัชญาถือว่า มีแหล่งที่มาแห่งความรู้หรือปัญญาอยู่ ๓ ประการ ๖ คือ ๑) สุตมยปัญญา ความรู้
ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน หรือ ได้รับถ่ายทอดสืบต่อกันมา ๒) จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจาก
การคิดพิจารณาใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล ๓) ภวานามยปัญญา ความรู้ที่ได้จากการฝึกฝนอบรมลงมือ
ปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์การรู้แจ้งด้วยตัวเอง^๕

พระอุบล กตปุญฺโญ ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”
สรุปความได้ว่า ศีลเป็นหลักประพฤติทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพสุจริต โดยมีเจตนาเป็นเครื่อง
ประพฤติดังเว้นจากทุจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การ

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **ยูธธรรมสำหรับเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
สุภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๗.

^๒ พุทธทาสภิกขุ, **ธรรมโฆษณ์ ขุมทรัพย์ทางปัญญา**, (สวนโมกขพลาราม ไร่ยา : สำนักพิมพ์
สุภาพใจ, ๒๕๑๗), หน้า ๔๐ - ๔๑.

^๓ ประกาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^๔ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฐมฺมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

ฝึกรบมตนาในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจคือเมื่อประพฤติตรงตามหลักการ สภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากตัณหาคุณธรรมที่มีฐานมาจากศีล ย่อมมีคุณค่าที่รักษาและส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศีลคือ การควบคุมความประพฤติ ป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่ว จิตใจสงบจากกิเลสเป็นสมาธิที่ทรงคุณค่าสนองปัญญาที่เกี่ยวเนื่องกับการกำจัดอวิชชา และความบริสุทธิ์หลุดพ้น ดังนั้น ศีลจึงเป็นหลักความประพฤติที่ต่อเนื่องกันตามเหตุผล เป็นระบบจริยธรรม เพราะผู้ปฏิบัติจะประพฤติได้ถูกต้องก็ต่อเมื่อมีความเข้าใจในระบบและเหตุผลที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานด้วยการปลูกฝังให้มีศีล ด้วยการเรียนรู้ มีสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี การสั่งสอนที่ถูกต้อง นำหลักการมาประพฤติปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยความไม่ประมาท^{๑๑}

พระมหาสารวย ญาณสวโร ศึกษาเรื่อง “ การศึกษาผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อสังคมไทย”สรุปความได้ว่า ปัญหาที่มีต่อสังคมไทยมากที่สุดในปัจจุบันคือ ปัญหาเสพติดที่ระบาดอยู่ในเรื่องนี้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีเหตุผลที่ยอมรับข้อเท็จจริงคือ เป็นเพราะขาดหลักธรรมข้อปฏิบัติสำหรับมนุษย์อันเรียกว่าศีลนั้น โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๕ ซึ่งถือว่ามี ความสำคัญมากที่สุด โดยเห็นคุณโทษว่า สุราเมรัยและของเมานั้น เป็นสิ่งที่มีอันตราย เป็นข้อห้าม โดยส่วนเดียวที่เป็นพิษร้ายแก่สังคมมีโทษทำลายล้างทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต^{๑๒}

ณัฐวีรภัทร์ ถิ่นมีผล^{๑๓} ศึกษางานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ทัศนระของนักท่องเที่ยวยาว ไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔” พบว่า ปัญหา และอุปสรรค การบริหารงานบริการของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ได้แก่ ๑) ปัญหาทางด้านกรรับบริการจากตำรวจท่องเที่ยว ที่ไม่สามารถให้บริการติดต่อครั้งเดียวและแล้วเสร็จได้ ๒) ปัญหาการใช้คำพูดในการประสานงานกันเองภายในหน่วยงานไม่ดีเท่าที่ควร ๓) ปัญหาจากรยนต์สายตรวจไม่เพียงพอต่อการให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว และ ๔) ปัญหาจากการบริการไม่เสมอภาค แนวทางในการปรับปรุง ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ๑) ควรปรับปรุงและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สามารถบริการนักท่องเที่ยวแล้วเสร็จภายในการติดต่อครั้ง

^{๑๑} พระอุบล กตปุญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๑๒} พระมหาสารวย ญาณสวโร, “การศึกษาผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อ สังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๒) บทคัดย่อ.

^{๑๓} ณัฐวีรภัทร์ ถิ่นมีผล. ทัศนระของนักท่องเที่ยวยาว ไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบริการของ ตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหวัตถุ ๔, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

เดียว เพื่อให้พนักงานที่เกี่ยวข้องเกิดความประทับใจ ในการบริการของตำรวจท่องเที่ยว ๒) ควรจัดให้มีการเลือกตำรวจดีเด่นเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับข้าราชการตำรวจที่พูดดี ทำดี ๓) ขอรถยนต์สายตรวจเพิ่มเพื่อให้เพียงพอต่อการบริการนักท่องเที่ยว ในการเกิดเหตุแต่ละครั้ง และ ๔) จัดให้มีการฝึกอบรมปลูกจิตสำนึกในการบริการ โดยไม่เลือกปฏิบัติ

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์^{๑๔} ศึกษางานวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ประชาชนที่มาขอรับบริการยังไม่เข้าใจในขั้นตอนและเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ขาดการประสานงาน สถานที่จอดรถไม่เพียงพอ เจ้าหน้าที่พูดจาไม่ไพเราะ เจ้าหน้าที่ไม่กระตือรือร้นในการช่วยเหลือ ตลอดจนเจ้าหน้าที่เลือกปฏิบัติ ผลที่ได้คือประชาชนที่มาใช้บริการไม่เกิดความประทับใจ แนวทางการปรับปรุงการให้บริการประชาชนของที่ว่าการอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ คือ เจ้าหน้าที่ควรพัฒนาการบริการอย่างมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้น ควรมีการอบรมด้านคุณธรรมโดยนำหลักธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ ๔ อันได้แก่ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา คือ โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตัวเหมาะสม มาใช้ในการพัฒนาเจ้าหน้าที่รัฐ เพื่อมีความยืดหยุ่นในการให้บริการ รวมทั้งเน้นการบริการที่สามารถนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่ผู้รับบริการและส่งผลย้อนกลับไปยังผู้ให้บริการ โดยทำให้ประชาชนผู้รับบริการรู้สึกประทับใจในการให้บริการ

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช ใควิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ของนางทองดี โปธิยง จากมุมมองของพุทธศาสนา” พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนนั้นแบ่งได้เป็น ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ได้แก่ ครอบครัว ความเป็นคนในท้องถิ่น ความร่วมมือของเพื่อนร่วมงานและปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีวินัยในตัวเอง หมั่นศึกษาหาความรู้ การมีมนุษยสัมพันธ์ ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ครอบงวน ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรม สัมมาทิฐิ อบายมุขและสัพปุริสธรรม ๗ ครอบงวน

^{๑๔}อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ ฌราวาสธรรม ๔ อคติ ๔ และ สาราณียธรรม ครองงานประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ^{๑๕}

ยุภา เทิดอุดมธรรม ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การให้การพยาบาลตามบทบาทเชิงวิชาชีพ : ศึกษากรณีพยาบาลวิชาชีพ” พบว่า หลักพรหมวิหาร ๔ และฌราวาสธรรม ๔ ทำให้พยาบาลเป็นผู้ประพฤติเกื้อกูลต่อผู้อื่น มีความ อิ่มเอิบใจเมื่อผู้อื่นมีความสุข สามารถวางใจเป็นกลางต่อปัญหาที่เกิดขึ้น มีความซื่อสัตย์ เสียสละ อดทนและอดกลั้น นับเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลการปฏิบัติงานในวิชาชีพการพยาบาล ส่งผลให้พยาบาลปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุข ^{๑๖}

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ข้อมูลจากเอกสารดังต่อไปนี้

๑.๖.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรมที่มีปรากฏเป็น ข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาไทย พ.ศ. ๒๕๓๕ คัมภีร์อรรถกถา และเอกสารเกี่ยวกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมา ส่งเสริมให้กับนักเรียน

๑.๖.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ แหล่งข้อมูล หนังสือ ตำรา เอกสาร เว็บไซต์ ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจำเป็นต่อการวิจัย

๑.๖.๓ การศึกษาภาคสนาม

เป็นการศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารและครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี ๑๓ คน เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมตามหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่

^{๑๕} พงษ์ศักดิ์ มณีเดช, “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของ นางทองดี โพธิยอง จาก มุมมองของพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๖} ยุภา เทิดอุดมธรรม, “การศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการให้การพยาบาล ตามบทบาทเชิงวิชาชีพ : ศึกษากรณีพยาบาลวิชาชีพ” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชา พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), บทคัดย่อ.

นำไปส่งเสริมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ และการนำไปใช้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ – ๖ ที่มีต่อกิจกรรมการส่งเสริมหลักศีลธรรมของโรงเรียน จำนวน ๓๒ คน และสัมภาษณ์นักเรียนชั้น ป. ๔ – ๖ จำนวน ๓๒ คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๑๕ คน เกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกทางกาย และวาจา วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักวิชาการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบมีโครงสร้างนำมาวิเคราะห์ สรุปผล แล้วนำเสนอผลการวิจัย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แนวทางการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตพฤติกรรม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบเนื้อหา ภาษา และโครงสร้าง ก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย มีการจดบันทึก ใช้เครื่องบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์ กล้องถ่ายภาพนิ่ง และภาพเคลื่อนไหว เป็นเครื่องมือ

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้นำผลจากการสัมภาษณ์ รวมทั้งเอกสารคำราที่เกี่ยวข้อง นำมาเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา เรียบเรียงผลการศึกษา นำมาสรุปผลการวิจัย และจัดทำข้อเสนอแนะ

๓) การวิเคราะห์ข้อมูล (Data analysis) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยได้แบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๒ ส่วน ๓ ตอน คือ

ส่วนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น โดยผู้บริหารและครู ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิธี แบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนชั้นป.๔ – ป.๖ จำนวน ๓๒ คน เกี่ยวกับพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนที่แสดงออกทางกาย และวาจา

ส่วนที่ ๒ แบบสัมภาษณ์นักเรียน

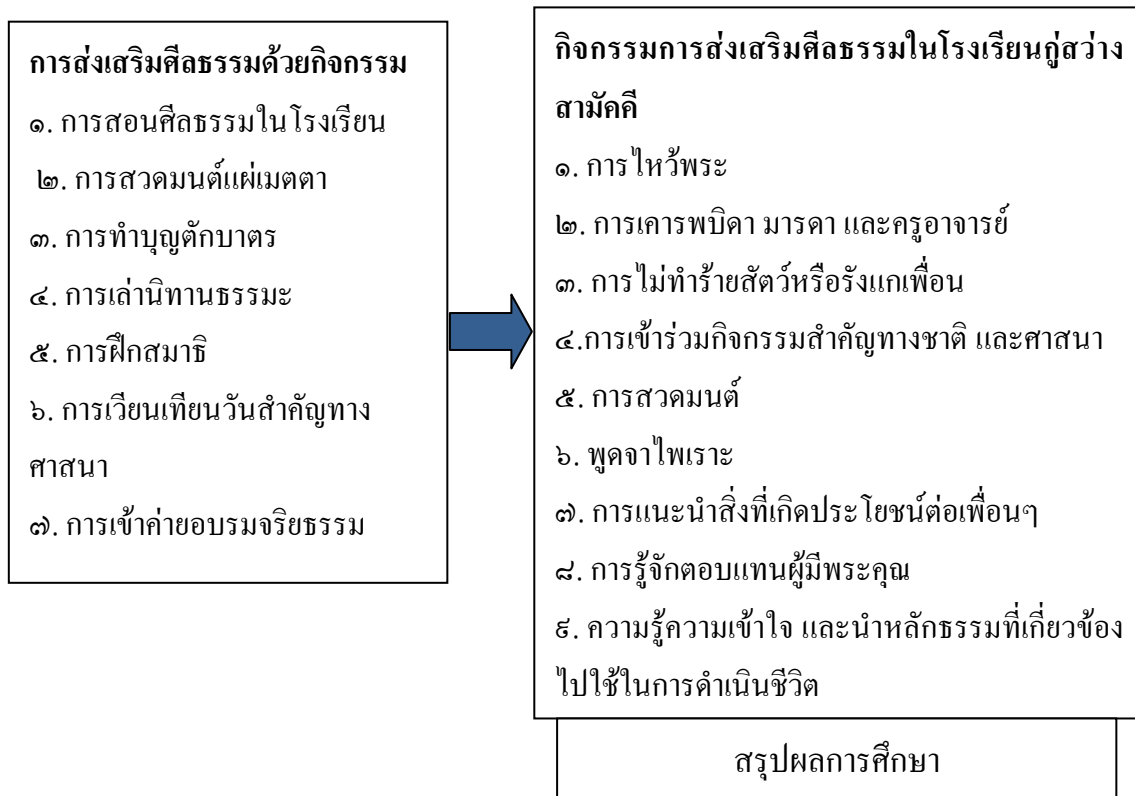
ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับชั้น ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี

ตอนที่ ๒ และตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรม และพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ปรากฏพฤติกรรมทางกาย และวาจาโดยการสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะโดยรวบรวมข้อมูลแล้วสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาวิธี

๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดจากกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อการวิจัยดังแสดงไว้ในภาพประกอบที่ ๑



ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบกิจกรรมศีลธรรมของโรงเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๑.๘.๒ ได้ทราบพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นที่ปรากฏทางกาย และวาจา

๑.๘.๓ ได้ทราบข้อเสนอแนะ การบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๑.๘.๔ นำผลการศึกษา การบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน ไปเป็นข้อมูลทางวิชาการต่อไป

บทที่ ๒

กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสว่างสามัคคี

กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสว่างสามัคคี การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. ๒๕๕๒- ๒๕๖๑) โรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นความสำคัญของทักษะจำเป็น พื้นฐานที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย ผู้เรียนมีคุณ ธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร เอื้ออาทรผู้อื่นและกตัญญูทดแทน ต่อผู้มีพระคุณนักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข นักเรียนกล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออกในสิ่งที่ ถูกต้อง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนกุสว่างสามัคคี

โรงเรียนกุสว่างสามัคคี ตั้งอยู่ที่บ้านนาค้ำน้อย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัด ขอนแก่น ปัจจุบันเป็นโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีเนื้อที่ประมาณ ๖ ไร่ ๘๘ ตารางวา จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ ๑ ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งสิ้น ๑๑๔ คน ข้าราชการครูผู้สอน จำนวน ๑๒ คน ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน ๑ คน ลูกจ้างประจำ จำนวน ๑ คน ลูกจ้างชั่วคราว(เจ้าหน้าที่ธุรการ) จำนวน ๑ คน สภาพชุมชนโดยรอบเป็นชุมชน ชนบทอยู่ในเขตการปกครองส่วนท้องถิ่น ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำไร่ ไร่รับจ้าง ทั่วไป ส่วนใหญ่ประชากรในชุมชนจะมีฐานะค่อนข้างยากจน เพราะมีรายได้ต่อครัวเรือนน้อย

๒.๑.๑ ภารกิจของโรงเรียน

โรงเรียนกุสว่างสามัคคี มีภารกิจในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้รับบริการในเขตบริการ ๓ หมู่บ้าน คือบ้านนาค้ำน้อย หมู่ที่ ๑ บ้านนาค้ำน้อย หมู่ที่ ๑๕ บ้านหนองบัวน้อย หมู่ที่ ๑๕ จัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ

๑. การจัดการศึกษาปฐมวัย เป็นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่อยู่ในเขตบริการของ โรงเรียน ให้มีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ กำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นการเฉพาะ แบ่งเป็น ๒ ชั้นเรียน คือ ชั้นอนุบาลปีที่ ๑

และชั้นอนุบาลปีที่ ๒ รับนักเรียนอายุ ๔-๕ ปี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเข้าเรียน ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑

๒. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ คือ จัดการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ – ๖ มีจำนวนนักเรียน ๑๔๔ คน ประกอบด้วย

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๒๒ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๒ จำนวน ๒๑ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ จำนวน ๒๔ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๑๒ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๑๘ คน

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๓๔ คน

และครูและบุคลากรทางการศึกษา ๑๕ คน โดยมีนายจางง ไชยวัน เป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา^๑

๒.๑.๒ เป้าหมายของโรงเรียน

ก. ด้านปริมาณ

๑. การเกณฑ์เด็กเข้าเรียน โรงเรียนสามารถเกณฑ์เด็กในพื้นที่บริการเข้าเรียนได้ร้อยละ 100 นอกจากนี้ได้มีนักเรียนนอกเขตบริการเข้ามาเรียนในอัตราเพิ่มขึ้นทุกปี

๒. อัตราการออกกลางคันไม่มี

๓. นักเรียนที่จบช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ เข้าศึกษาต่อทุกคน เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕

ข. ด้านคุณภาพ

๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๖ อยู่ในระดับดี

๒. ผลการทดสอบระดับชาติ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ (O – NET) พัฒนาขึ้นทุกปีการศึกษา ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

๓. ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มีวินัย มีความรับผิดชอบและปฏิบัติตามหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาที่ตนนับถือ มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความกตัญญูกตเวที มีเมตตากรุณา มีความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ประหยัด รู้จักใช้ทรัพย์สิน

^๑ เอกสารอัดสำเนา : โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี ข้อมูล ณ วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๖.

ของส่วนตน และส่วนรวมอย่างคุ้มค่า นิยมไทย เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย ภูมิใจในความเป็นไทย และรักษาวัฒนธรรมไทย

ค. ด้านผู้เรียน

๑. สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีมให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ยอมรับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น

๒. ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบในทุกๆ ด้าน

๓. สนับสนุนให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการอ่าน สนใจเรียนรู้จากแหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ฝึกให้ผู้เรียนมีความขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน สามารถพัฒนาการทำงานของตนเองได้ ส่งเสริมการสร้างสมรรถภาพทางร่างกาย ซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพทางจิตด้วย

ง. ด้านครูผู้สอน

๑. ส่งเสริมการจัดโครงการการวิจัยในชั้นเรียน

๒. ส่งเสริมให้บุคลากรได้ศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และสามารถจัดระบบเอกสารให้สอดคล้อง มีความสัมพันธ์กับการจัดแบบประเมินตนเองให้ชัดเจน

๓. จัดหาแหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิทยากรภายนอก

๔. จัดบุคลากรให้เหมาะสมกับความถนัดของแต่ละบุคคล

จ. ด้านผู้บริหาร

๑. โรงเรียนดำเนินการสำรวจความต้องการของนักเรียนชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำ หลักสูตรท้องถิ่น

๒. โรงเรียนสำรวจความต้องการของนักเรียนและบุคลากรที่จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๓. ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

๒.๒ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการสอนศีลธรรมในโรงเรียนกลุ่มสว่างสามัคคี โดยส่งเสริมหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ ศีล ๕, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔ และฆราวาสธรรม ๔ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ส่วนที่ ๕ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา ๗๕ รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต^๒ กระทรวงศึกษาธิการ ในคำรณาสัญญาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๔๔ ได้ระบุไว้ว่า จากแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม ดังกล่าว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทยความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและกำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนสังคม และประเทศชาติ^๓

หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง นั่นก็คือการบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรมและการฝึกปฏิบัติหลักธรรม ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไปโดยครูจะต้องมีการเตรียมสิ่งต่างๆ ได้แก่^๔

๑) การเตรียมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอีก สะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า“การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคนกิน อยู่ คู่ ฟัง เป็น”

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ส่วนที่ ๔ แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม, (เล่มที่ ๒๓๔ ตอนที่ ๔๗ ก ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

^๔ สมิต สัจฉกร, การจัดการเรียนการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔-๓๘.

๒) การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียนแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุดทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ คู่ พัง เป็น” ในชีวิตประจำวัน

๓) การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธา ค่านิยมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น^๕

จากทฤษฎีข้างต้นสรุปได้ว่า กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีการกำหนดให้โรงเรียนจะต้องมีหลักสูตรที่บูรณาการในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม และประเทศชาติ และโรงเรียนคู่สว่างสามัคคีก็มีการนำหลักสูตรการบูรณาการการสอนศีลธรรมให้กับนักเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๑) ศิล ๕

ศิล ๕ นั้นถือเป็นแนวปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปที่จะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นศีลธรรมขั้นพื้นฐานอันจะทำให้ นักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีเป็นคนดีเป็นที่ต้องการของสังคม ทางโรงเรียนจึงมีการถ่ายทอดเนื้อหา ดังนี้

ก) ความหมายของศิล ๕

ความหมายของคำว่า “ศิล” ในพระพุทธศาสนานั้นมีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนคือ ในพระไตรปิฎก รวมไปถึงคำอธิบายความที่ปรากฏในคัมภีร์พระอรรถกถา ฎีกา ทั้งนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงความหมายของศิลไว้หลายแห่งด้วยกันดังนี้ในมหานามสูตรอังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องศิล โดยเฉพาะศิล ๕ โดยทรงมุ่งถึงการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยว่า “ มหานามะ เมื่อใดแล อุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เป็นผู้เว้นขาดจากการประพฤตินอกใจเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จ

^๕ สำนักนวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐ - ๔๓.

เป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีล ด้วยเหตุเพียงเท่านี้แล”^๖

ในกฎทนต์สูตร ที่มณิกาย สิลขันชวรรค พระพุทธเจ้าตรัสศีล โดยทรงเรียกว่า “สิกขาบท” โดยให้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ว่า การที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการประพฤตินิโคตติในกาม เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท นี้เป็นอภัยซึ่งใช้ทุนทรัพย์และมีการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีผลานิสงส์มากกว่าอภัยสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ กว่า นิคยทานที่ทำสืบกันมา กว่าวิหารทาน และกว่าสธมคณนี้^๗

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคพระพุทธโฆสจารย์ได้อธิบายความหมายของ ศีล ไว้ว่าคำว่า “ศีล” นี้ แปลว่า ปกติ คือทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด, แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล, แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบาอกเบาใจ อีกอย่างหนึ่ง คำว่าศีลนี้ มีความหมายเป็น สิลนะ กล่าวคือเป็นมูลราก ส่วนคำว่า “สิลนะ” นี้ ก็คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้น ไม่กระจัดกระจายโดยความมีระเบียบอันคืออย่างหนึ่ง คือความเข้าไปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งว่า ศีลคือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาป คือ การสำรวม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ ความสำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายาม ความไม่ล่วงละเมิด งด การไม่ล่วงละเมิดด้วยกาย หรือด้วยวาจาของผู้ที่สมาทานศีลแล้ว^๘

ในคัมภีร์วิมุตติมรรค พระอุปติสสเถระ กล่าวความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ศีรษะ ความเย็น สันติ ดีเลิศ การกระทำปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกข์และสุข ศีล หมายถึง ความเย็น มีอธิบายว่า ไม้จันทน์ที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อนของพิษไข้ในร่างกายได้ฉับไฉ ศีลก็ฉับนั้น คือ ช่วยทุเลาไข้ใจที่เกิดจากความสะดุ้งกลัวหลังจากศีลขาดและ

^๖ อัง. อฏฐก.(ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๕.

^๗ ที.ศี.(ไทย) ๕/๓๕๒/๑๔๗.

^๘ พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

ก่อให้เกิดปราโมทย์ หมายถึง สันติ เมื่ออธิบายว่า ถ้าบุคคลมีศีล เขาจะมีความประพฤติเรียบร้อยไม่
สร้าง ความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น^๕

๑) ปาณาติบาต มiongค์ ๕ คือ (ก) สัตว์มีชีวิต (ข) รื้อยู่สัตว์มีชีวิต (ค) มีจิตคิดจะฆ่า (ง)
มีความพยายามในการฆ่า (จ) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

๒) อทินนาทาน มiongค์ ๕ คือ (ก) ของผู้อื่นหวงแหน (ข) รื้อยู่ว่าเขาหวงแหน (ค) มีจิต
คิดจะลัก (ง) มีความพยายามลัก (จ) ลักของได้ด้วยความพยายามนั้น

๓) กามเมสุมิฉาจาร มiongค์ ๔ คือ (ก) สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด (ข) จิตคิดจะเสพ
(ค) มีความพยายามในการเสพ (ง) ยังมรรค คือ อวัยวะสืบพันธุ์ให้ถึงกัน

๔) มุสาวาท มiongค์ ๔ คือ (ก) เรื่องไม่จริง (ข) จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน (ค) มี
ความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น (ง) ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน มiongค์ ๕ คือ (ก) สิ่งนั้นเป็นของเมา (ข) จิตใคร่จะดื่ม
(ค) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่ม (ง) กลืนให้ล่งล้ากลงไป^{๑๐}

องค์ประกอบของ ศีล ๕ ได้แก่

๑) ปาณาติบาต มiongค์ ๕ คือ (ก) สัตว์มีชีวิต (ข) รื้อยู่สัตว์มีชีวิต (ค) มีจิตคิดจะฆ่า (ง)
มีความพยายามในการฆ่า (จ) สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

๒) อทินนาทาน มiongค์ ๕ คือ (ก) ของผู้อื่นหวงแหน (ข) รื้อยู่ว่าเขาหวงแหน (ค) มีจิต
คิดจะลัก (ง) มีความพยายามลัก (จ) ลักของได้ด้วยความพยายามนั้น

๓) กามเมสุมิฉาจาร มiongค์ ๔ คือ (ก) สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด (ข) จิตคิดจะเสพ
(ค) มีความพยายามในการเสพ (ง) ยังมรรค คือ อวัยวะสืบพันธุ์ให้ถึงกัน

๔) มุสาวาท มiongค์ ๔ คือ (ก) เรื่องไม่จริง (ข) จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน (ค) มี
ความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น (ง) ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น

๕) สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน มiongค์ ๕ คือ (ก) สิ่งนั้นเป็นของเมา (ข) จิตใคร่จะดื่ม
(ค) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่ม (ง) กลืนให้ล่งล้ากลงไป^{๑๐}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช กล่าวถึง อานิสงส์ของศีล ๕ มีดังนี้

๑. ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๑ ด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อ
น้อมนำมาเกิดเป็นมนุษย์ก็จะทำให้มีพลานามัยแข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่จีโรค อายุยืนยาว ไม่มี

^๕ พระอุปติสสเถระ, วิมุตติมรรค, แปลโดย คณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๕-๑๐.

^{๑๐} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑/๒-๓.

^{๑๑} อจ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑/๒-๓.

ศัตรูเบียดเบียนให้ต้องบาดเจ็บ ไม่มีอุบัติเหตุต่างๆที่จะทำให้บาดเจ็บหรือสิ้นอายุเสียก่อนวัยอันสมควร

๒. ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๒ ด้วยการไม่ถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นที่เจ้าของมิได้เต็มใจให้ ด้วยเศษของบุญที่นำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวย การทำมาหาเลี้ยงชีพใน ภายหน้ามักจะประสบช่องทางที่ดี ทำมาค้าขึ้นและมั่งมีทรัพย์ ทรัพย์สมบัติไม่วิบัติหายนะไปด้วยภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย วัตภัย โจรภัย ฯลฯ

๓. ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๓ ด้วยการไม่ล่วงประเวณีในภักครอง หรือคนในปกครองของผู้อื่น ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะประสบโชคดีในความรัก มักได้พบรักแท้ ที่จริงจังและจริงใจ ไม่ต้องอกหัก อกโรย และอกเคาะ ครั้นเมื่อมีบุตรธิดา ก็ว่านอนสอนง่าย ไม่คือ ค้าน ไม่ถูกผู้อื่นหลอกลวงหลอคร่ำอนาจารไปทำให้เสียหาย บุตรธิดาย่อมเป็นอภิชาติบุตร ซึ่งจะนำ เกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วงศ์ตระกูล

๔. ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๔ ด้วยการไม่กล่าวมุสา ด้วยเศษของบุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อนำมา เกิดเป็นมนุษย์ จะทำให้เป็นผู้ที่มีชุ่มเสียงไพเราะ พูดจา มีน้ำมีนวลชวนฟัง มีเหตุมีผล ชนิดที่เป็น “พุทธราชา” มีโวหารปฏิภาณไหวพริบในการเจรจา จะเจรจาความสิ่งใดก็มีผู้เชื่อฟังและเชื่อถือ สามารถว่ากล่าวสั่งสอนบุตรธิดาและศิษย์ให้อยู่ในโอวาทได้ดี

๕. ผู้ที่รักษาศีลข้อ ๕ ด้วยการไม่ดื่มสุราเมรัยเครื่องหมักดองของมีนเมา ด้วยเศษของ บุญที่รักษาศีลข้อนี้ เมื่อนำมาเกิดเป็นมนุษย์ ย่อมทำให้เป็นผู้ที่มีสมอง ประสาท ปัญญาความคิด แจ่มใส จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็แตกฉานและทรงจำได้ง่าย ไม่หลงลืมเพื่อนเลอะเลือน ไม่เสีย สติวิกลจริต ไม่เป็นโรคสมอง โรคประสาท ไม่ปัญญาทึบ ปัญญาอ่อนหรือปัญญานิม^{๑๒}

สรุปได้ว่า ศีล ๕ นั้น ประกอบด้วย ๑) ปาณาติบาต การงดเว้นจากการเบียดเบียน การฆ่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ๒) อทินนาทาน การไม่ล่วงละเมิดทรัพย์สินและลักทรัพย์ผู้อื่น ๓) กามเมสุมิฉาจาร ไม่ควรละเมิดสตรีหรือบุรุษที่เป็นสามีหรือภรรยาผู้อื่น ๔) มุสาวาท ไม่ควรกล่าว เรื่องไม่จริง พูดเพื่อเจ้อ พูดคำหยาบคาย หรือพูดส่อเสียด ๕) สุราเมรัยมีชชปมาทัญฐาน ไม่ดื่มสุรา หรือยาเสพติดทั้งปวง อันเป็นเหตุให้เสื่อมในสติ

๒.๒.๒ พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ (ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลัก ความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่า

^{๑๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช, วิธีสร้างบุญบารมี, (กรุงเทพมหานคร : วัชรบรรณนิเวศวิหาร, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗ – ๒๒.

ดำเนินชีวิตหมจดจ และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ - holy abidings; sublime states of mind)^{๑๓}

๑. เมตตา (ความรักใคร่ ปราบปรามคืออยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหน้า - loving-kindness; friendliness; goodwill)

๒. กรุณา (ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ - compassion)

๓. มุทิตา (ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป - sympathetic joy; altruistic joy)

๔. อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราซ่าง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน - equanimity; neutrality; poise)

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากุรณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม, ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม, ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม, หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่ - (abidings of the Great Ones)

พรหมวิหาร ๔ เรียกอีกอย่างว่า อัปรมัญญา ๔ (unbounded states of mind; illimitables) เพราะแผ่สม่าเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยสังคหวัตถุเป็น พิงทราบด้วยว่าฉันทะ คือ กัตตุกัมยตาฉันทะ (ความอยากจะทำให้ดี หรือความต้องการที่จะทำให้คนสัตว์ทั้งหลายตั้งงามสมบูรณ์ปราศจากโทษข้อบกพร่อง เช่น อยากให้เขาประสบประโยชน์สุข พ้นจากทุกข์เป็นต้น) เป็นจุดตั้งต้น (อาทิ) ของพรหมวิหารทั้ง ๔ นี้

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๑.

การข่มระงับกิเลส (เช่นนิเวรณ) ได้ เป็นท่ามกลาง สมาธิถึงขั้นอัปปนา (คือ ภาวะจิตที่มั่นคงเรียบรื่นสงบสนิทที่สุด) เป็นที่จบของพรหมวิหารทั้ง ๔ นั้น^{๑๔}

จากความหมายและประโยชน์ของหลักพรหมวิหาร ๔ นั้น จึงเป็นมูลเหตุให้โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีนำหลักพรหมวิหาร ๔ มาถ่ายทอดให้กับนักเรียนเพื่อเป็นการกล่อมเกลาคิดใจให้เขาเป็นคนคมีเมตตารู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ตนเอง

๒.๒.๓ อธิธิบาท ๔

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักอธิธิบาท ๔ มีดังต่อไปนี้

๑) ความหมายและความสำคัญของหลักอธิธิบาท ๔

๑.๑) ความหมายของอธิธิบาท ๔

จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอังกุตตรนิกาย ทุกนิบาต ได้กล่าวถึง อธิธิบาท ในอธิธิบาทสูตร ดังนี้

อธิธิบาท (คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ) ๔

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑) เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒) เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓) เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔) เจริญอธิธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)^{๑๕}

จากอธิธิบาทสูตร ดังกล่าว มีผู้อธิบายความหมายของ อธิธิบาท ๔ ไว้อย่างสนใจ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของอธิธิบาท ๔ ไว้ ดังนี้ อธิธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องให้ถึงความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จมี ๔ ประการคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะคือความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือความเพียรพยายาม จิตตะ

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๑.

^{๑๕} ที.ป.(ไทย). ๑๑/๓๐๖/๒๓๗.

คือ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสาคือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณาหรือหมายความว่า พากเพียรทำ เอาจิตฝึกลงไป ใช้ปัญญาสอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท ๔^๖

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาทนี้ ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัวคนที่มีการทำงานย่อมทำงานด้วยความพอใจความขยันขันแข็งความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอิทธิบาททั้งสี่ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สีกตัว^๗

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท คือ ทางจะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไปเพราะเรารักสิ่งนั้นถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้^๘

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ ใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ต้องมีความพึงพอใจมีความเพียรมีสมาธิจึงทำให้เกิดปัญญาและหัวใจของการบริหารเชิงพุทธที่สำคัญที่สุดคือพรหมวิหาร ๔ ต้องมีทั้งเมตตา กรุณา ให้ความช่วยเหลือสั่งสอนผู้น้อยให้เรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเองมีมูทิตา ปล่อยให้เขาเติบโตได้ไม่เข้าการแทรกแซงและอุเบกขา รู้จักความพอดีปล่อยให้วางฝึกจิตใจพอเพียงในสิ่งที่มีที่เป็นนี้คือหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตและบริหารงานได้อย่างที่ประเสริฐและบริสุทธิ์^๙

พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตณาโณ) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน , พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

^๗ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), การงานที่เป็นสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๓๐.

^๘ พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

^๙ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), “ธรรมในใจของนักบริหารไฮโซ”, หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ, (ฉบับวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑).

เหลือวิสัยคือสิ่งที่คนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายามทำให้เกิดขึ้นได้มิใช่เป็นความเพื่อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จคุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่าอิทธิบาท ๔^{๒๐}

พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ ในปาฐกถาธรรม เรื่อง ภาวนา-ช่วยเสริม เพิ่มกำลังจิต เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๐ คือ “อิทธิบาทนี้แปลว่าคุณธรรมที่จะทำให้เกิดความสำเร็จถ้าพูดภาษาต่างๆ ก็ว่าบันไดแห่งความสำเร็จ ถ้าเราเดินไปตามบันไดนี้แล้วจะก้าวไปสู่ความสำเร็จเคยมีคนถามพระพุทธเจ้าว่า ที่พระองค์ได้ตรัสรู้สังขารนี้เพราะอะไร พระองค์ก็บอกว่าเพราะเรามีอิทธิบาท ๔ ประการ สมบูรณ์อิทธิบาท ๔ ประการสมบูรณ์เมื่อใดแล้วก็เกิดฤทธิ์ทางใจเกิดอำนาจที่จะกระตุ้นเตือนเร่งเร้าให้มีความก้าวหน้าให้มีการปฏิบัติทันที่ที่ไมชักช้า ไม่เสียเวลา”^{๒๑}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรกอิทธิบาทแปลความว่าทางแห่งความสำเร็จกล่าวคือข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพนั่นเอง^{๒๒}

พระราชปัญญากวี (สุบิน เขมियो) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมเครื่องให้สำเร็จตามประสงค์หรือสิ่งประสงค์คนในโลกนี้ย่อมต้องการสิ่งที่ประสงค์แห่งชีวิตกันคนละหลายรูปแบบแต่สิ่งประสงค์ที่คนต้องการตรงกันคือทรัพย์ ยศ และผลงานทรัพย์เป็นสิ่งประสงค์ที่สำคัญยิ่งของชีวิตเพราะทรัพย์เป็นสิ่งอาศัยใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน ทรัพย์มีอยู่ ๒ ประการ คือ ทรัพย์สิน ๑ ทรัพย์สมบัติ ๑ ทรัพย์สินคือเงินตราสำหรับใช้จ่าย ซื้อขายแลกเปลี่ยนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคทรัพย์สมบัติ คือ บ้านเรือน ที่ดิน ที่นา ที่สวน เครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น^{๒๓}

^{๒๐} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ) , อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

^{๒๑} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), ปาฐกถาธรรม เรื่อง ภาวนาช่วยเสริม เพิ่มกำลังจิต, สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๖, [Online], Available VRL : <http://www.panya.iirt.net/read/txt/20-11-12.TXT>.

^{๒๒} พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล), ความสำเร็จ หลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๒๓} พระราชปัญญากวี (สุบิน เขมियो), ประมวลบทพระธรรมเทศนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา,๒๕๒๘), หน้า ๒๖๐.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดล ธิธมฺโม) ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่า อุตสาหกรรม แปลว่าความเพียรพยายาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่า ประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๒๔}

ปิ่น มุทุกันต์ พ.อ. ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาทแบ่งได้คือ อิทธิ แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ฤทธิ์ของคนสามัญคือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์เพราะฉะนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่าคุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือ ปฏิบัติทางความสำเร็จ^{๒๕}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ เอาใจใส่ใฝ่ ๔) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนแล้วแสดงความต่างกันเพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตตรฌานประกอบด้วยอิทธิบาท^{๒๖}

บุญมี แทนแก้วและคณะ ได้กล่าวถึงความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้หลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง ธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จตามความประสงค์เรียกว่า “อิทธิบาท” มี ๔ อย่าง คือ

๑. ฉันทะ : พพอใจในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ : เพียรประกอบในสิ่งนั้น
๓. จิตตะ : เอาใจใส่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ
๔. วิมังสา : หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๒๗}

^{๒๔} พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดล ธิธมฺโม), รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓.

^{๒๕} ปิ่น มุทุกันต์, พ.อ.แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

^{๒๖} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๗๖.

^{๒๗} บุญมี แทนแก้วและคณะ, พุทธศาสน์ - ปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔.

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่า ความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณเครื่องที่นำไปสู่ความสำเร็จ คำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ที่ต้องการความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความพากเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ และวิมังสา คือ การไตร่ตรอง

๒) องค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเข้าถึงหลักอิทธิบาท ๔ อย่างถ่องแท้ทั้งนี้ ได้มีนักวิชาการที่ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปในด้านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุจุดหมายง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดียังนั้นเมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายก็เกิดปีติเป็นความเอิบอิ่มใจครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความน่ายินใจที่พร้อมด้วยความรู้สึก โปร่ง โล่ง ผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลุกเร้า ฉันทะ ให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่า ความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจ อุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแล้วก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่หวังพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นมั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายเดินเรียบสม่ำเสมอไม่ช้านไม่สายฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒) วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบากเมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึงถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนักมีอุปสรรคมากหรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดอถอยกลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จคนที่มีความเพียรเท่าๆกับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่นมั่นคงพุ่งตรงต่อจุดหมายสมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจจ่อเฝ้าคิด เรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหนถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆไม่สนใจแต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีบางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้นขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจเรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ทำงาน ลืมวันลืมคืนลืมกินลืมนอนความมีใจฝักใฝ่ เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้นจิตจะแน่วแน่แนบสนิทใน กิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้นเรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจ ที่ทำรู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิดค้นหาเหตุผลตรวจสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณา ทดสอบไปเช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไรทำไมจึงเป็นอย่างนี้ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็น องค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้นลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมายเป็นเพราะ อะไรจะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณาไม่ฟุ้งซ่านไม่ วอกแวกและมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ^{๒๘}

พิฑูร มลิวัดย์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ องค์ประกอบของอิทธิ บาท ๔ ได้แก่

๑.ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความ รักในสิ่งนั้นทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจไม่เบื่อง่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ)

๒.วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วยความ พยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)

๓.จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จัก ไตร่ตรองทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง)

^{๒๘} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

๔. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นเมื่อทำสิ่งใดด้วยความรู้จักไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญรู้จักพิจารณาพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)^{๒๘}

วิเชียร ชานุกรบุญทริก ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ คือ

๑. นันทะ ความพอใจ ความยินดีหรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
๒. วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้กับการกระทำนั้น ๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่าย
๓. จิตตะ ความสนใจ เอาใจใส่หรือตั้งใจในการกระทำนั้นๆ อย่างจริงจังโดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ

๔. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไรมิใช่ขยันอย่างไร^{๓๐}

แสงอรุณ โปร่งธูระ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. นันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดทิ้ง ๓. จิตตะ เอาจิตฝกฝึ คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

๔. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลองวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๓๑}

^{๒๘} พิฑูร มลิวัดย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕-๒๐.

^{๓๐} วิเชียร ชานุกรบุญทริก, พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๓๑} แสงอรุณ โปร่งธูระ, พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการ สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๘-๒๒๙.

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง ส่วนประกอบของหลักธรรม มีด้วยกัน ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ซึ่งจะอธิบายให้ทราบถึงกรอบการปฏิบัติ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ หากผู้ใดปฏิบัติตามองค์ประกอบของหลักอิทธิบาท ๔ ได้อย่างครบถ้วนก็ถือได้ว่าเป็นผู้ประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

๓) ประโยชน์ของอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมที่คอยผลักดันอุปสรรคต่อความสำเร็จ และเป็นแรงเสริม กำลังใจที่คอยผลักดันการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของอิทธิบาท ๔ ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑. ประโยชน์ของฉันทะ คือ เป็นข้าศึกกับความเบื่อหน่าย ทำให้ไม่เบื่องานไม่ท้อแท้ มีกำลังใจต่อสู้ป้องกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีตนรัก ทำให้งานหนักกลายเป็นงานเบาที่ยากก็กลายเป็นง่าย ถ้าขาดฉันทะ ทำให้ขาดกำลังใจ เบื่องาน ทอดทิ้งงาน กลายเป็นคนจับจด ไม่ก้าวหน้า

๒. ประโยชน์ของวิริยะ คือ กำจัดความเกียจคร้าน ทำให้งานต่อเนื่อง ถ้าขาดวิริยะจะเป็นคนอ่อนแอ หนีที่ยากไปหาแต่ที่ง่าย ทำอะไรไม่สำเร็จ ขาดความก้าวหน้า มีแต่งานค้างกลายเป็นคนหย่อนสมรรถภาพ

๓. ประโยชน์ของจิตตะ คือ ทำให้ทราบความเป็นไปของงานอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขเหตุการณ์ได้ทันทั่วทั้งที่ ถ้าขาดจิตตะงานอาจเสียหายได้โดยไม่รู้ตัวหรือรู้ตัวเมื่อสายเกินแก้ไขแล้ว

๔. ประโยชน์ของวิมังสา คือ ช่วยให้ทำงานไม่ผิดพลาดและทำให้มองเห็นช่องทางที่จะทำงานให้ได้ผลดี ถ้าขาดวิมังสาจะทำงานผิดๆ ถูกๆ เปลืองทุน เปลืองแรง เปลืองเวลาและทำให้โง่เขลา^๒

จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง การมีหลักธรรมไว้คอยยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความรัก ความพอใจ ความขยัน อดทน ความตั้งมั่น มีใจจดจ่อ และความไตร่ตรองในงานที่ปฏิบัติเป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานโดยตรง สามารถวัดระดับความสำเร็จในงานได้อย่างแม่นยำ หากปฏิบัติตามกรอบหลักอิทธิบาท ๔ ได้ครบถ้วนก็ถือได้ว่าผลงานที่ได้รับนั้นประสบความสำเร็จ

^๒ วิเชียร พากเพียร, การสร้างแบบทดสอบวัดคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ปรินญาณิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - ประสานมิตร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๘-๑๕๐.

๔) หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอริยบท ๔ ในพระไตรปิฎก

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอริยบท ๔ ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จุดประสงค์เพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอริยบทที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้ทรงตรัสไว้ใน “พระไตรปิฎก” สำหรับถือเป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารอีกมากมายไม่ว่าจะเป็นเอกสารในการปฏิบัติธรรมก็ดี เอกสารในการศึกษาเล่าเรียนหรือแม้จะเป็นเอกสารประกอบการปฏิบัติงานก็ดี เมื่อต้องการสมาธิเพื่อที่จะส่งผลให้กิจกรรมที่กระทำนั้นดำเนินไปอย่างเรียบร้อยได้ผลดี พึงควรปลุกเกล้าและชักจูงอริยบท ๔ อย่างนี้ ถือเป็นปฏิบัติให้เกิดเป็นองค์ธรรมเด่นนำขึ้น หากปฏิบัติได้อย่างดีแล้วสมาธิ ปัญญา ความสุข ความสบายใจ และการทำงานก็จะบังเกิดผลขึ้นทันทีจากแนวคิดเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า หลักอริยบท ๔ จากพระไตรปิฎก ที่เกี่ยวกับหลักอริยบท ๔ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

๑. ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอริยบท ที่เกี่ยวกับฉันทะ ที่เรียกว่า ฉันทสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้ก็ภิกขุ เจริญอริยบท อันประกอบด้วย ฉันทสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไรถ้าภิกขุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมานนี้เรียกว่าฉันทสมาธิ ภิกขุผู้นั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม прารกความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม прารกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ทำฉันทะให้เกิดพยายาม прารกความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม прารกความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ความไม่สาบสูญ ความภิชัยยิ่ง ความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร ฉันทสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่าฉันทสมาธิปธานสังขารด้วยประการฉะนี้

ในบทเหล่านั้น ฉันทะ เป็นโฉน ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ สมาธิ เป็นโฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิทริย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขารเป็นโฉน การ прารกความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ทอดยความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความ

ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยพละสัมมาวายามะ อันใดนี้ เรียกว่า ปธานสังขาร

ภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึง เรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๓๓}

คำว่า อธิธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดีความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น คำว่า อธิธิบาท ได้แก่ เวทนาคันธี สัญญาขันธี สังขารขันธี วิญญาณขันธี ของบุคคลผู้บรรลุนิพพาน เหล่านั้น คำว่า เจริญอธิธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุนี้ จึง เรียกว่า เจริญอธิธิบาท^{๓๔}

๒. วิริยะ (ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น) พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอธิธิบาท ที่เกี่ยวกับวิริยะ ที่เรียกว่า วิริยสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้ก็ภิกษุ เจริญอธิธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขารเป็นอย่างไรถ้าภิกษุทำความเพียรให้เป็นอธิธิแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่า วิริยสมาธิ ภิกษุนั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราบกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปราบกความเพียรประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภยโยยิ่งความไปพลุล ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร วิริยสมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอันเดียวกันย่อมถึงซึ่งอันนับว่า วิริยสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๓๕}

ในบทเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉนการปราบกความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า วิริยสมาธิ เป็นไฉน

ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความมั่นอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ สัมมาสมาธิอันใดนี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร เป็นไฉน การปราบกความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใด นี้

^{๓๓} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๗/๒๕๔.

^{๓๔} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๘/๒๕๕.

^{๓๕} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๐๙/๒๕๕.

เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุ เป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยวิริยะ สมาธิ และปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๓๖}

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ

การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้องความกระทำให้งาม ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น

คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๓๗}

๓. จิตตะ (การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับจิตตะ ที่เรียกว่า จิตตสมาธิปธานสังขาร ไว้ดังนี้

ก็ภิกษุ เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร เป็นอย่างไร

ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วจึงได้สมาธิ ได้เอกัคคตาแห่งจิต สมาธินี้ เรียกว่าจิตตสมาธิ ภิกษุนั้น ทำมันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียรเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำมันทะให้เกิด พยายาม ปรรกความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภิชัยยิ่ง ความไพบุลย์ความเจริญ ความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวธรรมเหล่านี้ เรียกว่าปธานสังขารจิตตสมาธิและปธานสังขาร ดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้น เข้าเป็นอันเดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่า จิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๓๘}

ในบทเหล่านั้น จิต เป็นใจ จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน อันใด นี้เรียกว่า จิต สมาธิ เป็นใจ ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธานสังขาร เป็นใจการปรรกความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ อันใดนี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุ เป็นผู้

^{๓๖} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๐/๒๕๖.

^{๓๗} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๑/๒๕๗.

^{๓๘} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๒/๒๕๗.

เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยจิต สมาธิ และปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่าประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๓๕}

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้งัง ความเข้าถึง ซึ่งธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธวิญญาณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรม เหล่านั้นคำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งธรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๓๖}

๔. วิมังสา (การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น)

พระพุทธเจ้า ทรงตรัสถึงหลักอิทธิบาท ที่เกี่ยวกับวิมังสา ที่เรียกว่า วิมังสาสมาธิ ปธานสังขาร ไว้ดังนี้

อิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร ทำปัญญาให้เป็นอธิบดีได้สมาธิ ได้เอ็กคตตาแห่งจิตสมาธินี้เรียกว่า วิมังสา สมาธินั้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิตไว้ทำความเพียร เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นมิให้เกิดขึ้น ฯลฯ เพื่อละบาป อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ฯลฯ เพื่อสร้างกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นให้เกิดขึ้น ทำฉันทะให้เกิด พยายาม ปรรากความเพียร ประคองจิตไว้ ทำความเพียร เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความ กิโยยั้งความไพบุลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สภาวะธรรมเหล่านี้ เรียกว่าปธานสังขาร

วิมังสาสมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ ประมวลย่อ ๒ อย่างนั้นเข้าเป็นอัน เดียวกัน ย่อมถึงซึ่งอันนับว่า วิมังสาสมาธิปธานสังขาร^{๓๗}

ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจิตรธรรม สัมมาทิฏฐิ อันใด นี้เรียกว่า วิมังสา

สมาธิ ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ อันใด นี้เรียกว่า สมาธิปธาน การปรราก ความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่าปธานสังขาร ผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้วด้วย วิมังสา สมาธิและปธานสังขารดังกล่าวมานี้ จึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร^{๓๘}

^{๓๕} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๓/๒๕๓.

^{๓๖} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๔/๒๕๓.

^{๓๗} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๕/๒๕๓.

^{๓๘} อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๖/๒๕๓.

คำว่า อิทธิ ได้แก่ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ การสำเร็จด้วยดี ความได้
ความได้อีก ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึง ซึ่งกรรมเหล่านั้น

คำว่า อิทธิบาท ได้แก่ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคลผู้
บรรลุกรรมเหล่านั้น

คำว่า เจริญอิทธิบาท ได้แก่ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มาก ซึ่งกรรมเหล่านั้น ด้วยเหตุ
นั้น จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๔๓}

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติการเจริญหรือการปฏิบัติ อิทธิบาท ๔
ประการ คือเจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย

ฉันทสมาธิปธานสังขาร^{๔๔} หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญ
อิทธิบาท ประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขาร หมายถึงสมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียร
สร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย จิตตสมาธิปธาน

สังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท
ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์
เพราะฉะนั้นอิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทะ^{๔๕} หมายถึง สร้างความพอใจในกุศลคือความ
ประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรมฉันท
สมาธิ^{๔๖} หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจสัมมาวายามะ จิต
หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน และ ปธานสังขาร หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น
(ปธาน) ปรารภความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น^{๔๗} ความบากบั่นความตั้งหน้า ความพยายาม
ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความ
ประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะผละสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา
กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรง
อยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิตความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ
สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว

สัมมปปธาน ๔ คือ ปัจจัยสำคัญที่จะสร้างสรรค์ให้สัมฤทธิ์ผล อันประกอบด้วย (๑)
สังวรปธาน เพียรป้องกัน หรือ เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิด (๒) ปหานปธาน เพียรละหรือ

^{๔๓} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๕๑๗/๒๕๕.

^{๔๔} อภ.เอกก.(ไทย) ๑/๓๕๘/๔๔๕.

^{๔๕} ม.ม.(ไทย) ๑๒/๒๔๗/๑๗๗.

^{๔๖} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒.

^{๔๗} อภ.ปญจก.(ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

เพียรกำจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้ลดและหมดไป (๑) ภาวนาปธาน เพียรเจริญ หรือ สร้างกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิด (๔) อนุรักษนาปธาน เพียรอนุรักษ์หรือเพียรรักษาและส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้อยู่ตลอดไป การเจริญสัมมปธาน ๔ พระภิกษุในศาสนานี้จึงได้บรรลุที่สุดแห่งอภิญญาและอภิญญาบารมีอยู่^{๔๔}

จากข้อมูลเชิงวิชาการที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่าหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก หมายถึง อิทธิบาท ๔ ตามคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันให้เกิดประโยชน์ได้อย่างดีเยี่ยมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลักของการทำงาน จึงทำให้โรงเรียนกู่สว่างสามัคคีได้นำหลักอิทธิบาท ๔ มาถ่ายทอดให้กับนักเรียนเพราะเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนได้ฝึกใช้หลักธรรมในการทำกิจกรรมต่างๆ

๒.๒.๔ ฃรราวาสธรรม ๔

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักฃรราวาสธรรม ๔ หรือ ธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน ๔ ประการมีดังนี้

๑. สัจจะ หมายถึงความจริง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง คือเมื่อทุกคนได้ตกลงกันเป็นเบื้องต้นว่าใครมีหน้าที่ทำอะไร ทุกคนก็จะทำตามนั้นถือว่าได้ทำตามสัจจะที่ตนได้ให้ไว้ในที่ประชุม

๒. ทมะ หมายถึงการฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดดัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา คือ เมื่อมีการทำงานร่วมกันก็ย่อมจะมีการกระทบกระทั่งกันบ้างเป็นเรื่องธรรมดา แต่เพื่อทำให้งานบุญบังไฟได้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ทุกคนก็ต้องมีการข่มจิตข่มใจเอาไว้ไม่ให้มีการทะเลาะกันเกิดขึ้น

๓. ขันติ หมายถึงความอดทน ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย คือ เมื่อทุกคนได้รับมอบหน้าที่ในที่ประชุมแล้วก็ต้องมีความอดทนที่จะทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เช่น ต้องอดทนในการฝึกซ้อมรำเพื่อให้ขบวนแห่ออกมาสวยงาม

๔. จาคะ หมายถึงความเสียสละ สละกิเลส สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตนได้ใจกว้าง พร้อมทั้งรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็นและความต้องการของคนอื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^{๔๕}

^{๔๔} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒.

^{๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๕.

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของฆราวาสธรรม ออกเป็น ๒ ประการ คือประการแรกเป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ประการที่ ๒ เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่น ๆ ให้สำเร็จ

๑. เป็นธรรมธรรมดาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ สัจจะ หมายถึง ซื่อตรงต่อเพื่อนฝูง ซื่อตรงต่อลูกเมีย ซื่อตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อการทำงาน ทมะ หมายถึง ข่มใจ อย่าให้เกิดโทสะอย่าให้เกิดความรัก หรือความเกลียด ขันติ หมายถึง อดทนต่อความร้อน ความหนาว ความเหนื่อย อดทนต่อคำตำหนิ หมายถึง การให้ทาน รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน มิตรสหาย

๒. เป็นธรรมที่ใช้เป็นหลักในการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติธรรมข้ออื่นๆ ให้สำเร็จ สัจจะ หมายถึง ความจริงใจ ความตั้งใจจริงที่จะปฏิบัติในสิ่งนั้น เมื่อจะทำสิ่งใด หรือปฏิบัติธรรมข้อใดแล้ว ก็ควรตั้งใจจริง ทอย่างสุดความสามารถ ทาให้ถึงที่สุด ดังเช่น เมื่อพระพุทธเจ้าทาความเพียรเพื่อตรัสรู้ ก็ได้ตั้งสัจจาธิษฐานว่า แม้จะเหลือเพียงแต่กระดูก ก็จะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่ง ถ้าไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ในการศึกษาเล่าเรียนก็เหมือนกันถ้ามีสัจจะหรือสัจจาธิษฐาน คือทาให้มันจริงๆ ตั้งใจจริง ก็จะช่วยให้ทุกคนประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ ทมะ หมายถึง บังคับตัวเองบังคับจิตใจตนเองไม่ให้หลงไปตามแรงของสิ่งที่มาช่วย ซึ่งแม้จะยากเย็นเพียงใดก็ต้องพยายามบังคับให้ได้ ในการบังคับนั้น ต้องใช้ไหวพริบและความฉลาดเข้าต่อสู้ เพราะจิตใจเมื่อถูกบังคับก็จะขัดแย้งกว่าข้างที่ตกมันเสียอีก ซึ่งการบังคับจิตใจของตนเอง นั้นก็มี ๒ วิธีด้วยกันคือ ๑. ธรรมวิธีแรกคือ การปลอบประโลมจิตใจค่อยๆ ปลอบโยน ๒. ธรรมวิธีที่สอง คือ การบังคับโดยตรงการตัดใจไม่ให้ทำในสิ่งนั้น ซึ่งทั้ง ๒ วิธีนี้ต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ขันติ เมื่อมีทมะแล้วยังต้องใช้ขันติเข้ารองรับ ต้องอดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสไม่ว่าจะเป็นราคะ โทสะ โมหะ หรืออื่นๆ ต้องใช้ความอดทนอย่าหลงไปตามสิ่งชั่วหรือกิเลส จาคะ หมายถึง บริจาคออกไป สละสิ่งที่ไม่ต้องการที่มีอยู่ในจิตใจให้หลุดออกไป ระบายความสับสนวุ่นวายออกไปจากจิตใจ อาจจะโดยการสวดมนต์หรือการพักผ่อนให้ถูกวิธี ฆราวาสธรรม คือ สัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ นี้เป็นเครื่องมือกำจัดมาร เป็นเครื่องมือที่จะสร้างสิ่งที่ปรารถนาในทุกกรณี ไม่ใช่เฉพาะเป็นธรรมของฆราวาสเท่านั้น แม้แต่บรรพชิตที่ต้องการจะบรรลุมรรคผลนิพพาน ก็ยังต้องใช้ธรรมข้อนี้ด้วยเช่นกัน^{๕๐}

หลวงกลิน อดุลโยธิน ได้กล่าวไว้ว่าเป็นธรรมโดยตรงของฆราวาส เป็นธรรมนำมาซึ่งความสุขความเจริญ เป็นสามัคคีธรรมอันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกัน ผู้ปฏิบัติย่อมเกิดความสุขพลุ้ยและตั้งตระกู่ให้ถาวรมีความสุขเจริญ

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, ฆราวาสธรรม, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓), หน้า ๕๕.

สัจจะ หมายถึง สัตย์ซื่อแก่กันซื่อตรงต่อกัน เป็นคุณธรรมที่สำคัญในการคบหาของประชาชน ถ้าหากแต่ละบุคคลต่างประพฤติซื่อตรง ไว้วางใจซึ่งกันและกันย่อมจะนำความเจริญมาสู่บุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ

ทมะ หมายถึง รู้จักข่มจิตของตน ความข่มใจ เป็นคุณธรรมสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะคนทั้งหลายย่อมมีอหยาตัยแตกต่างกัน ถ้าไม่มีการข่มใจ ปล่อยให้ประพฤติไปตามกิเลส ย่อมทำให้แตกสามัคคีกันโดยง่าย จึงควรต้องมีอุบายข่มใจของตนเมื่อถูกกิเลสเข้าครอบงำ อย่าหุนหันกระทำลงไปตามอำนาจของกิเลส ผู้ที่มีทมะย่อมเป็นผู้ที่อยู่ห่างจากความผิปลัง ทั้งเป็นผู้อารักขาสามัคคี

ขันติ หมายถึง อดทน อดกลั้น เมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆ มากกระทบ ทำให้เกิดโทสะ เมื่อใช้ทมะ คือ รู้จักข่มใจตนเข้าช่วยแล้ว แต่ยังไม่สำเร็จ ก็ต้องใช้ขันติ อดกลั้นเข้าช่วยอีกแรงหนึ่ง คือ ต้องรู้จักอดกลั้นต่อเหตุการณ์อันจะยั่วให้เกิดโทสะ จาคะ หมายถึง สละให้ปันสิ่งของ ของตนแต่คนที่ควรให้ปัน การให้เป็นกิจสำคัญประการหนึ่งของชนผู้อยู่เป็นหมู่เหล่า เป็นการผูกไมตรีซึ่งกันและกัน เพราะคนเกิดมา มีสุข มีทุกข์ มีฐานะ มีอาชีพ แตกต่างกันไป ดังนั้น จึงควรมีน้ำใจไมตรี อารีย์เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน^{๕๐}

จากความหมายของฆราวาสธรรม ๔ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า เป็นธรรมนามาซึ่งความสุขความเจริญ ความสามัคคีอันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกัน และชีวิตของผู้ครองเรือนต้องมีการสมาคมกับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบเหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและในบางครั้งต้องบริจาคนิสัยของตนเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อน ฆราวาสธรรมข้อที่ ๑ สัจจะ หมายถึง ความสัตย์ ความซื่อ มีความจริง มีความตรง มีความแท้ ข้อที่ ๒ ทมะ หมายถึง พยายามปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ขจัดนิสัยที่ไม่ดีออกไปเสียจากตนเองพยายามฝึกหัดบังคับใจตนเอง โดยเริ่มจากบังคับทีละเล็กทีละน้อย เมื่อทาบ่อยๆ ครั้งก็จะทำให้เกิดเป็นนิสัย ข้อที่ ๓ ขันติคือความอดทน ซึ่งเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งทางจิตใจ ข้อที่ ๔ จาคะ หมายถึง ความเสียสละ ตัดใจ ตัดกรรมสิทธิ์ของตน ตัดความยึดถือความเสียสละ มี ๒ คือ ๑. สละวัตถุ หมายถึง การแบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้รวมทั้งการทานบุญให้ทาน ๒. สละอารมณ์ หมายถึง ไม่ผูกโกรธใครไม่พยาบาทโดยเฉพาะผู้นำของเยาวชนในโรงเรียนที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนหรือเยาวชนทั่วไป ควรได้รับการปลูกฝังด้วยหลักธรรมฆราวาสธรรม ๔ ซึ่งเน้นความมีคุณธรรมทั้งด้านความมีสัจจะ ความมีทมะ ความมีขันติ และมีจาคะ ให้เกิดขึ้นอย่างดีด้วย เพื่อให้มีจริยธรรมและมีคุณธรรม เพราะหลักฆราวาสธรรม ๔ หมายถึง ธรรมสำหรับคฤหัสถ์ในการครองชีวิต

^{๕๐} กลิน อรรถโยธิน, หลวง. อธิบายธรรมวิภาค น.ธ.ตรี, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๑), หน้า ๒๒.

๒.๓ การสวดมนต์แผ่เมตตา

กิจกรรมการสวดมนต์ไหว้พระของนักเรียน โรงเรียนกุสุมาวดี ก็เพื่อฝึกสวดมนต์ไหว้พระสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย และแผ่เมตตา เป็นการทำขึ้นตอนเช้าหลังจากเคารพธงชาติ และตอนเช้าแถวเล็กเรียน ซึ่งนักเรียนจะกล่าวพร้อมกันทั้งหมด ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

หลักการและเหตุผล ด้วยนักเรียนทั้งหลายซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ ยังไม่เข้าใจ จุดมุ่งหมายของพุทธศาสนาดีพอ ยังไม่รู้จักรสวดมนต์ที่ถูกต้อง ไม่เข้าใจพระธรรมซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา จึงให้มีกิจกรรมสวดมนต์แปลในวันพระนี้ขึ้น เพื่อให้ให้นักเรียนได้ตระหนัก เข้าใจ และเป็นผู้จรรโลงพระพุทธรูปศาสนา เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นพลังในการพัฒนาสังคมให้งดงามยิ่งขึ้นไป ซึ่งจะมีการสวดมนต์ดังนี้

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ะกะวา, พุทธัง ะกะวันตัง อภิวาเทมิ. พระผู้มีพระภาคเจ้า, เป็นพระอรหันต์ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ข้าพเจ้าขออภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

สวากขาโต ะกะวะตา ธัมโม, ธัมมังนะมัสสามิ พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ตรัสไว้ดีแล้ว, ข้าพเจ้าขอนมัสการ พระธรรม (กราบ)

สุปะฏิปันโน ะกะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆัง นะมามิ. พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า, ปฏิบัติดีแล้ว ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

กล่าวบทแผ่เมตตาพร้อมกัน

สัตว์เพ สัตตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

อะเวรา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

อัพยาปัชฌา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย

อะนิชฌา โหนตุ จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย

สุขี อตตานัง ปะริหะรันตุ จงมีแต่ความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัย
ทั้งสิ้น เถิดฯ^{๕๒}

ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน นักศึกษา ตระหนักถึงความสำคัญของการน้อมจิตใจให้ใกล้ชิดกับคุณงามความดี ด้วยการสวดมนต์

^{๕๒} <http://www.5burapajarn.org/index.php/chapter-compassionate>, ๑๐ มกราคม ๒๕๕๖.

๒.๔ การทำบุญตักบาตร

กิจกรรมทำบุญใส่บาตรในวันพระ

หลักการและเหตุผล ในปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น ทำให้ความเจริญทางจิตใจลดน้อยลง ทำให้บุคคลส่วนมากเกิดความเห็นแก่ตัว ขาดการเสียสละ เพื่อส่งเสริมให้คนรู้จักการเสียสละ การทำบุญบริจาคทาน จึงจัดกิจกรรมทำบุญใส่บาตรในวันพระนี้ขึ้น เพื่อให้ นักเรียนได้ตระหนัก เข้าใจและเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาประพฤติปฏิบัติและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นพลังในการพัฒนาสังคมให้งดงามยิ่ง ๆ ขึ้นไป

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนกับชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียนเพื่อเป็นการจรรโลงศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติ พิธีกรรมทางศาสนา ในเรื่องการทำบุญใส่บาตร ให้นักเรียนรู้จักการเสียสละ โดยการถวายอาหาร และเพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการทำบุญ และปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึก ให้นักเรียนรู้จักการ เข้าวัด ถวายการบูชาตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีอารมณ์ที่อ่อนโยน จิตใจสงบ มีสมาธิในการเรียน

วิธีดำเนินการ

ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนทราบเกี่ยวกับความสำคัญของการทำบุญใส่บาตร โดยอาจ จัดในเสียงตามสายหรือครูประกาศหน้าเสาธง กำหนดให้นักเรียนทำบุญใส่บาตรในวันพระหรือ อย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง เชิญชวนให้นักเรียนได้ใส่บาตรในวันพระหรืออย่างน้อยสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

๒.๕ การเล่านิทานธรรมะ

นิทาน เป็นเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมตลอดจน คุณธรรม จริยธรรม อันเป็นกลวิธีการปลูกฝังความรู้สึกนึกคิดและแนวปฏิบัติที่สืบทอดจากคนรุ่น หนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งมายาวนานนับพันปี ทุกชาติ ทุกภาษา ต่างมีนิทานประจำชาติหรือท้องถิ่นของ คน นิทานที่ได้รับความนิยมและเผยแพร่อย่างกว้างขวาง มีหลายชุด เช่น นิทานอีสป นิทาน เวตาล นิทานชาดก ฯลฯ

เป็นการจัดกิจกรรมการเล่านิทานด้วยเทคนิคต่างๆ เพื่อให้เด็กๆ นำไปใช้ได้จริง เพื่อ พัฒนาทักษะทางภาษาไทย ฟัง พูด อ่าน เขียน นำไปสู่การรักหนังสือ รู้ประโยชน์ของนิทาน ได้รับความเพลิดเพลินจากการฟัง และเล่านิทานให้ผู้อื่นฟังทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กๆ กล้า แสดงออก และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หันเหออกจากอบายมุขต่างๆ ที่มีหลุมหลุมในยุคสมัยนี้ได้

การถ่ายทอดนิทานแต่เดิมมาใช้การเล่า การเล่าประกอบภาพ หรือการแสดงต่อมามีเมื่อเทคโนโลยีในการสื่อสารที่ความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น นิทานก็ได้แพร่หลายในรูปของสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ซีดี ฯลฯ สิ่งที่ได้เด็กได้รับการฟังนิทาน คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความรู้ แนวคิด แนวปฏิบัติเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือป้องกันปัญหาในชีวิตประจำวัน^{๕๓}

๒.๖ การฝึกสมาธิ

หลักการและเหตุผล เนื่องจากในสภาพปัจจุบันการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก นั้นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต้องใช้กระบวนการฝึกเรื่องของคุณธรรม – จริยธรรมในการนั่งฝึกสมาธิ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาตัวเด็กให้มีความพร้อม และจะได้เป็นประโยชน์ในเรื่องของคุณภาพชีวิต เพื่อให้เด็กได้เห็นความสำคัญของการมีวินัย ความรับผิดชอบ ต่อสังคมและส่วนร่วมสืบต่อไปในอนาคต

ดังนั้น โรงเรียนกุสุมาวดีส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน โดยการให้นักเรียนนั่งสมาธิในตอนเช้าหลังเข้าแถวเคารพธงชาติเป็นประจำทุกวัน วันละประมาณ ๑๐ นาที เพื่อเป็นการทำจิตใจให้มีสมาธิก่อนเข้าเรียน และจะทำให้เด็กมีจิตใจที่อ่อนโยน และรู้จักยับยั้งชั่งใจในการทำผิด เพราะจะเป็นการฝึก การยับยั้งชั่งใจเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ตนเองมองถึงประโยชน์ส่วนร่วมให้มากกว่าส่วนตน สังคมจะเดินหน้าไปได้อย่างเข้มแข็ง

๒.๗ การเวียนเทียนวันสำคัญทางศาสนา

การเวียนเทียน คือ การถือดอกไม้ธูปเทียนที่จุดแล้วเวียนขวา (เวียนประทักษิณ โดยให้สิ่งที่เวียนอยู่ทางขวามือของตน) รอบปูชนียวัตถุหรือปูชนียสถาน ๓ รอบ ด้วยอาการสำรวมเคารพพร้อมทั้งน้อมใจระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยในขณะนั้นด้วยเป็นการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยด้วยกาย วาจา และใจ อย่างสูงสุด จัดเป็นบุญกิริยาอย่างหนึ่ง

โดยวัตถุประสงค์ของการเวียนเทียนก็เพื่อประกาศเกียรติคุณ เทิดทูนพระคุณสมบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้สมกับที่พระองค์เป็นพระศาสดาของเทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย เพื่อเป็นการเตือนใจพุทธศาสนิกชนให้ซาบซึ้งในพระคุณสมบัติของพระองค์และพระรัตนตรัย เจริญภาวนามัยกุศลอีกส่วนหนึ่ง ดังปรากฏตามความในประกาศคณะสงฆ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ ใจความว่า

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายไพฑูริย์ บัวใหญ่รักษา, ครูโรงเรียนสาธิตสาธิต, ๑๐ กุมภาพันธ์, ๒๕๕๖.

“การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และตำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมอออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สรณะที่พึ่งสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล”

ก.ประโยชน์ที่ได้รับจากการเวียนเทียน

การได้บูชาพระรัตนตรัยด้วยการเวียนเทียนก็ดี ด้วยการปฏิบัติบูชาตลอดวันนั้นก็ดีย่อมเกิดผลดีต่อผู้กระทำเอง คือ

๑. ได้ชื่อว่าเป็นศาสนิกที่ดี ปฏิบัติกิจทางศาสนาตามหน้าที่ที่พึงทำ แสดงถึงความไม่ย่อหย่อนทางจิตใจและศรัทธาต่อพระศาสนา
๒. ได้รับความเข้มแข็งเบิกบานใจหลังจากได้ประกอบพิธีในวันนั้นแล้ว
๓. ได้สั่งสมบุญบารมีอันเกิดจากการให้ทาน รักษาศีลและเจริญภาวนา อันจะส่งผลให้ได้รับ โภคสมบัติ รูปสมบัติ และปัญญาสมบัติสืบไป
๔. ได้ทำชีวิตตนให้มีค่ายิ่งขึ้นด้วยการงดเว้นจากอบายมุข มุ่งปฏิบัติธรรมความดีเพิ่มพูนยิ่งขึ้น
๕. ได้ชื่อว่าได้บูชาพระรัตนตรัยด้วยการบูชาอย่างยิ่งย่อมได้มงคลในชีวิตตลอดไป
- ข. วันสำคัญทางศาสนา ที่นิยมทำพิธีเวียนเทียนกำหนดไว้ ๔ วัน คือ
 ๑. วันวิสาขบูชา
 ๒. วันอัฐมีบูชา
 ๓. วันมาฆบูชา
 ๔. วันอาสาฬหบูชา^{๕๕}

และกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา โรงเรียนได้จัดให้นักเรียนเข้าร่วมในวันสำคัญทางศาสนา ได้แก่ การเวียนเทียนในวัน วิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา การแสดงตนเป็นพุทธมามะกะและการถวายเทียนจำนำพรรษาในวันเข้าพรรษา เป็นประจำทุกปี

^{๕๕}http://www.dmc.tv/page_print.php?p=buddha_biography/กิจกรรมการเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา,๑๑ มกราคม ๒๕๕๖.

๒.๘ การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

การอบรมคุณธรรม จริยธรรม ทุกปีโรงเรียนได้นิมนต์พระคุณเจ้าที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องการอบรมคุณธรรม จริยธรรม อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

หลักการและเหตุผล

เด็กและเยาวชน เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของชาติในอนาคต เยาวชนที่มีคุณภาพ นอกจากจะมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และมีสติปัญญาที่ดีแล้ว ยังต้องมีคุณธรรม จริยธรรม เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอีกด้วย จึงจะเป็นบุคคลที่เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีภูมิคุ้มกัน ยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พระพุทธศาสนา ถือเป็นแหล่งรวมสรรพคำสอน ต้นแบบ และระบบจริยธรรมของสังคมไทย เด็กและเยาวชนไทยควรได้รับการศึกษา เรียนรู้ คำสอนทางพระพุทธศาสนา และแนวปฏิบัติของชาวพุทธ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตและบทบาทหน้าที่ที่พึงปฏิบัติในสังคม ได้อย่างกลมกลืน ภายใต้อานาจธรรมที่อาจจะมีทั้งดีและไม่ดีเกิดขึ้น โดยสามารถแยกแยะชั่วดี และเลือกปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

การอบรมคุณธรรม จริยธรรม และพัฒนาจิตแก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปนั้น เป็นหน้าที่ของทุกองค์กร ที่จะต้องเล็งเห็นและให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ตลอดจนให้การสนับสนุนในการเสริมสร้างเด็ก เยาวชนให้เป็นคนดี เป็นที่ต้องการของสังคม และประชาชนทั่วไป ให้สามารถดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุขได้ เด็กและเยาวชนที่ขาดคุณธรรมก็เหมือนกับต้นไม้ที่ขาดรากแก้ว ไม่สามารถเจริญเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ขาดความสมดุลเช่นปัจจุบันได้ บ้าน วัด โรงเรียน ตลอดจนสถาบันต่างๆที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดการอบรม ให้ความรู้ที่ถูกต้อง สร้างความเชื่อและความเห็นให้ตรง ตลอดจนติดตาม เฝ้าระวังภัยสังคมต่างๆที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนอยู่ทุกขณะด้วย ที่สำคัญคือ สถาบันครอบครัว พ่อแม่ ต้องเอาใจใส่ให้การสนใจต่อลูกให้มากเป็นพิเศษ สอนลูกให้มีความพัฒนาการไปตามวัย สร้างค่านิยมการบริโภคที่ถูกต้อง และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูก

การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่รุดหน้า แต่ปัญหาทางสังคมก็มากขึ้นเป็นลำดับ เด็กและเยาวชนเจริญวัย ก็ต้องคลุกคลีอยู่กับปัญหารอบด้าน ดังนั้น แนวโน้มการพัฒนาจึงหันมาพัฒนาจิตใจและพัฒนาคนให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๕ มาตรา ๖ ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี

ความสุข ประกอบกับพระสงฆ์ในภาวะปัจจุบันที่เด็กและเยาวชนไทยห่างไกลจากธรรมะ บทบาท และหน้าที่ของพระสงฆ์ต้องต้องปรับเปลี่ยนวิธีการ กลยุทธ์ที่จะนำธรรมะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เหล่านี้ให้ได้ ด้วยวิธีการเชิงรุกให้มากขึ้น และเข้ากับสภาพปัจจุบัน เช่น การจัดโครงการเข้าค่าย อบรมคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาจิต

โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีได้ให้ความสำคัญของคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนอย่างมาก จึงได้จัดโครงการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาจิตใจของนักเรียน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

๑) เพื่อให้ นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา ศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่าง ลึกซึ้ง (จิตพิสัย)

๒) เพื่อให้ นักเรียน ได้เรียนรู้ และฝึกปฏิบัติตามวิถีแบบพุทธในสถานการณ์ ต่างๆ (ทักษะพิสัย)

๓) เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และเสริมสร้างให้นักเรียนมีพฤติกรรม ที่ดีงามตามหลักมารยาทของชาวพุทธ (ทักษะพิสัย)

๔) เพื่อให้ นักเรียนเกิดภูมิคุ้มกันที่ดีกับตนเอง สามารถนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (พุทธิพิสัย)

๕) เพื่อให้ นักเรียน ได้ตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของการเป็นคนดี เช่น เป็น ลูกที่ดี ศิษย์ที่ดี เพื่อที่ดี พลเมืองที่ดี พุทธศาสนิกชนที่ดีและรับรู้ความสามารถของตนในการเป็นคน ดีดังกล่าวด้วย

๒.๕ สรุปกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี

ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี โรงเรียน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่บูรณาการในการสอนศีลธรรมในโรงเรียนให้กับนักเรียนเพื่อให้นักเรียนในคุณ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคม และประเทศชาติ และ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีก็มีการนำ ยุทธศาสตร์การบูรณาการการสอนศีลธรรมให้กับนักเรียน และมีการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหา ศีล ๕ เป็นแนวปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน โดยทั่วไปที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เป็นศีลธรรมขั้น พื้นฐานอันจะทำให้ นักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคีเป็นคนดีเป็นที่ต้องการของสังคม ,พรหมวิหาร ๔,หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ อธิปไตย๔,ฉันทะคือความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ คือความเพียรพยายาม จิตตะคือ ความเอาใจ ใส่ในสิ่งนั้น วิมังสาคือ ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณาหรือหมายความว่าพากเพียรทำ เอาจิต

ฝึกฝึ ใช้ปัญญาสอบสวน และหลักฆราวาสธรรม ๔ หรือ ธรรมสำหรับชีวิตครองเรือน เป็นธรรม นามาซึ่งความสุขความเจริญ ความสามัคคีอันควบคุมบุคคลไว้ให้กลมเกลียวกัน ชีวิตของผู้ครอง เรือนต้องมีการสมาคม กับคนอื่นต้องมีความจริงใจต่อเขาต้องรู้จักข่มจิตของตนเมื่อประสบ เหตุการณ์ไม่ดีต้องมีความอดทนเพื่อต่อสู้กับชีวิตและในบางครั้งต้องบริจาคนสมบัติของตนเมื่อเห็น คนอื่นเดือดร้อน

การสวดมนต์แผ่เมตตา เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน ตระหนัก ถึงความสำคัญของการน้อม จิตใจให้ใกล้ชิดกับคุณงามความดี ด้วยการสวดมนต์ การทำบุญตักบาตร กิจกรรมทำบุญใส่บาตรใน วันพระเพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนกับชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียนเพื่อเป็น การจรรโลงศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อให้นักเรียนเข้าใจและสามารถปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ในเรื่องการทำบุญใส่บาตร ให้นักเรียนรู้จักการเสียสละ โดยการถวายอาหารและเพื่อให้นักเรียนเห็น ความสำคัญของการทำบุญ และปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึก ให้นักเรียนรู้จักการเข้าวัดจัดกิจกรรม ตามลำดับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีอารมณ์ที่อ่อนโยน จิตใจสงบ มี สมาธิในการเรียน การเล่านิทานธรรมะสิ่งที่เด็กได้รับจากการฟังนิทาน คือ ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความรู้ แนวคิด

แนวปฏิบัติเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือป้องกันปัญหาในชีวิตประจำวันการฝึกสมาธิ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียนโดยการให้นักเรียนนั่ง สมาธิในตอนเช้าหลังเข้าแถวเคารพธงชาติเป็นประจำทุกวัน วันละประมาณ ๑๐ นาที เพื่อเป็นการ ทำจิตใจให้มีสมาธิก่อนเข้าเรียน และจะทำให้ให้นักเรียนมีจิตใจที่อ่อนโยน และรู้จักยับยั้งชั่งใจในการ ทำผิด เพราะจะเป็นการฝึก การยับยั้งชั่งใจเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้นักเรียนมองถึงประโยชน์ส่วน ร่วมให้มากกว่าส่วนตน สังคมจะเดินหน้าไปได้อย่างเข้มแข็ง

บทที่ ๓

พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัย ที่แสดงออกทางกาย และวาจา

บทนี้ จะได้นำเสนอพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านกุสุมาลัย มีขั้นตอนนำเสนอหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และวิเคราะห์บทบาทสัมพัทธ์กลุ่มเป้าหมาย การปฏิบัติกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศีลธรรม ดังต่อไปนี้

๓.๑ พฤติกรรมทางศีลธรรมของเด็กและเยาวชนตามแนวคิดของนักวิชาการ

การจะทำให้เด็กและเยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตได้นั้น จำเป็นต้องปลูกฝังในเรื่องศีลธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัย การที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต้องอาศัยปัจจัยหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น พ่อแม่ผู้ปกครอง ครูอาจารย์ บุคคลใกล้ชิด ที่สำคัญ หลักธรรม ที่จะใช้สอนให้กับเยาวชนนั้น จะต้องเลือกเรื่องที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้เยาวชนนั้น มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่น และนอกจากนั้นควรจะมีการหยิบยกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมาเป็นตัวอย่างระหว่างการสอน นอกจากจะช่วยกระตุ้นความสนใจให้กับเด็กและเยาวชนแล้ว จะช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางความคิด ช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถฝึกการวิเคราะห์สิ่งดี หรือไม่ดี สิ่งใดที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต สามารถรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่ปัจจุบัน เติบโตเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

๓.๑.๑ ความหมายของพฤติกรรม

พฤติกรรมทางศีลธรรมเป็นการบ่งบอกถึงความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเป็นคนดีได้รับการอบรมสั่งสอน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงทาง กาย และวาจา ดังเช่นพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัย ดังต่อไปนี้

พฤติกรรม (behavior) หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกของสัตว์เพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า หรือ สิ่งที่มากระตุ้น (stimulus) ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นทันทีหรือเกิดขึ้นหลังจากที่ถูกกระตุ้นมาแล้วระยะหนึ่ง เช่น ลูกนกเมื่อได้ยินเสียงแม่อร้องเพลงจะจำเสียงเพลงของแม่ไว้ ต่อมาเมื่อ

ลูกนกเติบโตถึงวัยที่จะร้องเพลง ลูกนกก็เรียนรู้ที่จะเทียบเสียงของตัวเองกับเสียงของแม่ที่เคยได้ยิน และจดจำไว้ทำให้ลูกนกร้องเพลงของพวกเดียวกันได้^๑

พฤติกรรม คือ การกระทำของบุคคลทั้งภายนอกและภายใน พฤติกรรมภายในอันได้แก่ความคิดจิตใจเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมภายนอก คำว่าการพัฒนาตนในเชิงจิตวิทยา มักหมายถึง การกระทำเพื่อการเจริญส่วนตน ซึ่งเน้นที่การพัฒนาจิตหรือความคิดภายในก่อนพัฒนาพฤติกรรมภายนอก เพื่อให้พฤติกรรมภายในควบคุมพฤติกรรมภายนอก แต่ผู้ศึกษาก็จะต้องศึกษาพฤติกรรมทุกด้านของบุคคลเพื่อให้เกิดความเข้าใจตัวบุคคลโดยส่วนรวม ทั้งตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับปรับเปลี่ยน และพัฒนา เพื่อการดำรงตนอย่างมีความสุขและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างได้ประสิทธิภาพ ศาสตร์ที่ให้ความรู้ด้านพฤติกรรม มีทั้งปรัชญาและจิตวิทยา ปัจจุบันเน้นให้ความสำคัญที่จิตวิทยา

เนื่องจากใช้วิธีวิทยาศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้า ขั้นตอนวิธีวิทยาศาสตร์ในการศึกษาพฤติกรรมประกอบด้วย การกำหนดปัญหา ตั้งสมมุติฐาน รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล สรุปรายงานผล และนำผลที่ได้ไปใช้ ในการรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมมีทั้งการใช้วิธีสำรวจตน และวิธีพฤติกรรมนิยม ในวิธีพฤติกรรมนิยมมีทั้งวิธีศึกษาตามสภาพจริงโดยสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ สอดส่อง สังเกต ศึกษารายบุคคล และวิธีทดลองซึ่ง ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ความเข้าใจเรื่องวิธีการศึกษาพฤติกรรมนอกจากช่วยให้เห็นที่มาของความรู้ด้านพฤติกรรมแล้ว ยังช่วยให้รู้จักวิเคราะห์ข้อมูลที่หลงใหลเข้าสู่ตนตามกระแสโลกาภิวัตน์ว่าควรเชื่อถือได้หรือไม่ในระดับใด และยังส่งผลสู่แนวทางการศึกษาหาคำตอบต่างๆ ได้ด้วยตนเองที่นอกเหนือจากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดของผู้รู้

สำหรับแนวคิดในเรื่องธรรมชาติพฤติกรรมนั้น มีผู้ศึกษากันมาตั้งแต่ยุคก่อนคริสตศักราชจนถึงปัจจุบัน มีวิวัฒนาการมาตั้งแต่ความเชื่อที่ว่ากายและจิตแยกเป็น ๒ ภาค จนถึงความเชื่อใหม่ที่ว่ากายและจิตคือสิ่งเดียวกัน กลุ่มแนวคิดในการศึกษาและอธิบายพฤติกรรมซึ่งเป็นกลุ่มจิตวิทยา ประกอบด้วย กลุ่มโครงสร้างนิยม กลุ่มหน้าที่นิยม กลุ่มจิตวิเคราะห์ กลุ่มพฤติกรรมนิยม กลุ่มเกสตัลท์หรือปัญญานิยม และกลุ่มมนุษยนิยม แนวคิดของแต่ละกลุ่ม นำไปใช้เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมได้ต่างๆ กัน เช่น กลุ่มโครงสร้างนิยมเน้นการพัฒนาเป็นด้านๆ ด้วยการฝึกฝน กลุ่มหน้าที่นิยมเน้นเสริมสร้างประสบการณ์ กลุ่มจิตวิเคราะห์เน้นการเข้าใจผู้มีความผิดปกติและการช่วยเหลือให้ผ่อนคลาย กลุ่มพฤติกรรมนิยมเน้นการพัฒนาพฤติกรรมด้วยแรงเสริมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม กลุ่มเกสตัลท์เน้นการรับรู้โดยส่วนรวม และกระบวนการเรียนรู้ด้วยกลไก

^๑ บุญเกื้อ วัชรเสถียร, เอกสารประกอบการสอน วิชา ๔๒๔ ๑๑๑ Principles of Biology, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ทางปัญญา รวมทั้งการเข้าใจโลกทางความคิดของบุคคล กลุ่มมนุษย์นิยมเน้นการมองบวก การยอมรับกันและกันตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และเน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนควรมี โอกาสเท่าเทียมกันทั้งด้านการคิด การตัดสินใจ การเลือกวิถีชีวิตที่เหมาะสมสอดคล้องกับตนเอง ซึ่งไม่ว่าจะนำแนวคิดใดไปใช้บุคคลต้องเลือกรับปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเป็นรายๆ เนื่องจากมนุษย์มีความแตกต่างระหว่างบุคคล^๒

๓.๑.๒ ความหมายของพฤติกรรมตามแนวคิดของนักวิชาการ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า “ธรรมคือความประพฤติ”, “ธรรมคือการดำเนินชีวิต”, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต; คำว่าจริยธรรมนี้นักปราชญ์ประเทศไทยได้บัญญัติให้ใช้สำหรับคำภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมหรือกฎศีลธรรม; จริยะ (หรือ จริยธรรม) อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือ พรหมจรรย์) แปลว่า “ความประพฤติอันประเสริฐ” หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมืองค์ ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา^๓

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต กล่าวถึง พฤติกรรมว่า การกระทำของบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกในการตอบสนองหรือโต้ตอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในสภาพการณ์ใด สภาพการณ์หนึ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ ได้ยิน นับได้อีกทั้งวัดได้ตรงกันด้วยเครื่องมือที่เป็นวัตถุวิสัยหรือเป็นปรนัย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกหรือการตอบสนองนั้น เกิดได้ทั้งภายในและภายนอกร่างกาย เช่น การร้องไห้ การคิดการกิน การอ่านหนังสือ การเต้นของหัวใจ การกระตุกของกล้ามเนื้อ เป็นต้น^๔

พรรณราย ทรัพย์ประภา ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) คือการกระทำใดๆ ก็ตามซึ่งสามารถสังเกตได้โดยบุคคลอื่น หรือโดยการใช้เครื่องมือ พฤติกรรมมิได้หมายความเฉพาะแต่เพียงการแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกเท่านั้น ยังรวมไปถึงการกระทำหรือกิจกรรมภายในความรู้สึกร่างกายของบุคคลด้วย^๕

^๒ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เอกสารประกอบการสอน วิชาพฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน, (เลข : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๒.

^๔ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, การปรับพฤติกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^๕ พรรณราย ทรัพย์ประภา, จิตวิทยาอุตสาหกรรม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๒.

ประธาน – ทิววรรณ หอมพุด ได้ให้ความหมายของคำว่า พฤติกรรม ไว้ดังนี้

๑) การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้จากการกระทำกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งมีทั้งทางดีและทางไม่ดี เช่น การหัวเราะ การร้องไห้ เสียใจ การออกกำลังกาย เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นผลจากกระบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การตั้งใจ การเรียนรู้ การจำ การลืม และความรู้สึกนึกคิด ๒) กระบวนการต่างๆ ของบุคคลที่ปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อมของบุคคลเหล่านั้นออกมาในรูปของการกระทำ หรือการแสดงออกของมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ภายใต้กลไกของความรู้สึกนึกคิดของตนเอง มนุษย์ทุกคนจะมีกระบวนการของพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทุกคนจะมีความต้องการและมีสาเหตุมุ่งใจเป็นของตนเองอยู่ตลอดเวลา และสามารถตัดสินใจที่จะกระทำการต่าง ๆ ด้วยความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเอง สิ่งที่ปรากฏออกมานั้นเป็นพฤติกรรมของมนุษย์^๖

ประกาศรี สืออำไพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับจริยธรรมว่า “หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยาและปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรม มุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความที่ควร ในการปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อยและเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น โดยมีสำนึกที่จะใช้สิทธิ์และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์”^๗

พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า “ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา โลกจะวินาศ ศีลธรรมกลับมา โลกจะสงบเย็น”^๘

วัยรุ่นเป็นวัยช่วงกลางของชีวิตที่จะหันเหไปสู่วัยทำงานสร้างครอบครัวและเป็นพ่อแม่ที่ดีหรือร้ายได้ เป็นกลุ่มที่ต้องเรียนรู้ธรรมะเพื่อใช้นำทางเดินของชีวิตพ่อแม่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเอาใจใส่กับเยาวชนให้ดีให้มีศีลธรรม หรือดึงเยาวชนกลับมาสู่ทางธรรมะให้ได้ แล้วเยาวชนก็จะทำโลกนี้ให้น่าอยู่ เพราะเด็กและเยาวชนคือความหวังของครอบครัวสังคมและประเทศชาติในอนาคต ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “การที่มนุษย์ในอนาคตจะมีฐานะทางศีลธรรมดีขึ้นก็เพราะเยาวชนมีศีลธรรมดีขึ้น มิฉะนั้นแล้วมันจะไม่มียุคมนุษย์อยู่ในโลกพร้อมกับที่ไม่มีศีลธรรมเรื่อง

^๖ ประธาน – ทิววรรณ หอมพุด, *จิตวิทยาทั่วไป*, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๓-๑๔.

^๗ ประกาศรี สืออำไพ, *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^๘ ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, *วาทะธรรมว่าด้วยศีลธรรม* (พุทธทาสภิกขุ), (กรุงเทพมหานคร : บ้านลานธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๖.

นี้ขอเตือนซึ่งกันและกันไว้ให้ระลึกถึงอยู่เสมอว่ามนุษย์อยู่ได้เพราะศีลธรรมหมดศีลธรรมเมื่อไร ก็ไม่มีมนุษย์”^๕

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจากบทนำของการจัดทำหลักสูตร สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ ศษ ๐๖๐๗/๔๓๘๕ เรื่อง ซึ่งแจแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช ๒๕๔๔ ลงวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๕ ได้ประมวล เหตุผลและความจำเป็นที่คนไทยจะต้องศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาโดยสรุป ๓ ประการ คือ

๑. คนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติ ถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ

๒. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทย ควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐาน ของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทย เพื่อดำเนินชีวิตและ ทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืนและได้ผลดี

๓. สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบ จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้ พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข^๖

กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำนโยบายด้านการศึกษารัฐบาลมาดำเนินการ โดย กำหนดเป็นนโยบายและเป้าหมายการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๐-๒๕๕๑ ว่า “เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง... พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรม เป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้โดยเชื่อมโยง ความร่วมมือของ สถาบัน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมี เป้าหมายให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังค่านิยมในการนำคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”^๗

จะเห็นได้ว่า การสร้างเด็กและเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่ประกอบด้วยศีลธรรมเพื่อ รับผิดชอบต่อบทบาทและทำหน้าที่ในฐานะที่พึงปฏิบัติต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาตินั้นถือ ว่าเป็นปัญหาและเป็นภาระหนักอึ้งอย่างยิ่งสำหรับสถาบันครอบครัว ชุมชนสถาบันการศึกษาสถาบัน

^๕ พุทธทาสภิกขุ, เยาวชนกับความรอดของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๘.

^๖ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กุรุสภา,) หน้า ๗.

^๗ กระทรวงศึกษาธิการ, นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ๒๕๕๐-๒๕๕๑. ดูรายละเอียดใน <http://www.obec.go.th/plan51/planobec51.doc>. (๒๕ ก.พ. ๒๕๕๖)

ศาสนาที่จะพัฒนาระบบความคิดของเยาวชนให้เห็นถูกต้องได้ ในภาวะสังคมที่บุคคลส่วนใหญ่ยังคงมุ่งมั่นแสวงหาแต่ความสุขทางวัตถุ เพื่อมาตอบสนองความต้องการที่เกินความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม

สรุปความได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออก การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ การกระทำหรืออากัปกริยาต่างๆ ของมนุษย์ที่ปรากฏออกมา ทางกาย วาจา ใจ ที่ถูกต้องดีงามอันบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ โดยการกระทำนั้นมีทั้งดีและไม่ดี อันเป็นผลมาจากการตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสิ่งเร้า

๓.๒ การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา

กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ขอมมีผลต่อการปฏิบัติตนของนักเรียนที่มี ดังนั้นโรงเรียนคู่สว่างสามัคคีจึงร่วมกันจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้ปกครอง คุณครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำชุมชน โดยกิจกรรมที่สำคัญที่นักเรียนควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เพราะความมีศีลธรรมจะทำให้เยาวชนที่จะเติบโตเป็นพลเมืองของประเทศ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต มีหลายกิจกรรม เช่น การเข้าค่ายพุทธบุตร หรือค่ายคุณธรรมจริยธรรม การทำบุญตักบาตรการเวียนเทียนเพนตนมีประเด็นสำคัญในการศึกษาคนพบดังต่อไปนี้

การจัดกิจกรรมการไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตาของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมการไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตาโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้

๑. หน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติก่อนเข้าเรียนในภาคเช้า โดยวิธียืนทำสมาธิ ใช้เวลาประมาณ ๓-๕ นาที

๒. หน้าห้องเรียนก่อนเข้าเรียนในชั่วโมงแรกของแต่ละวัน โดยวิธีนั่งสมาธิ ใช้เวลาประมาณ ๓-๕ นาที

๓. หน้าห้องเรียนก่อนเข้าเรียนในชั่วโมงแรกของภาคบ่าย โดยวิธีนั่งสมาธิ ใช้เวลาประมาณ ๓-๕ นาที

๔. ก่อนเรียนของแต่ละวิชา โดยวิธีนั่งสมาธิบนเก้าอี้ ใช้เวลาประมาณ ๓-๕ นาที

๕. ในชั่วโมงเรียนวิชาจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนา ใช้เวลา ๕-๑๕ นาที หรือตามสมควรทั้งนี้ เมื่อจบการปฏิบัติสมาธิโรงเรียนจะให้ให้นักเรียนกล่าวคำแผ่เมตตา หรือหากเวลาไม่พออาจก็ได้ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียนวิชาจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์ผู้สอนอาจเพิ่มเติมกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การจุดธูปเทียน

บูชาพระรัตนตรัย การกล่าวคำอาราธนาและถวายทานต่างๆ การทำวัตรสวดมนต์ การฝึกมารยาทไทย การกล่าวคำถวายตัวต่อพระอาจารย์ผู้ให้กรรมฐาน การแผ่เมตตา เป็นต้น^{๑๒}

๖. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเช่น กิจกรรมโฮมรูม เรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวเด็ก เกี่ยวกับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติรอบตัว นิมนต์พระมาแสดงธรรมะให้นักเรียนฟัง ทำสมาธิหรือนั่งสมาธิ เป็นต้น

๗. กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันลอยกระทง เป็นต้น

๘. โครงการเสริมสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง สวดมนต์ไหว้พระ อบรมหน้าเสาธงจากครูเวร เป็นต้น^{๑๓}

๓.๓ การเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์

การเคารพบิดามารดา และครูอาจารย์ ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการแสดงออกถึงพฤติกรรมทางศีลธรรมลำดับต้นๆ เพราะบิดามารดา ครูอาจารย์เป็นบุคคลที่ควรยกย่องไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น เพราะท่านเป็นผู้มีพระคุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ ดังจะอธิบายต่อไปนี้

“บิดามารดา” มารดาบิดาที่ผู้เป็นทิสเบื้องหน้านั้น ด้วยเหตุผลว่า ท่านเป็นคนมีอุปการะก่อน ภาษาบาลีว่า “บุพพการี” เป็นผู้มาก่อน ให้การเลี้ยงดูบุตรธิดามาก่อน ให้การศึกษา ให้ที่อยู่อาศัย สำหรับมารดานั้น ท่านให้บุตรธิดาอาศัยทั้งในกายและนอกกาย คือ อาศัยอยู่ในครรภ์และอาศัยอยู่ในเรือนเมื่อคลอดออกมา อบรมบ่มนิสัยให้บุตรอยู่ในศีลธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ทั้งพฤติกรรมทางกาย วาจา แม้กระทั่งจิตใจ มารดาบิดาต้องปฏิบัติหน้าที่ของ ตนรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตของบุตร จนกว่าจะมีครอบครัวรับผิดชอบชั่วดีต่อตนเองได้ มารดา บิดามีหน้าที่อนุเคราะห์บุตรโดยเหตุ ๕ ประการ คือ ๑. ห้ามจากความชั่ว ๒. ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓. ให้ศึกษา ศิลปวิทยา ๔. หากภรรยาที่สมควรให้ ๕. มอบทรัพย์ให้ในโอกาสอันเหมาะสม^{๑๔}

พ่อแม่ในครอบครัวจะต้องมีบทบาท นำลูก ๆ ในการพัฒนาจิตใจ มีจิตใจดี มีคุณธรรม จริยธรรมสูง มีความเสียสละ ให้ความรัก ความยกย่องซึ่งกันและกัน ให้เกียรติและศรัทธาซึ่งกันและกัน มีพฤติกรรมที่แสดงต่อกันด้วยความรัก ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสินปัญหา ควรเป็นผู้มี

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายจ่านง ไชวัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ค.อ.สุรภา ศิริพันธุ์, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๑๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

เหตุผล เข้าใจปัญหา รับสภาพความจริง และหาวิธีแก้ปัญหา แก้ข้อขัดแย้งในครอบครัวให้ได้ถ้ามี ปัญหา แต่ควรที่จะจัดไม่ให้มีปัญหาเลยได้ยิ่งด้วย

ก) **หน้าที่ของบุตรต้องปฏิบัติต่อบิดามารดา** ตามหลักธรรมเรื่องทศ ๖ ได้กำหนดคให้ บุตร ธิดาพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. ท่านเลี้ยงเรามา เราจัก เลี้ยงท่านตอบ ๒. จักทำกิจของท่าน ๓. จักดำรงวงศ์สกุล ๔. จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมที่จะเป็น ทายาท ๕. เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน^๕

ข) **หน้าที่ของครูอาจารย์ที่มีต่อศิษย์**

ครูอาจารย์อนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. แนะนำดี ๒. ให้เรียนดี ๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี ๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย ๕. ทำความ ป้องกันใน ทิศทั้งหลาย ศิษย์ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ปฏิบัติต่อครูอาจารย์โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. ลูก ขึ้น ยืนรับ ๒. เข้าไปคอยรับใช้ ๓. การเชื่อฟัง ๔. ดูแลปรนนิบัติ ๕. เรียนศิลปวิทยาโดย เคารพ^๖

ครูอาจารย์มีบทบาทมากในโรงเรียนสถาบันการศึกษา บทบาทที่ครูอาจารย์จะต้อง กระทำต่อศิษย์ ในสถานศึกษา จะต้องเป็นบทบาทของครูที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สม่่าเสมอต่อเด็ก แม้ จะทำโทษเด็ก ว่ากล่าว ตำหนิดเตียน หรือการลงทัณฑ์ ครูอาจารย์จำต้องมีเหตุผล ไม่แสดง ความ โมโห น้อยใจออกมา ควรรู้จักวิธีอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ ให้เข้าใจเจตนาที่ดีของครู ว่าการทำ โทษนี้ เพื่อหวังให้ลูกศิษย์ดีต่อไปในอนาคต การทำโทษควรเป็นการทำโทษที่เป็นการสร้างสรรค์ ไม่ใช่ การทำลายให้เด็กเจ็บตัว เป็นต้น หรือว่ากล่าวเด็กด้วยการใส่อารมณ์ โมโหและพูดจาอย่าง รุนแรง ไม่สุภาพ ฉะนั้นครูจะต้องเป็นครูแบบที่ดีให้กับศิษย์ในสถานการศึกษาในทุกๆ อิริยาบถ ไม่ว่าจะ แต่งกาย นิสัย การสอน การพูดคุย การขยันหมั่นเพียรการปฏิบัติตนตรงต่อเวลา

การเอา ใจใส่ การอบรมสั่งสอนศิษย์ ครูจะต้องกระทำสม่ำเสมอ และจะต้องสร้าง สัมพันธภาพกับลูกศิษย์ ทุกคนในชั้น เท่านั้น ไม่พอจะต้องสร้างสัมพันธภาพไปถึงพ่อแม่ด้วย และมี สัมพันธภาพกับเพื่อน ครู ภารโรง ผู้บังคับบัญชาด้วย ตลอดจนประชาชนในชุมชน สิ่งใดที่กระทำ แล้วถือว่าเป็นการ สร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาให้สังคมเจริญ ครูควรกระทำสิ่งนั้น เช่น ให้ความ ร่วมมือต่อสังคม ทำบุญ อบรมสั่งสอนศิษย์ และประชาชนในสังคมในชุมชน มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความ สุภาพ มีศิลปในการสนทนา รู้จักชนะใจคน มีน้ำใจ มีวิธีการพัฒนาโรงเรียนให้ เจริญ จัดบริการ เน้นแนวที่ดีให้เด็กและประชาชน เป็นตัวอย่างที่ดีในการรักษาความสะอาดของ ห้องเรียน บริเวณ โรงเรียน ห้องอาหาร ห้องสมุด มีความขยันหมั่นเพียรในการสอน และการ

^๕ ที.ป.า.(ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

^๖ ที.ป.า.(ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

ประเมินผล และ ติดตามผลนักเรียน จัดสวัสดิการที่มีประโยชน์ให้เด็กและผู้ปกครอง จัดโครงการที่เป็นการพัฒนา ต่อบุคลิกภาพ พัฒนาบ้านเรือน พัฒนาการเกษตร และสหกรณ์ให้ประชาชน เป็นโครงการร่วมกัน กับชุมชน เป็นต้น^{๑๑}

ค) หน้าที่ของศิษย์ที่พึงปฏิบัติต่อครู – อาจารย์

พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทิศเบื้องขวาโดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. ลูกขึ้น ยืนรับ ๒. เข้าไปคอยรับใช้ ๓. การเชื่อฟัง ๔. ดูแลปรนนิบัติ ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ^{๑๒}

กิจกรรมที่โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีจัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนแสดงความเคารพ ก็เพื่อที่จะให้นักเรียนทุกคนมีจรรยาบรรณที่อ่อนโยน และมีความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ผู้มีอุปการคุณ ครูอาจารย์ และบุคคลที่ควรให้ความเคารพ ซึ่งเป็นการแสดงออกของผู้ที่ได้รับศึกษาอบรม และเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีงาม ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่นักเรียนทุกคนจะต้องปฏิบัติจนเป็นนิสัย มีแนวทางการปฏิบัติของนักเรียนในการจัดกิจกรรมเคารพบิดามารดา และครูอาจารย์ ของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอหน้าพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมการเคารพบิดามารดา และครูอาจารย์ โดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้

๑. แสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ของโรงเรียนทุกคนด้วยการไหว้^{๑๓}
๒. เมื่อนักเรียนนั่งอยู่กับที่ เมื่อครูอาจารย์ผ่านมาในระยะใกล้เคียงให้แสดงความเคารพด้วยการไหว้
๓. ถ้าครูอาจารย์นั่งอยู่หรือยืนอยู่กับที่ เมื่อนักเรียนจะเดินผ่านไปให้ก้มหลังลงเล็กน้อย พองาม
๔. เมื่อนักเรียนเดินสวนทางกับครูอาจารย์ ให้แสดงความเคารพด้วยการยืน แล้วจึงเดินต่อไป เมื่อครูอาจารย์พูดกับนักเรียนคนใดนักเรียนคนนั้นต้องยืนอยู่ในท่าที่สำรวม แต่ถ้าอาจารย์นั่งให้นักเรียนนั่งคุกเข่า
๕. การแสดงความเคารพครูอาจารย์ นอกโรงเรียน พึงทำความเคารพด้วยการไหว้ และกล่าวคำว่า “สวัสดีครับ” “สวัสดีค่ะ”

^{๑๑} จุฬา บุรีภักดี, มนุษย์สัมพันธ์สำหรับครู, พิมพ์อัดสำเนาครั้งที่๓, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, ๒๕๓๕), หน้า ๓.

^{๑๒} ที.ป.า.(ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

^{๑๓} สัมภาษณ์ ค.ญ.สุรภา ศิริพันธุ์, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๖. การแสดงความเคารพของนักเรียนที่แต่งเครื่องแบบลูกเสือ เนตรนารี ให้ทำความเคารพตามระเบียบนั้นๆ

๗. เมื่อพบบุคคลภายนอก ซึ่งแต่งกายสุภาพเรียบร้อย เข้ามาในบริเวณพึงทำความเคารพด้วยการไหว้ หรือแสดงอภัยสวัสดีด้วย ภาษ วาจา ที่สุภาพ

๘. การแสดงความเคารพในห้องเรียน เมื่อครูอาจารย์ประจำชั้น หรือประจำวิชา เข้ามาในห้องสอน ให้หัวหน้าบอก “นักเรียน เคารพ” นักเรียนทุกคนยกมือไหว้พร้อมกัน และก้มศีรษะเล็กน้อยและกล่าวคำว่า “สวัสดิ์ครับ (ค่ะ)” โดยนั่งอยู่ในสภาพที่เรียบร้อย และสวยงามในทำนองเดียวกัน เมื่อครูอาจารย์ออกจากห้องให้หัวหน้าบอก “นักเรียนเคารพ” นักเรียนทุกคนยกมือไหว้พร้อมกัน และก้มศีรษะเล็กน้อย พร้อมกล่าวคำว่า “ขอบคุณครับ (ค่ะ)” ส่วนวิชาภาษาต่างประเทศให้ปฏิบัติตามครูอาจารย์ผู้สอนกำหนดให้

๙. นักเรียนควรทำความเคารพต่อบิดา มารดา หรือผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ทั้งก่อนมาโรงเรียนและหลังกลับถึงบ้าน^{๒๐}

๓.๔ การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน

การจัดกิจกรรมการไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อนของ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้

การไม่ทำร้ายสัตว์ หรือรังแกเพื่อนเป็นหลักของควมมีเมตตา กรุณาต่อสัตว์และเพื่อนไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามเราไม่ควรไปทำร้ายเขาไปรังแกหรือไปเบียดเบียนเพราะการรังแกหรือเบียดเบียนผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ และการมีเมตตา นั้นมีอันสงส์มาก ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

ความรักแบบเมตตา สามารถพัฒนาขึ้นเป็นความรักแบบเมตตาอัปมัญญาได้ โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรมอัน ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา มาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้วแผ่เมตตาไปทั่วทุกทิศโดยไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ ๗ คือธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐและปฏิบัติต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบไม่มีขอบเขต^{๒๐}

^{๒๐} คุณพ่อทอง ศรีลาวงษ์ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๒๐} ที.ปา.(ไทย)๑๑/๓๐๘/๒๘๐.

พรหมวิหารธรรม หมายถึงธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม หรือให้เสมอด้วยพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์^{๒๒} ที่เรียกว่าหลักอัปมัณฺญา^{๒๓} ประกอบด้วย

(๑) เมตตา หมายถึง ความรักปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า^{๒๔}

ในอภิธรรมปิฎก วิกังค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเป็นพุทธพจน์เกี่ยวกับ เมตตาว่า “ผู้มีจิตสทรคด้วยเมตตา แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนคน เห็นผู้หนึ่งซึ่งเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจแล้ว พึงรักใคร่จะนั้น”^{๒๕}

(๒) กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดช่วยให้เขาพ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์เดือดร้อนของปวงสัตว์ในอภิธรรมปิฎก วิกังค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสเป็นพุทธพจน์เกี่ยวกับกรุณา

“ผู้มีจิตสทรคด้วยกรุณา แผ่ไปยังสัตว์โลกทั้งปวง เหมือนบุคคลเห็นคนผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นที่รักชอบใจ แล้วยินดีด้วยจะนั้น”^{๒๖}

อุเบกขาถือเป็นการรักษาความเป็นกลาง ไม่ลำเอียง ไม่เข้าข้าง หยุดการชวนชวายที่จะปฏิบัติใน เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แต่กลับเป็นการควบคุมการปฏิบัติตามข้อธรรมที่กล่าวมาไม่ให้เกินขอบเขตจนกลายเป็นเสียธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเป็นพุทธพจน์เกี่ยวกับ เมตตา ว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเช้านุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเที่ยง บุคคลใดพึงให้ทานประมาณ ๑๐๐ หม้อใหญ่ในเวลาเย็น บุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเช้าอย่างน้อยเพียงขณะการหยคน้ำนมโค บุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเที่ยงอย่างน้อยเพียงขณะการหยคน้ำนมโค หรือบุคคลใดพึงเจริญเมตตาจิตในเวลาเย็นอย่างน้อยเพียงขณะการหยคน้ำนมโค การเจริญเมตตาจิตนี้มีผลมากกว่าทานที่บุคคลให้แล้ว ๓ ครั้งในวันหนึ่งนั้น

^{๒๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๒๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

^{๒๔} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๐๐.

^{๒๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๗.

^{๒๖} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๓/๔๒๘.

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า ‘เราทั้งหลายจักเจริญเมตตา เจโตวิมุตติ จักทำให้มาก ทำให้เป็นคุชยาน ทำให้เป็นที่ตั้ง ทำให้ตั้งมั่นสั่งสม ปรารถนาเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้’^{๒๓}

จากพุทธพจน์นี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าความรักแบบ เมตตา นั้นเจริญเมตตาแม้ชั่วขณะ แห่งการหยคน้ำนมโค มีอานิสงส์มากกว่าการให้ทานและการรักษาศีล และยังทรงตรัสเกี่ยวกับ อานิสงส์ของการเจริญเมตตา ๑๑ ประการคือ ๑. หลับเป็นสุข ๒. ตื่นเป็นสุข ๓. ไม่ฝันร้าย ๔. เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๕. เป็นที่รักของอมมนุษย์ทั้งหลาย ๖. เทวดาทั้งหลายคอยเฝ้า ๗. ไฟ ยาพิษ หรือศัสตราภยันตรายไม่ได้ ๘. จิตตั้งมั่นโดยเร็ว ๙. สนิหน้าสคติ ๑๐. ไม่หลงลืมสติตาย ๑๑. เมื่อยังไม่ แหวงตลอดคุณวิเศษอันยอดเยี่ยม^{๒๔}

จะเห็นได้ว่า “อัปมัญญา” เป็นความรักที่แท้จริง เป็นธรรมที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขตไปยังมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยใช้หลักธรรม “พรหมวิหาร ๔” อันได้แก่เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นหลักธรรมที่นักเรียนโรงเรียนกู่สว่างสามัคคีนำมาใช้ในการไม่ทำร้ายสัตว์ และรังแกเพื่อน

การจัดกิจกรรมการไม่ทำร้ายสัตว์ หรือรังแกเพื่อน ของโรงเรียนกู่สว่างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจ ข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้

๑. หน้าเสาธงหลังเคารพธงชาติก่อนเข้าเรียนในภาคเช้า คุณครูจะจัดกิจกรรมอบรม นักเรียน ใช้เวลาประมาณ ๓-๕ นาที

๒. โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเช่น กิจกรรมโฮมรูม เรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวเด็ก เกี่ยวกับบุคคลและสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติรอบตัว นิมนต์พระมาแสดง ธรรมะให้นักเรียนฟัง ทำสมาธิหรือนั่งสมาธิ เป็นต้น

๓. กิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ เช่น กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวัน มาฆบูชา วันเข้าพรรษา กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันลอยกระทง เป็นการ สร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้เห็นความสำคัญ และสร้างความรักสามัคคีในโรงเรียน เป็นต้น

๔. โครงการเสริมสร้างระเบียบวินัยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมประชาธิปไตยใน โรงเรียน กิจกรรมรักการอ่าน พี่สอนน้อง เป็นต้น^{๒๕}

^{๒๓} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๒๖/๑๑๕.

^{๒๔} อ.เอกาทศก. อ. (บาลี) ๓/๑๕/๑๙๕.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ค.ญ.จุฑามาศ ราชเพ็ง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๓.๕ การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การจัดกิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ของโรงเรียนกุสุมาวดี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้

สถานศึกษาจะไม่ตั้งหน้าตั้งตาสอนเฉพาะวิชาการเท่านั้น การสอนเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมจะทำให้คนเป็นคนโดยสมบูรณ์ ผู้ที่เรียนเก่ง ความรู้ดี แต่มีพฤติกรรมไม่ดี ขาดวินัย ขาดคุณธรรม จะไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะเริ่มตั้งแต่เด็กนักเรียนชั้นอนุบาล จนถึงประถมศึกษาปีที่ ๖ เพราะประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมหน้าเสาธงมีมากมาย ได้แก่ ได้รับการปลูกฝังให้มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่กระทำอย่างต่อเนื่องทุกวัยของผู้เรียน ได้รับข่าวสาร ที่ถือปฏิบัติร่วมกัน ข่าวจากงานต่างๆ เช่น งานวิชาการ งานกิจกรรม งานปกครอง งานวัดผลประเมินผล เป็นต้น นักเรียนได้แสดงออกของนักเรียน นักศึกษาด้านการเป็นผู้นำ ด้านความคิดเห็น ความกล้าในสิ่งที่ถูกต้องและที่ควรกระทำ เป็นการฝึกความเป็นผู้นำให้กับนักเรียนนักศึกษา และได้รับการอบรมคุณธรรม จริยธรรม เช่น ระเบียบว่าด้วยเรื่องต่างๆ นอกจากนั้นยังมีเกี่ยวกับ ความสำนึกในหน้าที่ ความซื่อสัตย์ ความอดทนอดกลั้นและอดออมการสร้างวินัย การเสียสละ ความขยันหมั่นเพียรการทำความเคารพ ความกตัญญูกตเวทิตา การต่อต้านยาเสพติดให้โทษทุกชนิด และเรื่องอื่นๆ ที่คุณครูมอบให้ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่นักเรียน นักเรียนต้องรับฟังและนำไปปฏิบัติ และนอกจากกิจกรรมหน้าธงแล้ว โรงเรียนกุสุมาวดีก็ยังได้จัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีวันมาฆบูชา อาสาฬหบูชา และวันวิสาขบูชา วันรัฐธรรมนุญ วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ๕ ธันวาคมหาราช และสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคมหาราชินี

ก) วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์
๒. เพื่อปลูกจิตสำนึกของนักเรียนให้มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
๓. เพื่อให้นักเรียนมีความสามัคคี รู้จักเสียสละ และมีความกตัญญูต่อชาติและองค์พระมหากษัตริย์ประมุขของประเทศ
๔. เพื่อให้นักเรียนได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน เพื่อเทิดพระเกียรติและถวายความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
๕. เพื่อให้ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมกิจกรรม

๖. เพื่อปลูกฝังให้รู้จักและเข้าร่วมประเพณีทางศาสนาเพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ หลีกเลียงอบายมุขและสิ่งเสพติด^{๓๐}

๓.๖ พุดจาไฟเพราะพุดคำสัตย์

การจัดกิจกรรมการพุดจาไฟเพราะพุดคำสัตย์ของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าโรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้ การพุดจาไฟเพราะ พุดคำสัตย์ย่อมมีอันสงสัยมากใครเห็นใครก็รัก^{๓๑} ดังจะได้อธิบายดังต่อไปนี้

ปียวจา พุดอย่างรักกัน คือ คำสุภาพ ไพราะ นำฟัง ชี้แจงแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มีเหตุผล เป็นหลักฐาน ชักจูงในทางที่ดีงาม หรือคำแสดงความคิดเห็น เห็นอกเห็นใจ ให้กำลังใจรู้จักพุดให้เกิดความเข้าใจดี สมานสามัคคี เกิดไมตรี ทำให้รักใคร่นับถือ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๓๒}

มุสาวาทา เวมณี แปลว่า เว้นจากการกล่าวคำเท็จ คืองดเว้นจากคำพุดที่บิดเบือนจากความจริง โดยจงใจให้ผู้อื่นเข้าใจผิดว่าเป็นเช่นนั้นเช่นแสดงพยานหลักฐานเท็จ มีข้อห้ามดังต่อไปนี้

ก) มุสา หมายถึง การพุดเท็จ และมีองค์ประกอบอยู่ ๗ ประการคือ

(๑) ปด ได้แก่การพุดตรงข้ามกับความจริง เช่นเห็นแล้ว พุดว่าไม่เห็น รู้อยู่ พุดว่าไม่รู้

(๒) ทนสาบาน ได้แก่ทำผิดแล้วไม่ยอมรับว่าผิด

(๓) ทำเล่ห์กระเท่ห์ ได้แก่การอวดอ้างตนว่าเป็นผู้วิเศษ ทำให้คนหลงเชื่อถือและพากันนิยม

(๔) มารยา ได้แก่การเสแสร้งทำกริยาให้ตรงกันข้ามกับความจริง เช่น เป็นคนทุศีล ทำท่าทางเป็นคนมีศีล

(๕) ทำเลศ ได้แก่ การตั้งใจพุดเท็จ คือ พุดเล่นสำนวนให้คู่สนทนาผิดเอง

(๖) เสริมความ ได้แก่พุดเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ให้เลดูว่าเป็นเรื่องใหญ่

(๗) เอาความ ได้แก่การพุดอาศัยข้อมูลเดิม แต่ตัวตัดหัวข้อความที่ไม่ ประสงค์จะให้ออกเสีย เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องอื่นไป

^{๓๐} สรุปความจากการสัมภาษณ์ นายจันทน์ ไชวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๓๑} นางสาวสุภาวดี เสรีศตกุล ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๓๒} คุรุรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/ ๓๒/ ๕๑.

ข) อนุโลมมูสา ได้แก่การพูดไม่จริง แต่พูดไปโดยไม่หวังจะให้ผู้ฟังเชื่อตาม เช่นการพูดประชดประชัน พูดเสียดสี

ค) ปฏิสวระ ได้แก่การสัญญากับผู้อื่นแล้วไม่ปฏิบัติตามคำพูดนั้น หรือว่าปฏิบัติไม่ได้จนทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ ดังมีลักษณะดังต่อไปนี้

(๑) ผิดสัญญา ได้แก่ว่าสองฝ่ายได้ทำสัญญาแก่กันว่าจะทำเช่นนั้น ๆ แต่อีกฝ่ายหนึ่งบิดพลิ้วไม่ทำตามสัญญา

(๒) เสียสัตย์ ได้แก่ให้คำสัญญาแก่เขาแต่ไม่ได้ทำตาม

(๓) คินคำ ได้แก่รับปากว่าจะทำสิ่งนั้นๆ ให้ภายหลังไม่ทำ^{๓๓}

ศีลข้อนี้ขาดได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

(๑) อตถ วตถุ เรื่องไม่จริง

(๒) วิส วาทนจิตต มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน

(๓) ตชฺโช วายาโม มีความพยายามพูดที่เกิดจากจิตนั้น

(๔) ปรสฺส คทตฺถวិขานน ผู้รู้เรื่องนั้น^{๓๔}

นักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคีทุกคน พูดจา มีหางเสียง “กรับ” และ “กะ” เสมอพูดจากับเพื่อน ครู และคนอื่นๆ อย่างไร้^{๓๕}

๓.๗ การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ

การจัดกิจกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมการแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ ของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่า โรงเรียนจะให้ปฏิบัติในสถานที่และเวลาดังนี้ การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ เป็นคุณสมบัติของการเป็นกัลยาณมิตรที่ดี ซึ่งเป็นมิตรแท้ มีดังต่อไปนี้

คำว่า “กัลยาณมิตร” แปลความหมายคำ “กัลยาณ” ว่า หมายถึง งาม ดี และ “มิตร” หมายถึง เพื่อนรักใคร่ที่สนิทสนมคุ้นเคย ดังนั้น กัลยาณมิตร จึงมีความหมายว่า เพื่อนที่ดี เพื่อนที่

^{๓๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๓๐.

^{๓๔} อภ.ส.อ. (ไทย) ๑/๑/๒๕๒๒.

^{๓๕} สัมภาษณ์ เด็กหญิงศิริวิภา คาแก้ว, ประธานนักเรียน, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี เพื่อนรักใคร่คุ้นเคยที่งาม หรือ มิตรผู้มีคุณอันบัณฑิตพึงนับ
จัดเป็น “มิตรแท้” หรือ “มิตรมีใจดี” มี ๔ พวก^{๓๖} ได้แก่

๑) มิตรมีอุปการะ : เป็นมิตรมีใจดีโดยเหตุ ๔ ประการ คือ

- ๑.๑ ป้องกันมิตรผู้ประมาทแล้ว
- ๑.๒ ป้องกันทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว
- ๑.๓ เป็นที่พึ่งได้เมื่อมีภัย
- ๑.๔ เมื่อมีกิจจำเป็นก็ช่วยเรื่อง โภคทรัพย์ให้ได้ถึง ๒ เท่าของทรัพย์ที่ต้องการ

๒) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ : เป็นมิตรมีใจดีโดยเหตุ ๔ ประการ คือ

- ๒.๑ บอกความลับแก่เพื่อน
- ๒.๒ ปัดความลับของเพื่อน
- ๒.๓ ไม่ละทิ้งในยามอันตราย
- ๒.๔ สละได้แม้ชีวิตเพื่อประโยชน์ของเพื่อน

๓) มิตรแนะนำประโยชน์ : เป็นมิตรมีใจดีโดยเหตุ ๔ ประการ คือ

- ๓.๑ ห้ามปรามมิให้ทำความชั่ว
- ๓.๒ แนะนำให้ตั้งมั่นอยู่ในความดี
- ๓.๓ ให้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง
- ๓.๔ บอกทางสงบสุขหรือทางสวรรค์ให้

๔) มิตรมีความรักใคร่ : เป็นมิตรมีใจดีโดยเหตุ ๔ ประการ คือ

- ๔.๑ ไม่ยินดีในความเสื่อมของเพื่อน
- ๔.๒ ยินดีในความเจริญของเพื่อน
- ๔.๓ ห้ามปรามผู้ที่ินินทาเพื่อน
- ๔.๔ สนับสนุนผู้ที่สรรเสริญเพื่อน

พระพุทธเจ้าได้ตรัสคาถาไว้ว่า “บุคคลที่เป็นมิตรมีใจดี ๔ จำพวกนี้ คือ บัณฑิตรู้อย่าง
นี้แล้วพึงเข้าไปคบหาด้วยความจริงใจ เหมือนมารดาคบหาบุตรผู้เกิดแต่อกะนั้น”^{๓๗}

หน้าที่ของกัลยาณมิตร

เป็นส่วนประกอบภายนอก สิ่งที่สำคัญคือ การชักจูงกันในด้านความคิดเห็น ทักษณคติ
ค่านิยมความรู้ความเข้าใจต่างๆ เรียกว่า ทิฎฐิ ส่วนความคิดเห็น ทักษณคติ ค่านิยม ความรู้ความเข้าใจที่
ไม่ถูกต้องมีโทษเรียกว่า มิจฉาทิฎฐิ ฝ่ายตรงข้าม ความถูกต้อง เป็นประโยชน์เรียกว่าสัมมาทิฎฐิ เป็น

^{๓๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๐-๒๖๔/๒๐๕-๒๑๑.

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๕/๒๑๑.

มิตรดี มิตรแท้ เรียกว่า กัลยาณมิตร มิตรในเรือนได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ท่านมีอิทธิพลในการชักจูงนำไปในทางสัมมาทิฐิ ในบางครั้งมิตรที่คบหา กลับมีอิทธิพลน้อยไปกว่ามิตรชนิดที่ตัวอยู่ห่างแต่มีพลังแรงเข้ามาถึงใจ คือ มิตรที่มาจากสื่อมวลชนต่างๆ มาจากสิ่งบันเทิง จากหนังสือก่อเป็นปัจจัยการเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความซาบซึ้งใจ เรียกว่าศรัทธาดังนั้น ผู้ซึ่งจะทำหน้าที่ชักนำ สั่งสอน ต้องให้ความรู้ความเข้าใจ ความเห็นที่ถูกต้องแม้ผู้ใดมีปัญญาดี แต่เมื่อยังไม่เกิดศรัทธายังไม่ได้ฐานะเป็นกัลยาณมิตรเมื่อศรัทธาแล้ว ใจรับสามารถนำความคิดได้ นำพฤติกรรมได้ ก่อให้เกิดการเลียนแบบ ชักจูงให้รู้จักคิดอย่างถูกต้อง ทำหน้าที่กัลยาณมิตรได้สำเร็จเมื่อเสวนาก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ^{๓๔}

วิไลรัตน์ พุทธชาภิรมย์ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” งานวิจัยนี้มีสาระสำคัญคือ หลักธรรมความเป็นกัลยาณมิตร จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติภายนอก คือ บุคลิกภาพภายนอก มีร่างกาย สง่างาม วาจาไพเราะ สุขุมเยือกเย็น เป็นลักษณะมหาบุรุษ ๓๒ ประการของพระพุทธเจ้า และ คุณสมบัติภายใน เป็นธรรมของคนดี ธรรมของผู้รู้ซึ่งเป็นผู้ประเมินพิเศษ หรือเรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ คือ เป็นที่รักที่พอใจ เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่องเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และ ไม่แนะนำในทางที่เสื่อม ในขณะที่เดียวกันกัลยาณมิตรต้องถึงพร้อมด้วย ความเชื่อ (ศรัทธา) การสรวมกาย วาจา ใจ การฟัง (สุตะ) การเสียดสละ (จาคะ) ความเพียร (วิริยะ) ความระลึกได้ (สติ) ความตั้งใจมั่น (สมาธิ) ความรอบรู้(ปัญญา) และ ประสานกับคุณธรรมด้านพรหมวิหารธรรม สัมปยุตธรรม สังคหัตถุ และโยนิโสมนสิการ ซึ่งนับว่าเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่จำเป็น สำหรับคุณสมบัติของกัลยาณมิตร^{๓๕}

๓.๘ การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ

การจัดกิจกรรมการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณของโรงเรียนกุสุมาลย์อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่า พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ ที่นักเรียนโรงเรียนกุสุมาลย์อำเภอน้ำพองแสดงออก มีดังต่อไปนี้

^{๓๔} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๖๔๑-๖๔๒.

^{๓๕} วิไลรัตน์ พุทธชาภิรมย์, “ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้ประเมินภายนอกตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๘.

มีความกตัญญู คือ รู้อุปการคุณ ที่บุคคลอื่นทำแก่ตน เช่น บิดา มารดาครู อาจารย์ และ คนอื่นๆ ที่สุดแม้สิ่งไม่มีชีวิต เช่น ที่อยู่อาศัยถิ่นกำเนิด สถานศึกษา หรือ แม้กระทั่งสัตว์ที่ช่วย ประกอบการงาน เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ที่ใช้แทนเครื่องจักรกลในสมัยปัจจุบันนี้ การกตัญญูรู้คุณคน นั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งในยุคออดีต และปัจจุบัน^{๔๐}

ในพระไตรปิฎกได้ยกย่องคนกตัญญู ไว้ดังนี้

๑. เป็นสัตบุรุษ ได้แก่ คนดี มีคุณธรรม เป็นบัณฑิตในทางพระพุทธศาสนา เพราะ ความกตัญญูกตเวทีเป็นภูมิของสัตบุรุษ

๒. เป็นบุคคลที่หาได้ยาก เพราะบุคคลที่มี ความกตัญญูกตเวที ต้องฝึกฝนตนมาดี สามารถยกจิตใจของตนให้สูงส่งได้ ซึ่งมีใจจะเกิดขึ้นกับคนทุกคนได้

๓. ประสพแต่ความสุข เนื่องจากประพฤติดนญุตต้อง ชีวิตจึงมีแต่ความเจริญ และยัง นำความสุขมาให้แก่บุคคลอื่น ๆ ด้วย

๔. ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ เพราะเป็นผู้มีจิตใจสูงส่ง ประกอบด้วยคุณธรรมอันดี และเป็นแบบอย่างแก่คนอื่น ๆ ได้ จึงสมควรได้รับการยกย่องชมเชย

๕. ประพฤติสิ่งที่เป็นอุดมมงคลแก่ชีวิต เพราะความกตัญญูเป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิด สวัสดิมงคลแก่ชีวิต เป็นอุดมมงคลในชีวิต ดังพุทธพจน์กล่าวไว้ “สาธุ สาธุ สารีบุตร เธอเป็นคน กตัญญู เธอจงให้พรหมณ์เฒ่านี้บวชเถิด เขาจักเป็นปุชฌิยบุคคล”^{๔๑}

“สัตบุรุษเป็นคนกตัญญู เป็นคนกตเวที ความเป็นคนกตัญญู ความเป็นคนกตเวที สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญความเป็นคนกตัญญูและความเป็นคนกตเวทีทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ”^{๔๒}

คนกตัญญูกตเวที มีปัญญา มีกัลยาณมิตร และมีความภักดีมั่นคง ช่วยทำกิจของมิตรผู้ ตกยากโดยเต็มใจ บัณฑิตเรียกคนเช่นนั้นว่าสัตบุรุษ ผู้ใดประกอบด้วยคุณธรรมทั้งปวงเหล่านี้ คือ เป็นผู้ที่มีศรัทธา อ่อนโยน แจกทานด้วยดี รู้ความประสงค์ ศิริยอมไม่ละคนเช่นนั้นผู้สงเคราะห์มีวาจา อ่อนหวานสละสลวย^{๔๓}

^{๔๐} คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *วัฒนธรรมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๖-๔๗.

^{๔๑} ชุ.อป. (ไทย) ๓๓/๓๒๑/๒๕๒.

^{๔๒} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๓๓/๗๗.

^{๔๓} ชุ.ชา. ทุก. (ไทย) ๒๗/๗๗-๗๘/๖๐๘.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของกัตถัญญไว้ว่า รู้อุปการะคุณที่ท่านทำให้, (ผู้)รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กันกับ กตเวทิตี และได้ให้ความหมายของคำว่า กตเวทิตี ว่า (ผู้)สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับกัตถัญญ^{๔๔}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของกัตถัญญไว้ว่า การระลึกถึงและยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่า กัตถัญญตา (กัตถัญญ) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้นๆ เรียกว่า กตเวทิตา (กตเวทิตี) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่าคนกัตถัญญ คนที่ทำตอบแทน เรียกว่าคนกตเวทิตีกัตถัญญ กตเวทิตา หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ได้ด้วยความสงบสุข^{๔๕}

พระเทพวิสุทธิเมธี กล่าวถึงคำว่ากัตถัญญกตเวทิตี เป็นคำที่มาด้วยกัน เมื่อกล่าวถึงความกัตถัญญ ก็ต้องกล่าวถึงกตเวทิตีไปโดยปริยาย เพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม ๒ ข้อนี้ไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อกล่าวโดยสรุป ความกัตถัญญก็คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทิตี คือ พยายามกระทำตอบด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ขก้อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงาม เพื่อความสงบสุขของสังคม และเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^{๔๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่ากัตถัญญกตเวทิตา ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความเป็นคนกัตถัญญกตเวทิตี และได้ให้ความหมายของคำว่า กัตถัญญกตเวทิตี หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำให้แล้วและตอบแทนแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ กัตถัญญรู้คุณท่าน กตเวทิตี ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน^{๔๗}

จะเห็นได้ว่า ความกัตถัญญกตเวทิตี หมายถึง การรู้คุณของผู้อื่น หรือสิ่งอื่นที่กระทำประโยชน์แล้วแก่ตน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แล้วจดจำและตระหนักในพระคุณนั้น หาโอกาสประกาศและตอบแทนพระคุณ โดยไม่ได้คิดว่าเป็นการใช้หนี้บุญคุณโดยตีราคาเหมือนอย่างการซื้อขายสิ่งของ กัตถัญญกตเวทิตี แบ่งเป็น ๒ ส่วนดังนี้ กัตถัญญ คือ บุคคลผู้รู้คุณท่าน กตเวทิตี คือ บุคคล

^{๔๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๑, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์ สัน, ๒๕๓๘), หน้า ๕.

^{๔๕} พุทธทาสภิกขุ, กัตถัญญกตเวทิตีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

^{๔๖} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), กัตถัญญกตเวทิตี เป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

^{๔๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ผู้ตอบแทนหรือสนองคุณผู้มีพระคุณ ในที่นี้ได้กล่าวถึงนักเรียนที่ต้องตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาผู้มีพระคุณ ดังนั้นกตัญญูทศเวทิจึงเป็นคุณธรรมที่มนุษย์ต้องมีและถ้าใครมีสิ่งนี้แล้ว ชีวิตของคนนั้นก็รอด กตัญญูอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีกตเวทียด้วย ความกตัญญูจึงต้องไปถึงกตเวทีย คือต้องมีการกระทำด้วย

๓.๘ ความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิต

เพื่อให้ นักเรียน เยาวชนและประชาชนได้เสริมสร้างประสบการณ์และพัฒนาการเรียนรู้แก่นแท้ของหลักธรรมจากศาสนวัตถุ และศาสนสถาน นำไปสู่การเรียนรู้ศาสนธรรมที่มีคุณค่าต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองและมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ได้รับความรู้ด้านหลักธรรมทางศาสนาจากการเข้าร่วมกิจกรรม สามารถนำหลักธรรมทางศาสนาที่ได้รับมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการช่วยเหลือเพื่อแม่และแบ่งปัน มีการถ่ายทอดทัศนคติและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ตลอดจนเสริมสร้างคุณธรรมในด้านต่างๆ

๓.๑๐ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

การจัดกิจกรรมการเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาของโรงเรียนกุสุมาลย์ สามัคคี อำเภอหนองหาน จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่า การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนาจะกระทำกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา และวันอาสาฬหบูชา โดยจะนำนักเรียนไปทำบุญตักบาตรตอนเช้า และไปเวียนเทียนที่วัดกุสุมาลย์^{๔๔}

๓.๑๑ การทำบุญตักบาตร

การจัดกิจกรรมการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณของโรงเรียนกุสุมาลย์ สามัคคี อำเภอหนองหาน จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่า

การร่วมกิจกรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลย์ สามัคคีพบว่า การทำบุญตักบาตรเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่นักเรียนพึงปฏิบัติเพื่อเพิ่มการรู้จักความเสียสละ รู้จักการทำทาน เพราะว่ามีเมื่อ

^{๔๔} สัมภาษณ์ เด็กชายจิรวุฒน์ แสนเมือง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

นักเรียนได้ทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา นักเรียนก็เกิดความสุขสบายใจ รู้สึกเอิบอิมใจ^{๔๘}

๑) การทำบุญตักบาตรด้วยข่าน้ำโภชนาหาร เช่น ข่าน้ำปลาอาหาร นม ปลากระป๋อง บะหมี่แห้งเป็นต้นชื่อว่าได้ทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุในขवादวยการไถทาน

๒) การทำบุญตักบาตรกิเลส วิธีทำ คือ ให้นักเรียน เขียนความเครียดที่ตนสัมผัสไม่ว่าจะเครียดสาเหตุใดๆ ก็ตาม ใส่กระดาษที่ครูและพระพี่เลี้ยงเตรียมไว้ให้ หรืออาจจะเขียนความต้องการต่างๆ ของตนแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เช่น อยากได้คะแนนเกรด เอ แต่กลับได้ บีหรือ ซี เป็นต้น จึงทำให้เครียด ลงไปในบาตรที่พระพี่เลี้ยงจัดไว้ เสร็จแล้ว จึงรวบรวมนำกระดาษที่ตนและเพื่อนๆ เขียนไว้ทั้งหมด มาทำพิธีบังสุกุลตาย เพื่อให้ความเครียดหรือความของการของตนที่ไม่สมหวังนั้นถูกเผาพร้อมกับกระดาษ แต่กิจกรรมนี้จะจัดเอาไว้ในวันเข้าเข้าค่ายเท่านั้น^{๔๙}

ในกรณีทั้ง ๒ ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เป็นการทำให้นักเรียนมีจิตเป็นกุศล รู้จักการทำทาน ตามหลักพระพุทธศาสนา และเชื่อมั่นในใจของตนที่จะต่อสู้กับปัญหาความเครียด เพราะเชื่อว่า หากตนมีบุญให้ทานดีแล้ว ทำสิ่งใดก็จะสำเร็จผล อีกทั้งยังเป็นการบำบัดทางจิตอีกอย่างหนึ่งที่ได้ผล ทำให้ความเครียดในนักเรียนลดลงอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ กิจกรรมตักบาตรนักเรียนจะได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันการตักบาตรเป็นการแบ่งปัน ลดความเห็นแก่ตัวดำรงพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นการเสียสละวัตถุสิ่งของแก่บุคคลอื่นในสังคม (คือ นักเรียนมีจิตสาธารณะและจิตอาสาในตัวเอง)^{๕๐}

๓.๑๒ การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

การจัดกิจกรรมการเข้าค่ายอบรมจริยธรรมของโรงเรียนกุสุมาวาสสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่า กิจกรรมที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในการลดความเครียดของนักเรียน ก็คือ การเข้าร่วมโครงการเข้าค่ายพุทธบุตร โดยมีคณะผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ที่ปรึกษา พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนหรือพระพี่เลี้ยง ตลอดจนผู้ปกครองของนักเรียน ผู้นำชุมชนต่าง ได้ร่วมมือร่วมใจในการจัด มีวัตถุประสงค์สำคัญในการเข้าค่ายมีขั้นตอนต่างๆ โดยสังเขป^{๕๑}

^{๔๘} สัมภาษณ์ เด็กชาย ชีรรัตน์ อินทร์นาง , นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๔๙} สัมภาษณ์ เด็กชาย ธนิต บุญหลัง , นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๐} สัมภาษณ์ เด็กหญิงเกษรา กัญญาบัณฑิต นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายจ่านง ไชวัน, ผู้อำนวยการโรงเรียนกุสุมาวาสสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๑) ความคาดหวังต่อตนเอง ได้แก่ นักเรียนสามารถปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา เป็นคนดีมีคุณธรรมดำเนินชีวิตด้วยเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข^{๕๓}

๒) ความคาดหวังต่อผู้อื่นมีบิดามารดาและเพื่อน ได้แก่ นักเรียนสามารถปฏิบัติตนให้เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อนได้^{๕๔}

๓) ความคาดหวังต่อสถาบันโรงเรียน ได้แก่ นักเรียนมีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียนขยันอดทน กตัญญูต่อสถาบันโรงเรียน^{๕๕} และสามารถปฏิบัติตนเป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ได้ส่วนนักเรียนคนใดที่ยังมีปัญหาด้านพฤติกรรม ก็ควรนำเข้าค่ายฝึกอบรมคุณธรรมอีกครั้ง เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน^{๕๖} โดยสามารถประพฤติตนให้เป็นผู้มีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของสังคมไทยได้ต่อไป

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่เข้าค่ายพุทธบุตร ได้แก่ การรู้จักไหว้บิดามารดาและบุคคลที่มีอายุมากกว่าตนเอง การรู้จักไหว้บุคคลผู้ที่มีอายุเสมอกัน การรู้จักรับไหว้บุคคลผู้ที่มีอายุน้อยกว่า การรู้จักวิธีประเคนของพระภิกษุ การมีมารยาทในการเวียนเทียนมารยาทในที่ชุมนุมชน มารยาทในการพูดกับผู้อาวุโส การเป็นผู้มีกิริยามารยาท ย่อมก่อให้เกิดความเรียบร้อยดีงามแก่ผู้ปฏิบัติส่งผลให้เป็นคนมีเสน่ห์ อ่อนน้อมถ่อมตน ใครพบเห็นก็เอ็นดู รักใคร่นับถือ ให้เกียรติ อันเป็นเหตุให้คนในสังคมมีความเคารพต่อกันและกันมีความเรียบร้อย เกิดสันติสุขร่วมกัน^{๕๗}

๓.๑๓ ความซื่อสัตย์สุจริต

การจัดกิจกรรมความซื่อสัตย์สุจริตของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมโดยให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด จากการสำรวจข้อมูลพบว่าความยุติธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตนับเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศให้มีความสงบสุข เรียบร้อย ยั่งยืนและมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ^{๕๘} สังคม การเมืองและการปกครองประเทศใดๆ ที่มีปัญหาเรื่องความไม่เป็นธรรมและการทุจริตคอร์รัปชันย่อมจะไม่สามารถพัฒนา

^{๕๓} สัมภาษณ์ เด็กชายระติพงษ์ โนนทิง, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๔} สัมภาษณ์ เด็กหญิงพรธิชา มีชัย, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๕} สัมภาษณ์ เด็กชายวิวัฒน์ ชินอ่อน, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๖} เด็กหญิงกัลยาณี ต้นคำ, นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางสาวสำเนียง ดีโว, ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายกำจร สิทธิจันทร์, ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

ประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ทัดเทียมอารยะประเทศต่างๆ^{๕๙} ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในทุกด้านทั้งในเชิงบวก และเชิงลบที่นำไปสู่การเอารัดเอาเปรียบและความไม่รับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม และก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาความไม่เป็นธรรมและความไม่ยุติธรรมต่างๆ ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรง และแพร่ขยายเข้าสู่สังคมไทยมากขึ้นจนเป็นปัญหาสำคัญของชาติอยู่ในขณะนี้

ก) วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น อย่างสันติบนพื้นฐานของความถูกต้องและเป็นธรรม

๒. เพื่อสร้างจิตสำนึกคุณธรรมของนักเรียน ให้ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น รู้จักจำแนกชั่วดี สามารถแยกแยะความผิดและความถูกต้อง เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันต่อปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน^{๖๐}

๓. เพื่อพัฒนาให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต การมีจิตสาธารณะ การรู้รับผิดชอบและมีวินัย และรักความพอเพียง

๔. เพื่อพัฒนาสมรรถนะในการคิดและมีวิจารณญาณในการแก้ไขปัญหาของนักเรียน ให้คิดเป็นและปฏิบัติอย่างถูกต้อง กล้าหาญ และมีคุณธรรม

ข) กิจกรรม

๑. แจ้งของหายหน้าเสาธง หรือเมื่อเก็บเงินหรือสิ่งของที่ไม่ใช่ของตัวเองก็ให้นักเรียนนำมาแจ้งครู หรือประธานนักเรียน^{๖๑}

๒. การยกย่องสรรเสริญผู้ที่ทำความดีต่างๆ โดยเฉพาะผู้ที่แสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์สุจริตควรยกย่องนักเรียนของตนเอง คนในสังคมนอกๆ โรงเรียนหรือคนอื่นๆ ตามข่าว เหตุการณ์ ที่ปรากฏ

๓. ให้นักเรียนช่วยกันจัดนิทรรศการแสดงประวัติชีวิต และพฤติกรรมของผู้ที่นักเรียนหรือสังคม หรือองค์กรต่างๆ ยกย่องว่าเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เป็นระยะๆ

๔. โรงเรียนประกาศยกย่องนักเรียนหรือครู หรือบุคคลในสังคมที่มีพฤติกรรม ความซื่อสัตย์สุจริตให้ปรากฏแก่นักเรียนโดยทั่วไปทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์เกิดขึ้น

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางสาวสุภรา จันทร์ดา, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๖๐} นายกำจร สิริจินทร์, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นางลำไย เฉลิมเกียรติศักดิ์, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๕. ให้นักเรียนตั้งปณิธานของตนเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต^{๖๒}

โครงการส่งเสริมกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียน

การดำเนินงานในกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน โรงเรียนกุสุมาวดี
อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ได้จัดทำโครงการและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียน ดังนี้

ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายจ่านอง ไชวัน และคณะครูโรงเรียนกุสุมาวดีทุกคน

หลักการและเหตุผล

การจัดการศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นให้สถานศึกษานำระบบพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับ
ระบบการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่พระราชบัญญัติ
การศึกษาแห่งชาติกำหนดให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง

ดังนั้นเพื่อเสริมสร้างหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
จึงควรมีโครงการเพื่อที่จะเน้นให้นักเรียน ได้ฝึกปฏิบัติ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

๑. ครูและนักเรียนเห็นความสำคัญของเรื่อง หลักพุทธธรรม คือนำหลักธรรมมาใช้ใน
ระบบการเรียนการสอน

๒. ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนดี

๓. เพื่อให้นักเรียนได้นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มเป้าหมาย

ครูและนักเรียน โรงเรียนกุสุมาวดี

วิธีดำเนินการ/ขั้นตอนการดำเนินการ

๑. ประชุมบุคลากร เพื่อซักซ้อมความเข้าใจวางแผนโครงการ

๒. กำหนดละเอียดโครงการ

๓. แต่งตั้งกรรมการรับผิดชอบกิจกรรม

- กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แม่เมตตาและสงบนิ่ง(สมาธิ)
- กิจกรรมการเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์

^{๖๒} นายไพฑูรย์ บัวใหญ่รักษา, ครูโรงเรียนกุสุมาวดี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

- กิจกรรมการไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน
- ร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
- กิจกรรมสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- กิจกรรมการพุดจาไฟเราะพุดคำสัตย์
- กิจกรรมการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเพื่อนๆ
- กิจกรรมการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ
- กิจกรรมการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. สรุปผล ประเมินผล รายงานผลโครงการ

ระยะเวลาดำเนินการ

ตลอดปีการศึกษา ๒๕๕๕

สถานที่ดำเนินโครงการ

โรงเรียนกุสุมาวดี

แหล่งที่มาของงบประมาณ

เงินรายได้หมวดเงินอุดหนุนกลุ่มบริหารทั่วไป (งานส่งเสริมกิจการนักเรียน)

ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๕

รายละเอียดของงบประมาณ

ใช้งบประมาณและวัสดุค่าใช้จ่ายและวัสดุการศึกษา

ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ

ร้อยละ 80 ของครูและนักเรียนโรงเรียน โรงเรียนกุสุมาวดี เห็นความสำคัญของเรื่องหลักพุทธธรรม ได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนดี และสามารถนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓.๑๔ สรุปการสัมฤทธิ์ผลในกิจกรรมด้านต่างๆ ได้ดังนี้

การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา โรงเรียนจะจัดกิจกรรมโดยบูรณาการในการเรียนการสอนและในชั่วโมงเรียนวิชาจริยศึกษาหรือวิชาพระพุทธศาสนา ครูอาจารย์ผู้สอนจัดเพิ่มเติมกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น การจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย การกล่าวคำอาราธนา และถวายทานต่างๆ การทำวัตรสวดมนต์ การฝึกมารยาทไทย การกล่าวคำถวายตัวต่อพระอาจารย์ ผู้ให้กรรมฐาน การแผ่เมตตา

การเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์ โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยให้นักเรียนแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์ของโรงเรียนทุกคนด้วยการไหว้เมื่อนักเรียนนั่งอยู่กับที่ เมื่อครูอาจารย์ผ่านมาในระยะใกล้เคียงให้แสดงความเคารพด้วยการไหว้ถ้าครูอาจารย์นั่งอยู่หรือยืนอยู่กับที่ เมื่อนักเรียน

จะเดินผ่านให้ก้มหลังลงเล็กน้อย พองามเมื่อนักเรียนเดินสวนทางกับครูอาจารย์ ให้แสดงความเคารพด้วยการยื่น แล้วจึงเดิน ต่อไป เมื่อครูอาจารย์พูดกับนักเรียนคนใดนักเรียนคนนั้นต้องยืนอยู่ในท่าที่สำรวม แต่ถ้าอาจารย์นั่งให้นักเรียนนั่งคุกเข่าการแสดงความเคารพครูอาจารย์ นอกโรงเรียนพึงทำความเคารพด้วยการไหว้ และกล่าวคำว่า “สวัสดีครับ” “สวัสดีค่ะ”

การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เช่น อบรมหน้าเสาธง วันศุกร์สัปดาห์ ในชั้นเรียนเป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เช่น กิจกรรมหน้าเสาธงตอนเช้า อบรมหน้าเสาธง วันศุกร์สัปดาห์ ในชั้นเรียนเป็นต้น

พูดจาไพเราะพูดคำสัตย์โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคีทุกคนพูดจา มีหางเสียง “ครับ” และ “ค่ะ” เสมอ พูดจา กับเพื่อน ครู และคนอื่นๆ อย่างไพเราะการแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ทั้งในและนอกชั้นเรียน เป็นต้น

การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ โรงเรียนจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ทั้งในชั้นเรียน กิจกรรมในวันสำคัญ เช่น วันแม่ วันพ่อ วันไหว้ครู เป็นต้น

ความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิตโรงเรียนจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต และให้นักเรียนปฏิบัติจริง เช่น มัคทายกน้อย กิจกรรมตามประเพณีในชุมชน เป็นต้น

บทที่ ๔

แนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน ของผู้บริหารและครูโรงเรียนกุสว้างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

โรงเรียนกุสว้างสามัคคี อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ได้ดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข โดยมีจุดเน้นคือ นำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ๑. หลักศีล ๕, ๒. หลักพรหมวิหาร ๔, ๓. หลักอิทธิบาท ๔, และ ๔. หลักฆราวาสธรรม ๔ โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ ให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร นักเรียนให้เกิดปัญญาเข้าใจในคุณค่าแท้แห่งตนมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนา

โรงเรียนกุสว้างสามัคคี มีลักษณะเน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามตามคุณธรรม ๔ ประการ คือ

๑. การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีครู อาจารย์ดี มีข้อมูลสื่อเรียนรู้ที่ดี
๒. การเอาใจใส่ศึกษาเล่าเรียน มีหลักสูตรกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี
๓. มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
๔. ความสามารถนำความรู้ไปใช้ในกิจกรรมประจำวันได้อย่างชาญฉลาด ถูกต้องเหมาะสม ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อตนเองและสังคม

๔.๑ หลักและวิธีการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมของผู้บริหารและครูโรงเรียนกุสว้างสามัคคี

คุณธรรม จริยธรรม เป็นเรื่อง que ทุกสาขาวิชาชีพต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะ ครู-อาจารย์ที่จะต้องปลูกฝังลูกศิษย์ ให้เป็นเยาวชนที่มีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญามีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น “การเรียนการสอนที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม” จึงต้องให้ครูตระหนักถึงการเพิ่มพูนความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียนเป็นหลัก รวมทั้งปลูกฝัง

จิตสำนึกให้นักเรียนนำไปประพฤติและปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีจึงจะต้องมีวิธีการบริหารส่งเสริมศีลธรรมของผู้บริหารและครู ดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ความสำคัญ^๑

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดแนวการจัดการศึกษา โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน แก้ปัญหาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กอปรกับมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเทคโนโลยี ก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของบุคคล ทำให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความสุขหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีสาระการเรียนรู้ ๘ กลุ่ม และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ซึ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมี งานทำกิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่ม

^๑ สัมภาษณ์ นายจ่านง ไชวัน ผู้อำนวยการโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

สาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกัน แก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แบ่ง ตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น ๒ ลักษณะ

๑. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม^๒

๒. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์และกรมรักษาดินแดน ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติสถานศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น^๓ อีกทั้งให้ ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือก ตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการ เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างดีและมีความสุข เช่น กิจกรรมการสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าใน ตนเอง กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น^๔ กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัด กิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในลักษณะของการ เข้าค่ายต่างๆ หรืออาจแยกจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะทางได้ เช่น จัดกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเป็นการฝึกระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการ มุ่งเน้น ประสบการณ์ความชำนาญเฉพาะเรื่องที่ถนัด และสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ ชุมนุมต่าง ๆ เพื่อการร่วมกับคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์

^๒ สัมภาษณ์ นางลำไย เฉลิมเกียรติภักดี, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^๓ สัมภาษณ์ นางสาวจินตนา จันทร์ดา, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^๔ สัมภาษณ์ นางลำไย เฉลิมเกียรติภักดี, ครู โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

ก่อให้เกิดความสุข ความสุข และพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทางก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนะแนวเข้าไว้ด้วย เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเองด้วย

ความหมาย กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบ วิธีการที่ หลากหลาย ในการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม มุ่งเสริมเจตคติคุณค่าชีวิต ปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง สร้างจิตสำนึกในธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปรับตัวและปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ประเทศชาติ และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

เป้าหมายการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ มีกระบวนการคิด มีทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม และมีความสุข มีจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยกำหนดเป้าหมายในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังนี้

๑. ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ ความชำนาญ ทั้งวิชาการ และ วิชาชีพอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๒. ผู้เรียนค้นพบความสนใจ ความถนัด และพัฒนาความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มองเห็นช่องทางในการสร้างงาน อาชีพในอนาคตได้เหมาะสมกับตนเอง^๕

๓. ผู้เรียนเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง และประกอบสัมมาชีพ

๔. ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ ค่านิยมในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างศีลธรรม จริยธรรม

๕. ผู้เรียนมีจิตสำนึกและทำประโยชน์เพื่อสังคมและประเทศชาติหลักการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีหลักการจัดดังนี้ ๑) มีการกำหนดวัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ๒) จัดให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน ๓) บูรณาการวิชาการกับชีวิตจริง ให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ๔) ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการ ที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัยอย่างต่อเนื่อง ๕) จำนวนสมาชิกมีความเหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรม ๖) มีการกำหนดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสม สอดคล้องกับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของสถานศึกษา ๗) ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการ มีครูเป็นที่ปรึกษาถือเป็นหน้าที่และงานประจำ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ๘) ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน

^๕ สัมภาษณ์ นายไพฑูรย์ บัวใหญ่รักษา, ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

องค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ๕) มีการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม โดยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับกิจกรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

๔.๑.๒ แนวการจัดสถานศึกษา

ต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม โดยคำนึงถึงแนวการจัดดังต่อไปนี้

๑. การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ โครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตามธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการ ของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการ ต่างๆ เพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรม ลูกเสือ เนตรนารี ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมกิจกรรมต่อไปนี้เป็นกิจกรรมที่สถานศึกษาอาจเสนอแนะต่อผู้เรียน^๖

๑. กิจกรรมสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสำรวจวิเคราะห์ประเมินตนเองตามความเป็นจริง จนกระทั่งรู้จัก เข้าใจ ยอมรับ ควบคุมและพัฒนาตนเอง มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และผู้อื่นรู้ว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่าสามารถสร้างสิ่งดีงามให้แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒. กิจกรรมพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ ศิลธรรม และจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาบุคลิกภาพทางอารมณ์ เขavnปัญญาในการแก้ปัญหา เขavnปัญญาทางด้านศิลปธรรม และจริยธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ทำให้ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ และมีความสุข ประสบความสำเร็จในชีวิตเป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข

๓. กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมประสิทธิภาพในการเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้ของตนได้เต็มตามศักยภาพ มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน มินิสัยในการเรียนที่ดี เห็นคุณค่าของ การแสวงหาความรู้ มีเทคนิคและวิธีการเรียนที่ดี รู้ว่าปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ที่ดี และวางแผนการศึกษา และอนาคตของตนได้

^๖ นายทอง ศรีลวงษ์, ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^๗ นางสาวสุภาวดี เสรีกตกุล ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๔. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยรักการทำงานเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยรักการทำงาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังค่านิยมนิสัยรักการทำงาน แสดงถึงความพึงพอใจ มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จ และมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน

๕. กิจกรรมสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคมเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมนิสัยการทำประโยชน์เพื่อสังคม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจตนเอง ปลูกฝังคุณลักษณะนิสัยที่เอื้อต่อการทำประโยชน์เพื่อสังคม เห็นแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

๖. กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมความสามารถในการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เพื่อช่วยให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ สามารถจัดการกับความตึงเครียด ความขัดแย้ง อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้นได้

๗. กิจกรรมฉลาดกินฉลาดใช้ เป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจเลือกบริโภคโดย ยึดหลักประโยชน์ ประหยัด และปลอดภัยเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริโภคในชีวิตประจำวันได้

๘. กิจกรรมศิลปินนักอ่านเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงร้อยแก้วหรือร้อยกรองตามความสนใจของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเสียงได้ถูกต้องตามหลักการอ่าน

๙. กิจกรรมเพื่อนที่แสนดีเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริม พัฒนาให้มีความสามารถปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสมช่วยให้ผู้เรียนได้ ปฏิบัติตนช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนได้

๑๐. กิจกรรมบริการแนะแนวและให้คำปรึกษา เป็นกิจกรรมมุ่งส่งเสริมให้รักการทำงานก็เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ส่วนรวม และมีความสามารถในการให้บริการ มีทักษะในการ ให้คำปรึกษา เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้ให้การแนะแนวและให้คำปรึกษาเบื้องต้นได้ และเป็นการทำประโยชน์ให้แก่สังคม

๑๑. กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และรักษาดินแดน เป็นกิจกรรมที่มุ่งจัดฝึกอบรมบ่มนิสัย ให้เป็นพลเมืองดีตามจารีตประเพณีของชาติ บ้านเมืองและตามอุดมคติ อุดมการณ์ของลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ และ รักษาดินแดน โดยดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์ และกรมรักษาดินแดน

๑๒. กิจกรรมพิทักษ์ป่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งสร้างเสริมกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาป่าโดยการเข้าค่ายในป่ามีการออกกระเป๋ยบกกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในค่าย การเดินทางไกลพัฒนาทักษะการสังเกต คิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาและคิดสร้างสรรค์ในการอนุรักษ์และพัฒนาป่า

๑๓. กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ เรียนรู้ร่วมกันเป็นกิจกรรมที่สร้างเสริมสนับสนุนให้เด็กหญิง เยาวสตรีได้เรียนรู้กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ ฝึกทักษะในการเป็นผู้ช่วยเหลือ แสดงความเมตตา กรุณา ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตามกฎผู้บำเพ็ญประโยชน์ ได้เรียนรู้กระบวนการกลุ่มในการอยู่ร่วมกัน สามารถค้นพบความสามารถ สนใจ และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ นอกจากกิจกรรมต่างๆ ที่เสนอแนะไว้แล้วข้างต้น ผู้เรียนอาจเสนอกิจกรรมอื่นๆ ได้ตามความต้องการ และความสนใจ เช่น กิจกรรมทำหนังสือรณรงค์ กิจกรรมทำหนังสือพิมพ์โรงเรียนเป็นต้น

๑๔. บทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิผล จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง สถานศึกษาจะสามารถนำไปปรับปรุงและเลือกปฏิบัติได้ตามความเหมาะสมและความพร้อมของแต่ละสถานศึกษา คือบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ หมวด ๔ มาตรา ๒๕ และหมวด ๕ มาตรา ๔๐ ที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่ กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนในการบริหารจัดการในสถานศึกษานั้น คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีบทบาทในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

๑) ให้ความเห็นชอบ มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย เป้าหมายและดำเนินการ

(๑) มีส่วนร่วมในการวางแผน วิเคราะห์การจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

(๒) ให้ความเห็นชอบแผนการจัดกิจกรรมของสถานศึกษา

(๓) มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(๔) มีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อปรับปรุงและพัฒนาในโอกาสต่อไป

๒) ส่งเสริม สนับสนุน การดำเนินการจัดกิจกรรมของสถานศึกษาในด้านต่างๆ

(๑) ด้านงบประมาณ กรรมการสถานศึกษาต้องมีส่วนในการจัดหางบประมาณ สนับสนุนการจัดกิจกรรม วัสดุภัณฑ์ เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติกิจกรรม

(๒) เป็นวิทยากรและแนะนำวิทยากร คณะกรรมการสถานศึกษาส่วน ใหญ่ประกอบไปด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ผู้แทนองค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้แทน ชุมชน ผู้แทนผู้ประกอบการ และศิษย์เก่า ซึ่งล้วนแต่มีศักยภาพในตัวเอง ฉะนั้นจึงสามารถเป็นวิทยากร หรือจัดหาวิทยากรภายนอกในกรณีที่ขาดผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่กำหนดในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

(๓) ให้คำปรึกษาและส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ควรกำหนดให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น และตระหนักในหน้าที่ในการสืบต่อมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(๔) เป็นแหล่งศึกษาและแหล่งข้อมูล กรรมการสถานศึกษาจะต้องมีการ ประสานสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น ที่เป็น โรงงาน สถานประกอบการ แหล่งวิทยากร ต่างๆ เพื่อให้ความร่วมมือในการใช้เป็นแหล่งศึกษาปฏิบัติกิจกรรม และเป็นแหล่งศึกษาดูงานตาม ความต้องการของผู้เรียนในแต่ละกิจกรรม

๔.๑.๓ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา^๕

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา มี ดังนี้

๑. กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือหัวหน้า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กำหนดนโยบายและแนวทางปฏิบัติดังนี้

๑) ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ และคู่มือการจัด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

๒) กำหนดระเบียบและหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา

๓) ศึกษาข้อมูล แหล่งวิทยากรการเรียนรู้ในชุมชนและท้องถิ่น

๔) กำหนดและมอบหมายบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนใน สถานศึกษา

๒. นิเทศและติดตาม

๑) นิเทศและติดตามการจัดทำแผนงาน โครงการปฏิทินงานของหัวหน้า หมวด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและอนุมัติให้ความเห็นชอบ

๒) นิเทศ ติดตามการดำเนินงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องให้เป็นไป ตามระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาและเป้าหมายของการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

^๕ สัมภาษณ์ นายจันทน์ ไชวัน ผู้อำนวยการ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๓. ส่งเสริมสนับสนุน

- ๑) ให้มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- ๒) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เน้นวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๓) สนับสนุนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
- ๔) ให้คำปรึกษาแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔. ประเมินและรายงาน

๑) รับทราบผลการประเมินพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมในภาคเรียนต่อไป

๒) รายงานการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาทราบเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมในภาคเรียนต่อไป

บทบาทของหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน บทบาทของหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษามีดังนี้

๑. สำรวจข้อมูลความพร้อม ความต้องการและสภาพปัญหาดำเนินการสำรวจข้อมูล ความพร้อม ความต้องการ และสภาพปัญหาของ สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อม ในการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาของผู้เรียน

๒. จัดประชุมครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประชุมครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับสภาพความต้องการ และปัญหาของสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและผู้เรียน

๓. จัดทำแผนงาน โครงการ และปฏิทินงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจัดทำและรวบรวม แผนงาน โครงการ ปฏิทินงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยกำหนดเป็นรายภาคเรียน หรือรายปี การศึกษาหรือตามระยะเวลาที่กำหนดและเสนอขออนุมัติต่อผู้บริหารสถานศึกษา

๔. ให้คำปรึกษาแก่ครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และผู้เรียน มีหน้าที่ให้คำปรึกษา เพื่อช่วยให้การดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๕. นิเทศ ติดตาม และประสานงานการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประสานงานและอำนวยความสะดวกให้การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และนิเทศ ติดตามให้เป็นไปตามระเบียบและหลักเกณฑ์การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา

๖. รวบรวมผลการประเมินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวบรวมผลการประเมินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนจากครูที่ปรึกษากิจกรรมตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ในการจัดกิจกรรม และนำเสนอแนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่อผู้บริหารสถานศึกษา

๔.๑.๔ บทบาทของครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน^๙

ครูทุกคนต้องเป็นครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามคำขอของผู้เรียนหรือตามที่สถานศึกษามอบหมาย ซึ่งจะต้องมีบทบาทดังต่อไปนี้

๑. ปฐมนิเทศให้ผู้เรียนเข้าใจเป้าหมายและวิธีการดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๒. จัดให้ผู้เรียนเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน
๓. ส่งเสริมการจัดทำแผนงาน/โครงการส่งเสริมให้ผู้เรียนที่เป็นสมาชิกของกิจกรรมร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดทำแผนงาน/โครงการและปฏิทินการปฏิบัติงานอย่างอิสระ
๔. ประสานงานและอำนวยความสะดวกในด้านทรัพยากรตามความเหมาะสม
๕. ให้คำปรึกษา ดูแล ติดตามการจัดกิจกรรมของผู้เรียนให้เป็นไปตามแผนงานด้วยความเรียบร้อยและปลอดภัย
๖. ประเมินผลประเมินผลการเข้าร่วมและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน
๗. สรุปและรายงานผลการจัดกิจกรรมต่อหัวหน้ากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๔.๑.๕ บทบาทของผู้เรียน

ผู้เรียนทุกคนมีบทบาทในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

๑. เข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถ ผู้เรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรม ตามความถนัดและความสนใจทุกภาคเรียน โดยรวมกลุ่มเสนอกิจกรรมตามความต้องการหรืออาจเข้าร่วมกิจกรรมตามข้อเสนอแนะของสถานศึกษา
๒. รับการปฐมนิเทศจากครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องพบครูที่ปรึกษากิจกรรม เข้ารับการปฐมนิเทศ รับฟังข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อเข้าร่วมและดำเนินการจัดกิจกรรมได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
๓. ประชุมเลือกตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประชุมเลือกตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ประกอบด้วย ประธาน เลขานุการ เกร็ดญิก นายทะเบียน และอื่นๆ ตามความเหมาะสม
๔. ประชุมวางแผน จัดทำแผนงาน โครงการ และปฏิทินงานการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ จำเป็นต้องมีการวางแผนในการดำเนินงาน ที่ประชุมควรเปิดโอกาสให้ทุก

^๙ นางสาวสุภาวดี เสรีคตกุล ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

คนมีส่วนร่วมในการวางแผน และจัดทำโครงการปฏิทินงานที่กำหนดวัน เวลา ไว้อย่างชัดเจน แล้วนำเสนอต่อครูที่ปรึกษากิจกรรม

๕. ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงาน โครงการ และปฏิทินงานที่ได้กำหนดไว้ เมื่อแผนงาน โครงการ และปฏิทินงานได้รับอนุมัติจากผู้บริหารสถานศึกษาแล้ว ผู้เรียนจึงจะสามารถปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงาน โครงการและปฏิทินงานที่ได้กำหนดไว้ในรูปแบบของคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งโดยใช้กระบวนการกลุ่ม และให้ผู้เรียนทุกคนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพตามความสนใจ ความถนัด และความสามารถ

๖. ประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

๑) ประเมินผลเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

๒) ประเมินตนเองและประเมินเพื่อนร่วมกิจกรรม จากพฤติกรรมและคุณภาพของงาน

๗. สรุปผลการปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเมื่อปฏิบัติกิจกรรมเสร็จสิ้นตามโครงการแล้วคณะกรรมการดำเนินกิจกรรมจะต้องประชุมเพื่อสรุปผลการปฏิบัติกิจกรรมและนำเสนอครูที่ปรึกษากิจกรรมบทบาทของผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองมีบทบาทในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนดังนี้

๑) ร่วมมือกับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

๒) ส่งเสริมสนับสนุน

๑) ให้โอกาสผู้เรียน ได้ใช้สถานประกอบการเป็นแหล่งเรียนรู้

๒) เป็นวิทยากรให้ความรู้ และประสบการณ์

๓) ให้การสนับสนุน วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ ในการจัดกิจกรรมพัฒนา

ผู้เรียน

๔) ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนและให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการป้องกัน

แก้ไข และพัฒนาผู้เรียน

๓) ติดตาม ประเมินผล

๑) ร่วมมือกับสถานศึกษาเพื่อติดตามพัฒนาการของผู้เรียน

๒) บันทึกสรุปพัฒนาการ และการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

๔) ขั้นตอนการดำเนินการจัด

๑) ประชุมชี้แจงคณะครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒) ดำเนินการข้อมูล

- (๑) ความพร้อมของสถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
- (๒) สภาพปัญหา และความต้องการของผู้เรียน
- ๓) ร่วมกันวางแผนระหว่างคณะครู ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง จัดทำแผนงาน โครงการปฏิทินปฏิบัติงาน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทุกภาคเรียน และเสนอขออนุมัติ
- ๔) ปฏิบัติกิจกรรมตามแผนงาน โครงการ ปฏิทินปฏิบัติงาน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่กำหนดไว้
- ๕) นิเทศ ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน
- ๖) สรุปรายงานผลการปฏิบัติงาน
- ๗) การประเมินผล การประเมินผลการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่ง สำหรับการผ่านช่วงชั้นหรือจบหลักสูตร ผู้เรียนต้องเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตลอดจน ผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนดตามแนวประเมินดังนี้
- (๑) ประเมินการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ตามสภาพจริงให้ได้ผลการประเมินที่ถูกต้อง ครบถ้วน
- (๒) ครูที่ปรึกษากิจกรรม ผู้เรียนและผู้ปกครอง จะมีบทบาทในการประเมินดังนี้

ก. ครูที่ปรึกษากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

- ต้องดูแลและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม
- ต้องรายงานเวลา และพฤติกรรมร่วมกิจกรรม
- ต้องศึกษาติดตาม และพัฒนาผู้เรียนในกรณีผู้เรียนไม่เข้าร่วมกิจกรรม

ข. ผู้เรียน

- ปฏิบัติกิจกรรมให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์
- มีหลักฐานแสดงการเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ๘๐% หรือตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด พร้อมทั้งแสดงผลการปฏิบัติกิจกรรม และพัฒนาการด้านต่างๆ
- ถ้าไม่เกิดคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ ต้องปฏิบัติกิจกรรมเพิ่มเติมตามที่ครูที่ปรึกษากิจกรรมมอบหมาย หรือให้ความเห็นชอบตามที่ผู้เรียนเสนอ
- ประเมินตนเองและเพื่อนร่วมกิจกรรม

ค. ผู้ปกครอง

- ผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการติดตามพัฒนาการของผู้เรียนกับสถานศึกษาเป็นระยะๆ
- ผู้ปกครองบันทึกความเห็น สรุปพัฒนาการและการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน

ง. เกณฑ์การผ่านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

- ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างน้อย ๘๐% หรือตามที่สถานศึกษากำหนด
- ผู้เรียนผ่านจุดประสงค์ที่สำคัญของแต่ละกิจกรรม

๔.๒ กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน

กิจกรรมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในทัศนะของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน ที่โรงเรียนกุสว่างสามัคคีได้ส่งเสริมให้นักเรียนนำไปประพฤติปฏิบัติ มีดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ กิจกรรมที่ส่งผลต่อตัวนักเรียน

๑) การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา

การไหว้พระสวดมนต์ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา เป็นการฝึกจิตที่ดี ที่สุดประการหนึ่ง คนที่สวดมนต์นั้นต้องสวดด้วยความศรัทธาในศาสนาที่เขานับถือ และควรทำเป็นกิจวัตรประจำวัน

โรงเรียนกุสว่างสามัคคีได้จัดกิจกรรมการไหว้พระ สวดมนต์ แผ่เมตตา ทุกวัน จันทร์- ศุกร์ ตอนเช้าหลังเคารพธงชาติ ในช่วงโมฆจริยธรรม และตอนเย็นเข้าแถวกลับบ้าน เพื่อให้ นักเรียน ๑. ทำให้จิตใจได้ผ่อนคลายความตึงเครียด ๒. ทำให้จิตใจสงบใส เกิดความสงบเยือกเย็น ๓. ทำให้เกิดประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน ๔. เป็นผู้มีจิตใจเมตตา กรุณา และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ๕. เป็นผู้มีสติไม่หลงลืม ๖. เป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ คือ มีความรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่ ๗. เป็นผู้มีศีล คือ ประพฤติสุจริต ไม่ประพฤติทุจริต ๘. เป็นผู้มีสมาธิ คือ ความเป็นผู้มีจิตใจตั้งมั่น ๙. เป็นผู้มีปัญญา คือ ความรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์และโทษภัยต่างๆ และเป็นกุศลนำไปสู่สุคติ^{๑๑}

^{๑๑} นางสาวสุภรา จันทร์ดา, ครู โรงเรียนกุสว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

๒) การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน

การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน เป็นผลดีกับนักเรียนเอง คือ ทำให้นักเรียนเป็นคนมีเมตตา มีเพื่อนเล่น สร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนๆ เป็นที่รักของเพื่อนๆ

๓) พุดจาไพละพุดคำสัจย์

คนที่พุดจาไพละอ่อนหวาน ก็จะเป็นที่รักที่ชอบใจของคนทุก และทำให้อย่างทำให้ตนเป็นที่รักนับถือของคนทั้งหลาย อันวาจาไพละอ่อนหวาน เปรียบดังอาหารมีรสอร่อย ยังผู้กินให้พอใจ ดิใจ ต้องการกินอีก เช่นเดียวกับคำพุดที่อ่อนหวานนั่นเอง และการพุดคำสัจย์ก็ทำให้คนที่น่าเชื่อถือไม่เป็นเด็กเลี้ยงแกะ

๔) การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ

การเป็นคนที่มีหวังดีต่อเพื่อนในทางที่ดี ย่อมทำให้เป็นที่รักของเพื่อนๆ เพราะการแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์นั้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเพื่อน และทำให้ตัวนักเรียนเป็นที่รักของเพื่อนๆ

๕) การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ

การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ ทำให้นักเรียนสร้างนิสัยความกตัญญูกตเวที ซึ่งเป็นนิสัยของคนดี ไม่เพียงแต่ตอบแทนบุญคุณพ่อแม่เท่านั้น แต่การตอบแทนผู้มีพระคุณยังหมายถึง ข้าว น้ำ สิ่งแวดล้อม สถานศึกษา คุณครู และอื่นๆ ที่ให้คุณแก่เรา เช่น นักเรียนไม่ทิ้งขยะลงบนพื้นของโรงเรียนก็เป็นการตอบแทน สิ่งแวดล้อม ตอบแทนโรงเรียนอย่างนี้ เป็นต้น

๖) ความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิต

การที่นักเรียนนำความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตรประจำวัน ก็จะเกิดผลดีกับตัวนักเรียนเอง เช่น เป็นที่รักของเพื่อน ของพ่อแม่ ของชุมชน เพราะตัวนักเรียนเป็นคนดี แนะนำสิ่งที่ดีๆ ให้กับเพื่อน รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ ทำให้เป็นคนไม่มีศัตรู จึงทำให้การดำเนินชีวิตรประจำวันเป็นไปด้วยความสงบ เรียบร้อย

๗) การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

กิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนานั้น ทำให้นักเรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการเวียนเทียนที่ถูกต้อง ตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพื่อที่จะสามารถแนะนำหรือถ่ายทอดหลักธรรมต่อไปได้ เช่น เวียนเทียนทำไมต้องเวียนขวา และต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้างในการเวียนเทียน เป็นต้น

๘) การทำบุญตักบาตร

การทำบุญตักบาตรเป็นการสร้างนิสัยการให้ทำบุญให้ทานแก่ป่่านักเรียน ทำให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้น เป็นการบ่มเพาะนิสัยการรักการทำบุญให้กับนักเรียน เมื่อนักเรียนได้ทำบุญแล้วก็จะเกิดความอิมเอิบใจนั่นเอง

๘) การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม

กิจกรรมการเข้าค่ายอบรมจริยธรรม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ นักเรียน ได้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมของศาสนา สร้างจิตสำนึกที่ดีงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ในด้านความอดทน ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู รัววินัย ห่างไกลอบายมุข

๑๐) ความซื่อสัตย์สุจริต

ผู้มีความซื่อสัตย์เป็นผู้มีความซื่อตรงต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อผู้อื่น และต่อประเทศชาติ โดยผู้มีความซื่อสัตย์จะได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติ ส่วนผู้ที่ไม่มีความซื่อสัตย์ย่อมขาดคนเชื่อถือ และก่อให้เกิดผลร้ายแรงต่อตนเอง^{๑๑}

๔.๒.๒ กิจกรรมที่ส่งผลต่อโรงเรียน

๑) การเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์

ความกตัญญูรู้คุณบิดามารดา ผู้มีอุปการคุณ ครูอาจารย์ และบุคคลที่ควรให้ความเคารพ ซึ่งเป็นการแสดงออกของผู้ที่ได้รับการศึกษาอบรม และเป็นผู้มีวัฒนธรรมอันดีงาม ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่นักเรียนทุกคนจะต้องปฏิบัติจนเป็นนิสัย เมื่อมีคนมาพบเห็นเขาจะมีความชื่นชมในตัวนักเรียน ครูผู้สอน และเป็นชื่อเสียงของโรงเรียนไปด้วย

๒) พุดจาไฟเราะพูดคำสัตย์

การที่นักเรียนพุดจาไฟเราะและพูดคำสัตย์ ก็ย่อมเป็นผลดีต่อโรงเรียนเช่นเพราะเพราะผู้ที่พบเห็น ได้ยินคำพุดหรือเห็นถึงพฤติกรรมเขาย่อมชื่นชม ตัวนักเรียน ผู้ปกครอง ครู และถามถึงว่าเรียนอยู่ที่ใดด้วย จึงเป็นการสร้างชื่อเสียงของโรงเรียนทางหนึ่งด้วย

๓) การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ ๔) การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ ๕) ความซื่อสัตย์สุจริต ก็สร้างเสียงให้กับโรงเรียนเช่นเดียวกับ การพุดจาไฟเราะ เพราะผู้ที่พบเห็นย่อมถามถึงครูผู้สอน โรงเรียน เช่นกัน

๔.๒.๓ กิจกรรมที่ส่งผลต่อชุมชน

๑) การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน

การไม่ทำร้ายสัตว์และรังแกเพื่อน เกิดผลดีต่อชุมชนคือทำให้ชุมชนได้รับความสงบ เรียบร้อย ไม่เกิดการทะเลาะวิวาท เพราะบางทีการที่นักเรียนทะเลาะกัน หรือนักเรียนรังแก

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายจรินทร์ เฉลิมเกียรติศักดิ์, ครูโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

สุนัขก็กลายเป็นเรื่องน่าฟังหยดเดียวได้ ทำให้เหตุการณ์ลามไปถึงผู้ใหญ่ได้ ดังนั้นการที่นักเรียนเป็นคนดีมีเมตตาไม่ทำร้ายสัตว์ และรังแกเพื่อนจึงทำให้เกิดความสงบสุขกับชุมชน

๒) การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

การจัดกิจกรรมวันสำคัญทาง ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้นักเรียน และโรงเรียนได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน มีความใกล้ชิดแน่นแฟ้นกันมากยิ่งขึ้น

๓) การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และ๔) การทำบุญตักบาตร

การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และการทำบุญตักบาตรก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน เพราะโรงเรียนจะเชิญผู้ปกครองนักเรียนและชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมกิจกรรมเสมอ

๔) ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล เป็นผลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจในภาระงาน เข้าใจหน้าที่บทบาท กิจกรรมต่าง ๆ

๕) ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นการสร้างความสงบให้กับชุมชนเพราะชุมชนจะปราศจากการลักขโมย ไม่ปัญหาเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่ซื่อสัตย์สุจริต เมื่อมีของใครหายก็ได้คืน เนื่องจากนักเรียนถูกปลูกฝังที่โรงเรียนว่าจะต้องนำไปคืนเจ้าของ เพราะไม่ใช่ของๆ ตอน จึงส่งผลให้ชุมชนเกิดความสงบสุข^{๑๒}

๔.๒.๔ กิจกรรมที่ส่งผลต่อประเทศชาติ

การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การไม่ทำร้ายสัตว์ หรือรังแกเพื่อน การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ และความซื่อสัตย์สุจริต

การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนความศรัทธายึดมั่นในระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย จึงถือได้ว่าเป็นภาระหน้าที่ของคนไทยทุกคน ดังนั้นการที่นักเรียนให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นการปลูกฝังเยาวชนที่ดีของชาติ ต่อไป^{๑๓}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางชุติมา บัวใหญ่รักษา ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

^{๑๓} สัมภาษณ์นายบุญเพลง ทองภูบาล , ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖, ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖.

แนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครู โรงเรียนกุสว้างสามัคคี เป็นการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้หลักพุทธธรรม ในการสร้างฐานความรู้ สร้างฐานของความดีงามให้แก่ผู้เรียน มีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุข การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนกุสว้างสามัคคี จึงเน้นการพัฒนาพร้อมกันในทุกๆด้าน ได้แก่ ด้านปัญญา สังคม จิตใจและร่างกาย อย่างไม่แยกส่วนการศึกษาแนวพุทธ คือการเรียนรู้ความจริงของธรรมดา ธรรมชาติ แล้วพัฒนาคนบนฐานของธรรมชาติ ซึ่งชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วย ๓ ด้าน คือ

๑. ด้านที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งกายภาพ
๒. ด้านสังคมโดยการรับรู้ การดู การฟัง ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ
๓. ด้านปัญญา คือความรู้ ความเข้าใจต่อสิ่งที่สัมพันธ์ด้วย

หลักการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมสู่วิถีแห่งการเรียนรู้

๑. การบูรณาการพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การรู้ ความเข้าใจ ความจริง
๒. การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งทางตรงและทางอ้อม
๓. ประสานความร่วมมือ ทั้งทางวัด คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ

แนวการดำเนินงานโรงเรียนกุสว้างสามัคคี

การดำเนินงานโรงเรียนกุสว้างสามัคคี พัฒนาผู้เรียน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมในโรงเรียนควบคู่กันไปกับการบูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนาได้แก่ การประพฤติปฏิบัติที่ดี ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างรู้เท่าทัน ในลักษณะที่ก่อประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนกุสว้างสามัคคี

บุคลิกลักษณะที่ดีของผู้บริหาร โรงเรียนและครู การบริหารการจัดระบบบริหาร และระบบหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกายภาพและสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน

การจัดการเรียนรู้ การใช้สื่อ แหล่งเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล ที่บูรณาการหลักพุทธธรรม การจัดบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร ที่ส่งเสริมการสอนให้รู้ ทำให้อู อยู่ให้เห็น ในกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิตประจำวันและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนาผู้เรียนอย่างบูรณาการ ด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ และ
ด้านปัญญา

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม การแสดงออกที่เหมาะสม
สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

๒. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีคุณลักษณะตามหลักพุทธธรรม

๓. เพื่อส่งเสริมให้คณะครู มีความรู้ ความเข้าใจมีวิถีชีวิตสอดคล้องกับหลักหลัก
พุทธธรรม

๔. พัฒนาการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการดำเนินงาน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี

๕. ส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อลักษณะโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี

๖. พัฒนาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนการสอน

๗. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน

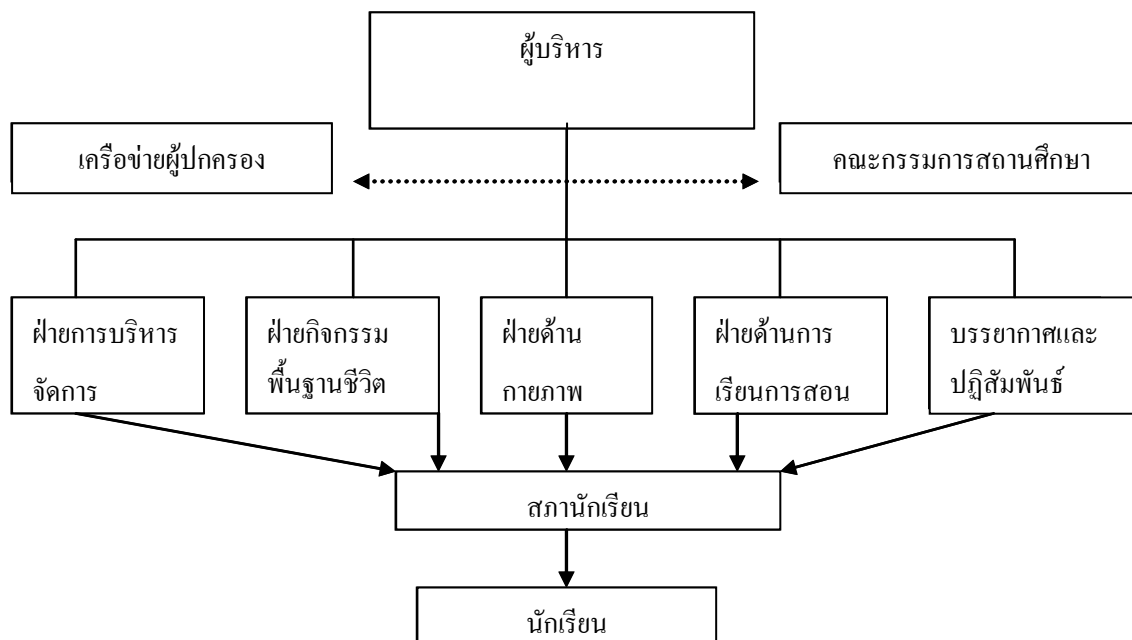
การดำเนินงาน

การดำเนินโครงการ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี ได้ยึดหลักและแนวทางของ
กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีกรอบในการพัฒนา คือ ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ด้าน
กระบวนการเรียนการสอน ด้านกายภาพ ด้านผู้เรียน ด้านชุมชน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๑. สร้างความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักแก่คณะครู นักเรียน ผู้ปกครอง
ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจเจตนารมณ์ หลักการและแนวทางในการดำเนินกิจกรรม

๒. กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ ดังนี้

โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี



แผนภาพที่ ๒ โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี

๑. แต่งตั้งทีมงาน กำหนดผู้รับผิดชอบ มอบหมายภารกิจ หน้าที่บทบาทในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ได้แก่ ผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง ฝ่ายด้านการบริหารจัดการ ฝ่ายด้านกิจกรรมพื้นฐาน ฝ่ายด้านการเรียนการสอน ฝ่ายด้านกายภาพ ฝ่ายด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ดังนี้

ผู้บริหาร มีหน้าที่บทบาท ดังนี้

๑. จัดประชุมวางแผนการดำเนินงาน สร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง
๒. เอื้ออำนวยบริการแก้ปัญหาอุปสรรค
๓. สนับสนุนงบประมาณ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน
๔. ควบคุม นิเทศ กำกับติดตาม ให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมาย

คณะกรรมการสถานศึกษา มีหน้าที่บทบาท ดังนี้

๑. เสนอแนะ ให้ความคิดเห็นในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ
๒. ร่วมประชุมวางแผนการดำเนินงาน
๓. ร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดหางบประมาณ สื่อ

วัสดุ อุปกรณ์

๔. ประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูลข่าวสาร ให้ความรู้ ความเข้าใจต่อสาธารณชน

เครือข่ายผู้ปกครอง มีหน้าที่บทบาท ดังนี้

๑. ร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ให้บรรลุตามเป้าหมาย
๒. ร่วมแสดงความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ
๓. ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน

ฝ่ายด้านการบริหารจัดการ มีหน้าที่บทบาทและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

๑. จัดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง สภานักเรียน
๒. กำหนดโครงสร้างการบริหาร หน้าที่บทบาทผู้รับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้อง
๓. กำหนดรูปแบบและแนวทางการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
๔. ประสานงาน อำนวยความสะดวก ให้บริการฝ่ายต่าง ๆ ให้ดำเนินงาน

อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

๕. จัดซื้อจัดหา สนับสนุนงบประมาณ สื่อวัสดุอุปกรณ์
๖. ควบคุม นิเทศ กำกับติดตามการดำเนินงาน
๗. วัดผลประเมินผลโครงการ
๘. สรุปรายงานผล เสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุง

ฝ่ายกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต มีหน้าที่และการดำเนินงาน ดังนี้

๑. กำหนดออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียน การดำเนินกิจกรรม

ดังนี้

๑) คณะครู นักเรียนร่วมกันออกกฎ ระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนเพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติ การควบคุม กำกับพฤติกรรมนักเรียน เพื่อฝึกปฏิบัติให้นักเรียนรู้กฎระเบียบ กติกาของสังคม

๒) กิจกรรมกราบพระ ไหว้พระ สวดสวดตอนเช้า เมื่อนักเรียนมาถึงโรงเรียนจะกราบพระที่ศาลาพระ หรือที่เสาธงชาติ น้อมสวดสวดที่ สวดสวดคุณครู เพื่อปลูกฝังความรัก ความสามัคคี ความอ่อนน้อมถ่อมตน รวมทั้งพัฒนาสติ สมาธิแก่นักเรียน

๓) กิจกรรมเขตรับผิดชอบ โดยแบ่งเขตรับผิดชอบบริเวณและห้องต่างๆให้นักเรียนทำความสะอาด เก็บขยะ กวาดใบไม้ ถาด ถอนหญ้า จัดให้มีหัวหน้าประเมินผลการปฏิบัติงานและรายงานผลการปฏิบัติงานหลังเข้าแถวเคารพธงชาติ

๔) กิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ ร้องเพลงสวดติ มหาราชา เพื่อฝึกสติ สมาธิแก่นักเรียน

๕) กิจกรรมอบรมนักเรียน ช่วงเช้าแถวเคารพธงชาติ ช่วงพักกลางวัน โดยผู้บริหาร ครูเวร หัวหน้านักเรียนอบรม ชี้นำ แก่ไขพฤติกรรมนักเรียน รวมทั้งนำข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ มานำเสนอให้กับนักเรียนเพื่อสร้างจิตสำนึก ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน

๖) กิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน โดยให้นั่งสมาธิรอเพื่อนที่ยังดักอาหารไม่เสร็จ เมื่อพร้อมแล้วกล่าวบทบูชาคุณของข้าวพร้อม ๆ กัน เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ

๗) กิจกรรมเข้าแถวสวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตาช่วงพักกลางวัน โดยให้นักเรียนกราบพระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ แผ่เมตตา เสร็จแล้วนักเรียนเล่านิทานคุณธรรมจากการแต่งเอง หรือจากการอ่านจากห้องสมุด กิจกรรมเชิดหุ่น กิจกรรมอ่านหนังสือ ประมาณ ๑๕ นาที โดยสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนแต่ละกิจกรรมในแต่ละวัน เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และเสริมสร้างปัญญาแก่นักเรียน

๘) กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะทุกเย็นวันศุกร์สุดสัปดาห์ โดยครูผู้รับผิดชอบโครงการจะควบคุมดูแล รวมทั้งอบรมนักเรียน และให้ข้อคิดต่าง ๆ

๙) กิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ โดยนำนักเรียนไปทำกิจกรรมที่วัดตามพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมทำบุญ ร่วมพัฒนาและช่วยงานวัดตามโอกาสอันสมควร ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ เป็นต้น

๑๐) จัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน ได้แก่ กิจกรรมทัศนศึกษาสานสัมพันธ์เครือข่ายผู้ปกครอง กิจกรรมวันเด็กแห่งชาติ กิจกรรมช่วยเหลืองานพิธีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น งานอุปสมบท งานฉาปนกิจศพ งานกลืนฟ้าป่า กิจกรรมปลูกป่า ปล่อยปลา เป็นต้น

๑๑) กิจกรรมจิตสาธารณะ ได้แก่ เก็บขยะในชุมชน วัด อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

๑๒) กิจกรรมฝากเงินกับครูประจำชั้น

๔. สรุปรายงานผลการดำเนินงาน

ฝ่ายด้านการเรียนการสอน มีหน้าที่และการดำเนินงาน ดังนี้

๑. พัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา โดยบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสอดแทรกในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่สะท้อนหลักพุทธธรรม

๒. จัดให้มีพระสงฆ์สอนวิชาพระพุทธศาสนาในทุกวันอังคาร ตลอดปีการศึกษา

๓. ร่วมจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาและพระมหากษัตริย์ เช่น วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษาโดยประสานความร่วมมือกับทางวัด

๔. สรุปรายงานผลการดำเนินงาน

ฝ่ายด้านสภาพแวดล้อม มีหน้าที่และการดำเนินงาน ดังนี้

๑. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาดร่มรื่น เป็นระเบียบเรียบร้อย ปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ ด้านหน้า ด้านหลังอาคารเรียน และบริเวณ จัดสร้างเรือนเพาะชำ ปลูกกล้วยไม้ เพื่อสร้างบรรยากาศให้ดูสดชื่น สงามตา นำพาให้จิตใจสงบเย็น

๒. จัดทำป้ายพุทธสุภาษิต ป้ายคำขวัญ คติ ข้อเตือนใจต่าง ๆ ติดตามอาคารเรียน อาคารประกอบ และบริเวณ เพื่อพัฒนาศีล และปัญญา

๓. ปรับปรุงศาลาพระพุทธรูปเทพื้นโดยรอบ เพื่อสะดวกต่อการกราบไหว้ สร้างเสาชงชาติใหม่ โดยด้านขวาประดิษฐานพระพุทธรูป ด้านซ้ายตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และประดับธงศาสนา และธงพระมหากษัตริย์ไว้ด้านหลังพระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อสร้างจิตสำนึกต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๔. จัดให้มีห้องพุทธศาสนา ตั้งโต๊ะหมู่บูชา จัดบรรยากาศให้สะอาดเรียบร้อย เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

๕. จัดตกแต่งห้องพิเศษต่าง ๆ ให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย เอื้อต่อการใช้ประโยชน์

ฝ่ายบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ มีหน้าที่และการดำเนินงาน ดังนี้

๑. จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เพื่อพัฒนาปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และทักษะกระบวนการคิดของนักเรียน และเสริมสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน โดยจัดกิจกรรมในช่วง เวลา ๑๒.๒๐ - ๑๓.๐๐ ทุกวันหมุนเวียนกันไป และมอบหมายงานที่เสร็จไม่ทัน และการฝึกฝนเพิ่มเติมให้เป็นการบ้านได้แก่

๑.๑ กิจกรรมคำพังเพย มีการดำเนินกิจกรรม คือ ให้นักเรียนค้นคว้าหา คำพังเพย ท่องจำคำพังเพย ประกวดแข่งขันท่องคำพังเพย และมอบรางวัลผู้ชนะเลิศแต่ละระดับ

๑.๒ กิจกรรมวางทูกงานอ่านทุกคน มีการดำเนินกิจกรรม คือ ให้นักเรียนเข้าห้องสมุดอ่านหนังสือ แล้วสรุปย่อความลงในแบบบันทึกการอ่าน และนำเสนอผลการอ่านหน้าชั้น(หน้าอาคารเรียนที่จัดกิจกรรม) จนครบทุกคน นักเรียนซักถามข้อสงสัย ครูแนะนำเพิ่มเติม

๑.๓ กิจกรรมนิทานคุณธรรม มีการดำเนินกิจกรรมคือ ให้นักเรียนอ่านหนังสือนิทานคุณธรรม แล้วเล่าให้เพื่อนฟังจนครบทุกคน แล้วให้นักเรียนแต่งนิทานด้วยความคิดสร้างสรรค์ของตนเองโดยใช้ชื่อเรื่องจากคำพังเพย แล้วนำเสนอผลงาน

๑.๔ กิจกรรมเรียงความ มีการดำเนินกิจกรรมคือ ให้นักเรียนเรียงความ โดยครูกำหนดหัวข้อให้ เช่นเรื่อง แม่ ภาวะโลกร้อน คุณครูของฉัน เป็นต้น นักเรียนนำเสนอ ครูตรวจผลงาน แนะนำข้อบกพร่อง

๑.๕ กิจกรรมทำหนังสือเล่มเล็ก มีการดำเนินกิจกรรม คือ ให้นักเรียนจัดทำหนังสือเล่มเล็ก โดยนำนิทานที่แต่งในกิจกรรมแต่งนิทานมาทำหนังสือเล่มเล็ก แล้วนำเสนอผลงาน จัดกิจกรรมประกวดหนังสือเล่มเล็ก และมอบรางวัลผู้ชนะ

๑.๖ กิจกรรมเชิดหุ่น มีการดำเนินกิจกรรมคือ นักเรียนนำตัวละครจากนิทานที่อ่านจากห้องสมุด หรือที่แต่งเอง มาทำตัวหุ่นเชิด แล้วจัดกิจกรรมเชิดหุ่น

๒. จัดกิจกรรมประกวดมารยาท การกราบ การไหว้ตามแบบแผนวัฒนธรรมไทย

๓. อบรมสั่งสอนให้นักเรียนสวดสัจกัณฑ์ตอนเช้า พิธีไหว้บั้งไฟ สวดสัจกัณฑ์ผู้ปกครอง

๔. สรุปรายงานผลการดำเนินงาน

๔.๓ สรุปแนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน ของผู้บริหารและครูโรงเรียนกุ้งสว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

การบริหารโรงเรียนกุ้งสว่างสามัคคี มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการในโครงการต่างๆ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นประธาน คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง กำหนดให้เป็นฝ่ายกิจกรรมพื้นฐานชีวิต เช่น คณะครู นักเรียน ร่วมกันออกกฎข้อบังคับเป็นกรอบในการปฏิบัติ ควบคุมกำกับนักเรียน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสม

ผลการดำเนินการ ในด้านหลักสูตรสนับสนุนให้เยาวชน ได้ใกล้ชิดกับพระศาสนา ได้เรียนรู้หลักศาสนพิธีที่ถูกต้อง จัดป้ายพุทธศาสนสุภาษิต ฟังนิทานเสริมคุณธรรม ทำให้นักเรียนรู้จักบาปบุญคุณโทษ มีความประพฤติดีงาม จึงนับว่าส่งเสริมศีลธรรมแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัยอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่นเพื่อศึกษาพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ปรากฏทางกาย และวาจาเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของผู้บริหารและครูโรงเรียนกุสุมาลัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น การศึกษาด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรม การค้นคว้าหาข้อมูลในหนังสือ ตำราที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย แล้วนำเสนอผลการศึกษา จึงสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

๑) กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัย

การสอนศีลธรรมในโรงเรียนกุสุมาลัย ได้แก่ ศีล ๕, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔ และทวารวาทธรรม ๔ การจัดกิจกรรมส่งผลให้สร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างนักเรียนกับชุมชน บ้าน วัด และ โรงเรียนเพื่อเป็นการจรรโลงศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เพื่อให้ให้นักเรียนเข้าใจ และสามารถปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา นักเรียนเห็นความสำคัญของการทำบุญ และปลูกฝัง ปลูกจิตสำนึก ให้นักเรียนรู้จักการเข้าวัด ลำดับการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา ทำให้นักเรียนมีอารมณ์ที่อ่อนโยน จิตใจสงบ มีสมาธิในการเรียน เกิดประโยชน์ต่อตนเอง โรงเรียน ชุมชน และประเทศชาติ

๒) พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัยที่แสดงออกทางกาย และวาจา

พฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลัยที่แสดงออกทางกาย และวาจา ได้แก่ การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่เมตตา การเคารพบิดา มารดา และครูอาจารย์ การไม่ทำร้ายสัตว์หรือรังแกเพื่อน การเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พุทธาไปเพราะพูดคำสัตย์ การแนะนำสิ่งที่เกิดประโยชน์ต่อเพื่อนๆ การรู้จักตอบแทนผู้มีพระคุณ

ความรู้ความเข้าใจ และนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องไปใช้ในการดำเนินชีวิต การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การทำบุญตักบาตร การเข้าค่ายอบรมจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต

๓) การบริหารกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนของ โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี

กิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความสมัครใจของผู้เรียนมุ่งพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มเติมจากกิจกรรมในกลุ่มสาระ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ปัญหา ส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ รวมถึงกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝังความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบ รู้สิทธิและหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกันตามระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แบ่ง ตามความแตกต่างระหว่างกิจกรรมได้เป็น ๒ ลักษณะ

๑. กิจกรรมพัฒนาความถนัด ความสนใจ ตามความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการเติมเต็มความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อการค้นพบความถนัดความสนใจของตนเอง และพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ

ตลอดจนการพัฒนาทักษะของสังคม และปลูกฝังจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม

๒. กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่มุ่งปลูกฝัง ระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสภาพชีวิตต่างๆ นำไปสู่พื้นฐานการทำประโยชน์ให้แก่สังคม และวิถีชีวิตในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งกระบวนการจัดให้เป็นไปตามข้อกำหนดของคณะกรรมการลูกเสือแห่งชาติ ยุวกาชาด สมาคม ผู้บำเพ็ญประโยชน์และกรมรักษาดินแดน ทั้งนี้ ในทางปฏิบัติสถานศึกษาจัดกิจกรรมในลักษณะของการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้มีความกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งให้ ผู้เรียนได้ค้นพบและใช้ศักยภาพที่มีในตนเองอย่างเต็มที่ เลือกลงตัดสินใจ ได้อย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับตนเอง สามารถวางแผนชีวิตและอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ เน้นการเสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม รู้จักสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อปรับตัวเข้ากับบุคคลและสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างดีและมีความสุข เช่น กิจกรรมการสร้างเสริมความรู้สึกรักและเห็นคุณค่าในตนเอง กิจกรรมพัฒนาวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศีลธรรม และจริยธรรม กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต กิจกรรมสร้างเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สามารถหลอมเข้าไปในการจัดกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ในลักษณะของการ เข้าค่ายต่างๆ หรืออาจแยกจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะทางได้ เช่น จัด

กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ โดยมุ่งเป็นการฝึกระเบียบวินัย การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กิจกรรมชมรมวิชาการ มุ่งเน้น ประสบการณ์ความชำนาญเฉพาะเรื่องที่ถนัด และสนใจจากการเรียนรู้กลุ่มสาระต่าง ๆ ชุมชนต่าง ๆ เพื่อการร่วมกับคิดค้นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสนุก ความสุข และพัฒนาทักษะทางสังคม ทั้งนี้แม้จะแยกจัดกิจกรรมเฉพาะทางก็สามารถบูรณาการกิจกรรมแนวนอนเข้าไว้ด้วย เพื่อให้ค้นพบศักยภาพของตนเองด้วย

จากการดำเนินงานโครงการกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียน โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีดังกล่าว โรงเรียนได้ดำเนินการประเมินผล โดยให้คณะครูผู้เกี่ยวข้องทุกคนเป็นผู้ประเมิน จากร่องรอยเอกสารการปฏิบัติงาน การสังเกตพฤติกรรม สัมภาษณ์ ตรวจวัดผลงาน มีผลการประเมินโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนให้ความสำคัญและมีการดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อต้องการให้เยาวชนมีคุณภาพสอดคล้องกับบริบทและความคาดหวังของสังคมไทย โดยให้คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล เป็นผลให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้าใจในภาระงาน เข้าใจหน้าที่บทบาท กิจกรรมต่าง ๆ สามารถประสบผลสำเร็จบรรลุตามเป้าหมาย แสดงให้เห็นว่าหลักการ กิจกรรม แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา และควรมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนคู่สว่างสามัคคีเป็นโรงเรียนขนาดกลาง คณะครูต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ ภารกิจจึงจะสำเร็จผล มีความรักความสามัคคี มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกันและอยู่ร่วมกันเป็นเวลานานเหมือนครอบครัวเดียวกัน จึงมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ทุกคนรักและศรัทธาในองค์กรของตน จึงเป็นผลให้บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ มีผลการประเมินในระดับที่สูง และในด้านกิจกรรมพื้นฐานชีวิต เนื่องจากโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพผู้เรียนอย่างหลากหลาย และบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ และนักเรียนให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง ส่งผลให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนเข้าใจในหน้าที่บทบาทของตน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะในการพัฒนา แยกได้เป็น ๓ ด้าน ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนา

๑) พัฒนาการ ฝึกอบรมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรมให้เกิดแก่ผู้เรียนอย่างถาวร

๒) พัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน

๓) สร้างเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียนให้เข้มแข็งมีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่าง

ต่อเนื่อง

๔) พัฒนาสภาพกายภาพและสิ่งแวดล้อมให้สะอาด ร่มรื่น เอื้อต่อการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นเช่น จัดทำสวนพุทธศาสน์ สวนสุขภาพ ป้ายนิเทศ ป้ายคำขวัญต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

๕) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนด้านจิตสาธารณะให้หลากหลายมาก

ยิ่งขึ้น

๖) สนับสนุนส่งเสริมการส่งนักเรียนเข้าประกวดแข่งขันในระดับต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นคณะครู นักเรียนให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๗) จัดกิจกรรมเชิดชูเกียรติคณะครู นักเรียนที่มีผลงานดีเด่น เช่น กิจกรรมมอบเกียรติบัตรครู นักเรียนดีเด่น จัดทำบอร์ดทำเนียบครู นักเรียนดีเด่น เป็นต้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) สำหรับสถานศึกษา ควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมโดยร่วมมือกับ ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย คือ ผู้ปกครอง นักเรียน ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์

๒) สำหรับผู้ปกครอง ควรเอาใจใส่ สอดส่อง และคอยสังเกตพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนที่ตนปกครองอยู่ไม่ให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดเมื่อรู้ว่ามีอาการผิดปกติ แต่ควรรีบแก้ไข โดยขอความร่วมมือไปยังครูที่ปรึกษาและสถานศึกษาเพื่อขอทราบผลการเรียนและข้อมูลทั่วไปในการไปเล่าเรียนแต่ละวัน เพื่อป้องกันไว้ก่อน

๓) สำหรับพระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระที่เลี้ยงที่คอยให้ความรู้ด้านศีลธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน ก็จะต้องหมั่นสังเกตความผิดปกติทางพฤติกรรมของนักเรียน เช่น แต่เดิมเคยเป็นคนที่ร่าเริง ก็ไม่พูดกับคนอื่น ซึมเศร้า เหงา และรู้สึกผิดหวังในชีวิต เป็นต้น ควรรีบพูดคุยและปรึกษากับผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้อง

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- ๑) ศึกษาผลกระทบของสื่อที่มีต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษา เขตอื่นๆ
- ๒) ศึกษาค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา เขตอื่นๆ
- ๓) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชา พระพุทธศาสนาในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาเถรสมาคม. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในการจัดฉลองศิริราชสมบัติครบรอบ ๖๐ ปี กรุงเทพมหานคร :

พิมพ์ที่บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๕.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ :

กรมการศาสนา. คู่มือการศึกษานักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๘.

กิตติพันธ์ รุจิรกุล. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์. ,

๒๕๒๕

กระทรวงศึกษาธิการ.. การพัฒนาคุณภาพการบริหารการศึกษาตามระบบคุณธรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

ฉลอง มาปรีดา. คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

ชาญชัย อาจินสมาจาร, ทฤษฎีการบริหารตามแนวคิดของปราชญ์ตะวันตก, กรุงเทพมหานคร

ปัญญาชน, ๒๕๕๑, หน้า ๒๓-๒๖.

ชัยฤกษ์ วราวิทยา, การบริหารโรงเรียนเบื้องต้น, กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖,

หน้า ๕๖-๕๘.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์กรและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา

พานิช, ๒๕๔๓.

ธีระรัตน์ กิจจาร์กษ, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา, เพชรบูรณ์ : คณะครุศาสตร์

สถาบัน ราชภัฏ, ๒๕๔๒.

ธีระวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, องค์กรและการจัดการ, กรุงเทพมหานคร

: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔ .

- ปราชญา กล้าผจญ, **หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร :
 มิตรภาพการพิมพ์และสตูดิโอ, ๒๕๓๗.
- พระคันธสารากวีวงศ์ ोजना, **คุณธรรมของคนดีและพรหมวิหาร ๔**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
 บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๔.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย, ๒๕๓๘, หน้า ๖๓๕.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมฺมจิตโต). **หัวใจนักบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์. ๒๕๔๘.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่
 ๑๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.
- พิทยา บวรวัฒนา, **การบริหารเชิงบูรณาการ**, นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖.
- เพ็ญศรี วายวานนท์, **การจัดการทรัพยากรคน**, กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- ไพโรจน์ อুদ্ধ . **ปรัชญาของการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนา
 พานิช ๒๕๔๘.
- ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** . กรุงเทพมหานคร ราชบัณฑิตสถาน.
 ๒๕๔๒.
- ละเอียด จงกลณี, **การพัฒนาองค์การ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยของแก่น,
 ๒๕๓๕. หน้า ๕๓.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, **สำนักงาน.แผนการศึกษาแห่งชาติ(พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๕): ฉบับสรุป**
 พิมพ์ครั้งที่ ๘ กรุงเทพมหานคร :บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด, ๒๕๕๑
- สุปรีชา กมลასน. **พลอากาศ โท. หม่อมหลวง. กลยุทธ์การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร :
 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๕.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรี, ๒๕๔๘.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ชาย สัญญาวิวัฒน์, การบริหารจัดการแนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
 กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, **องค์การและการจัดการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร:พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๒.
- หลวงพ่อบุญญานันทะ. **ธรรมะประมวลพุทธธรรมที่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนัชการ
 พิมพ์, ๒๕๔๓.
- อมรา เล็กเริงสินธุ์. **คุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 เสมาธรรม, ๒๕๔๒.

อดิศร เพียงเกษ, ศิลปะการพูด:วิธีเอาชนะใจคน, กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑

(๒) วิทยานิพนธ์

ชุตินันท์ อภินันท์โท (แหมทอง) “มนุษย์สัมพันธ์ในพระสูตรต้นตปิฎก”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์

มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ธิดารัตน์ ศิลสุวรรณ โฉม, ความคิดเห็นของพนักงานส่วนตำบลต่อการบริหารงานขององค์การ

บริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหัตถ์ ๔ :กรณีศึกษา อำเภอแม่สะเรียง จังหวัด

แม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ฤกษ์ชัย ใจคำปิ่น, การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา อำเภอจอมทอง เขตพื้นที่การศึกษา

เชียงใหม่ เขต ๕, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

ณัฐวีรภัทร์ ถิ่นมีผล, ทักษะของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อประสิทธิภาพการบริหารงานบริหาร

ของตำรวจท่องเที่ยว ตามหลักสังคหัตถ์ ๔, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บุภา เทิดอุดมธรรม, “การศึกษาหลักพุทธธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการพยาบาล

ตามบทบาทเชิงวิชาชีพ : ศึกษากรณีพยาบาลวิชาชีพ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์

มหาบัณฑิต, สาขาวิชา พระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช, “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ของ นางทองดี โพธิ์ทอง จาก

มุมมองของพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย :

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

พระอุบล กตปุญโญ, “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,

๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

พระมหาสำรวย ญาณส่วโร, “การศึกษาผลกระทบจากการล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ ที่มีต่อคนไทย”,

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๒) บทคัดย่อ.

พระมานิต เตชวโร (อุคนอก), “รัฐศาสตร์แนวพุทธ : พรหมวิหาร ๔ กับนักปกครอง”, .

วิทยานิพนธ์ ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๕๐ บทคัดย่อ.

สุรรัตน์ ศรีอุดม. “การบริหารงานบุคคลในโรงเรียนเอกชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”.

หลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน, ๒๕๕๓.

อนงค์นาฏ แก้วไพฑูรย์, ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหัตถ์ ๔ ของฝ่ายทะเบียนที่ว่าการอำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)

ภาคผนวก

ก. ภาพประกอบกิจกรรมและผู้ให้สัมภาษณ์



๑) กิจกรรมเคารพธงชาติ การไหว้พระ และการฝึกสมาธิ แผ่นเมตตา

๒)





๒) ผู้ปกครองและนักเรียนร่วมกันทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา, วันพ่อ แห่งชาติ, และวันแม่แห่งชาติ



๓) จัดนิทรรศการเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ เนื่องในวันพ่อแห่งชาติ ๕ ธันวาคม มหาราช และเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์



๔) นักเรียนไหว้พ่อ



๕) จัดนิทรรศการเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถฯ เนื่องในวันแม่แห่งชาติ ๑๒ สิงหาคมหาราชินี และเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์



๖) กิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อแสดงออกถึงความเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี



๗) จัดนิทรรศการให้ความรู้กับนักเรียน และประชาชนทั่วไป เนื่องในวันรัฐธรรมนูญ และเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ



๘) สัมภาษณ์ นายจ่านง ไชยวัน ผู้อำนวยการ โรงเรียนกุ่งสว่างสามัคคี,



๙) สัมภาษณ์ เด็กชาวยาววัฒน์ วุฒิสิน ตัวแทนนักเรียนชั้น ป.๔



๑๐) สัมภาษณ์ เด็กชายจิรวัดน์ แสนเมือง ตัวแทนนักเรียนชั้น ป.๖



๑๑) สัมภาษณ์ เด็กชายตรีณัย ดงเจริญ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔



๑๒) สัมภาษณ์ เด็กชายวีรพงษ์ พงษ์โคกสี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔



๑๓) สัมภาษณ์ เด็กชายระติพงษ์ โนนทิง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕



๑๔) สัมภาษณ์ เด็กชายวิฑวัส ชินอ่อน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖



๑๕) สัมภาษณ์ เด็กชายสรจักร รามศร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖



๑๖) สัมภาษณ์ นักเรียนหญิง นับจากพระครูวิญาณนุยุต

สัมภาษณ์ เด็กหญิงศิริวิภา ดาแก้ว นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สัมภาษณ์ เด็กหญิงสุจิตรา พันธุ์ทึง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สัมภาษณ์ เด็กหญิงเกษรา กัญญาบัณฑิต นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สัมภาษณ์ เด็กหญิงกัลยาณี ดันคำ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

สัมภาษณ์ เด็กหญิงพรธิชา มีชัย นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

สัมภาษณ์ เด็กหญิงอรธิษา เกสร นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

สัมภาษณ์ เด็กหญิงสิริลักษณ์ รามศรี นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

สัมภาษณ์ เด็กหญิงกัลยาณี สีตาแสง นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔



- ๑๓) สัมภาษณ์ ผู้ปกครองนักเรียน นับจากพระครูวิริยญาณยุต
- สัมภาษณ์ นางชุตินา บัวใหญ่รักษา ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- สัมภาษณ์ นางสาวภา ดาแก้ว ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางอุ้น หลาบของดี ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- สัมภาษณ์ นางนิรันดร ชินอ่อน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางบุบผา หลานวงษ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางพณี หลานวงษ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางทองหุ่่น พรหมโสภา ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และ ๔
- สัมภาษณ์ นางประอาว หลานวงษ์ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- สัมภาษณ์ นางประภาพร วิปทุม ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางสุธรรม มีชัย ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕
- สัมภาษณ์ นางอารีย์ วงชาติ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
- สัมภาษณ์ นางหนูพิน พลคำ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖



๑๘) สัมภาษณ์ คุณพ่อทอง ศรีลวงษ์ ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนกุ้งสว่างสามัคคี

ภาคผนวก ข

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โสวิทย์ บำรุงภักดิ์
อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุวิน ทองปั้น
อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๓. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชอบ ดีสวนโคก
อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๔. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นาคพล เกินชัย
อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
๕. ดร. ปัญญา กล้ายเดช
อาจารย์พิเศษ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

(สำหรับผู้บริหาร และครู)

เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๒. แบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหัตถุ ๔ ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ๔ ด้าน

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการการบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหัตถุ ๔ ของผู้บริหารโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

๓. ผู้ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ผู้วิจัยใคร่ขอความกรุณาให้ท่านตอบแบบสอบถามให้ครบทุกตอน

๔. ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามฉบับนี้ใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลต่อการปฏิบัติงานและสถานภาพทางราชการของท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูวิโรจน์นุยุต (นิพนธ์ ญาณวีโร / โสดา)

นิตติปริญญาโท

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ ๑

แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความตรงกับข้อเท็จจริงของท่าน
สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สำหรับผู้วิจัย

๑) ตำแหน่ง ๑). ผู้บริหารสถานศึกษา

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ตอนที่ ๒ สอบถามความคิดเห็น เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนคู่สว่างสามัคคี
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง : โปรดทำรายการต่อไปนี้ โดยให้ท่านพิจารณาถึงสภาพความเป็นจริง แล้วทำเครื่องหมาย

ลงในช่องระดับความคิดเห็น ซึ่งกำหนดระดับคะแนนไว้ดังนี้

๕	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย มากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย มาก
๓	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย ปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย น้อย
๑	หมายถึง	ระดับเห็นด้วย น้อยที่สุด

ข้อที่	ประเด็นคำถาม : การบริหารงานบุคคลตามหลักสังฆัตถุ ๔	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
	ก. ด้านการสรรหาบุคลากร					
๑	ผู้บริหารวางแผนพัฒนาด้วยการสอนงานวิชาการให้บุคลากรที่ขาดความรู้และประสบการณ์					
๒	สถานศึกษามีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการที่ถูกต้อง เพื่อนำสู่การปฏิบัติ					
๓	บริหารงานโดยให้คำเสนอแนะหรือทักท้วงต่อเพื่อนร่วมงานอย่างสุภาพ ด้วยความหวังดีและจริงใจ					
๔	บริหารงานโดยไม่พูดในสิ่งที่ฟังแล้วทำให้ผู้ร่วมงานรู้สึกสะเทือนใจ น้อยใจ หรือคับแค้นใจ					
๕	ผู้บริหาร รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ และให้คำแนะนำต่างๆ แก่บุคลากร					
๖	ผู้บริหารมีการปฏิบัติตามระเบียบ ขั้นตอนจากเขาไปหนัก คือ “ตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักงาน ลดตำแหน่ง โยกย้าย หรือไล่ออก” หรือปฏิบัติตามกฎหมาย กรณีที่บุคลากรทำผิดวินัย					
๗	ผู้บริหารยกย่องชมเชยบุคลากรที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงาน					

ข้อที่	ประเด็นคำถาม : การบริหารงานบุคคลตามหลักธรรมสังคหัตถ์ ๔	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
ข.ด้านการปฏิบัติงานของบุคลากร						
๘	ผู้บริหาร สนับสนุนครูและบุคลากรให้ได้รับการพัฒนา มีวิทยฐานะ เงินเดือน และเงินประจำตำแหน่ง ตามมาตรฐานตำแหน่ง และมาตรฐานวิทยฐานะ					
๙	ผู้บริหาร มีการวางแผนกำหนดพัฒนาคุณภาพบุคลากรในแต่ละภาคการศึกษา					
๑๐	สถานศึกษาคัดเลือกบุคลากรที่ให้ความรู้ วิชาการ ด้วยความจริงใจ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน					
๑๐	ผู้บริหารนำผลจากการประเมินการปฏิบัติงานไปปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ					
๑๒	ผู้บริหาร จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม ในสถานศึกษา					
๑๓	ผู้บริหาร บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โดยไม่ใช้หน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน					
๑๔	ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน					
๑๕	ผู้บริหารบริหารงานด้วยการเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของบุคลากร เป็นอย่างดี คิดทำสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่กัน มองในแง่ดี					
๑๖	ผู้บริหารปกป้องบุคลากรให้ดำรงตนอยู่ในหน่วยงานอย่างปลอดภัย					

ตอนที่ ๓

คำชี้แจง ท่านมีแนวทางอย่างไรในการนำหลักสังคหวัตถุ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการ
บริหารงานบุคคลในการบริหารสถานศึกษา

หลักสังคหวัตถุ ๔ ประกอบด้วย

- ทาน : การเสียสละ ให้ความ ให้โอกาส ตลอดทั้งให้วัตถุสิ่งของ ของผู้บริหารสถานศึกษา
- ปิยวาจา : การกล่าวคำที่สุภาพ ไพเราะ ชวนฟัง นำเคารพเชื่อถือ ของผู้บริหารสถานศึกษา
- อัตถจริยา : การประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ของผู้บริหารสถานศึกษา
- สมานัตตตา : การวางตนเสมอต้น เสมอปลาย

๓.๑ ด้านการวางแผนบุคลากร หมายถึง การวางแผนให้เหมาะสมกับงาน

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๒ ด้านการสรรหาบุคลากร หมายถึง การคัดเลือกเพื่อสรรหาบุคลากรที่เหมาะสมกับหน้าที่การ
งานตามต้องการขององค์การ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๓ ด้านการประเมินผลการปฏิบัติงาน หมายถึง กระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงาน
ระบบงานของพนักงาน ที่ปฏิบัติงานในตำแหน่งนั้นๆ และการตัดสินใจของผู้บริหาร

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๔ ด้านการธำรงรักษามูลค่า หมายถึง การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ของบุคลากรรับฟัง
ความเห็น และจัดกิจกรรมเพื่อให้บุคลากรเกิดความพึงพอใจ ปลอดภัย และบรรลุเป้าหมาย ของ
องค์การ

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขออนุโมทนาขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ

พระครูวิธานนุยุต (นิพนธ์ ญาณวิโร / โสคา)

นิตยปริญาโท

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตขอนแก่น

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๑๓๑

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.โสวิทย์ บำรุงภักดิ์

ด้วย พระครูวิธานนุยุต รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๑๓๑๙ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาควิเศษ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลย์ อําเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระมหาดาวสยาม วชิรปัญญา,ดร. ๒) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ๓) ดร.ประยูรแสงใส

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภาณี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วช.ขอนแก่น



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๑๓๑

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

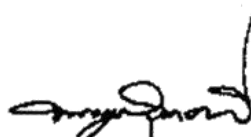
เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ดร.สุวิณ ทองปิ่น

ด้วย พระครูวิธานนุยุค รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๑๗๙ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาควิชาพิเศษ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลี อําเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ,ดร. ๒) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ๓) ดร.ประยูรแสงใส

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้


(พระครูสุตธรรมภานี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วช.ขอนแก่น



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๑๒๓.๔/๓๓๑

วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขอดำเนินการขอความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ผศ.ชอบ ศีสวนโคก

ด้วย พระครูวิธานนุยุต รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๑๗๙ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาควิชาศึกษาศาสตร์ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลี อําเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระมหาดาวสยาม วชิรปญฺญ,ดร. ๒) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุมณีชน ๓) ดร.ประยูรแสงใส

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภานี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วช.ขอนแก่น



บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศธ ๖๓๒๓.๔/๑๓๓

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.ปัญญา คล้ายเดช

ด้วย พระครูวิญาณบุญ รักษารักษาตัว ๕๔๐๕๔๐๕๓๓๕ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาคพิเศษ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนคู่ส่วสามัคคี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระมหาตาวสยาม วชิรปัญญา,ดร. ๒) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ๓) ดร.ประยูรแสงใส

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภาณี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา ว.ช.ขอนแก่น



บันทึกข้อความ

สำนักงาน ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ ศจ ๖๑๒๓.๔/๑๓๓

วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย

เรียน/เจริญพร ดร.นาคพล เก็นชัย

ด้วย พระครูวิริยญาณนุศร รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๑๓๙ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาคพิเศษ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "กิจกรรมการส่งเสริมศีลธรรมและพฤติกรรมทางศีลธรรมของนักเรียนโรงเรียนกุสุมาลี อ่าเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น" โดยมีคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ ๑) พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ,ดร. ๒) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ๓) ดร.ประยูร แสงใส

เพื่อให้งานวิทยานิพนธ์ของนิสิตมีคุณภาพด้านวิชาการและถูกต้องตามหลักการวิจัย ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัย จึงขอเรียน/เจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือการศึกษาวิจัยของนิสิตท่านนี้ด้วย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับร่วมมือจากท่านด้วยดี ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(พระครูสุตธรรมภาณี)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

รองประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วช.ขอนแก่น

ภาคผนวก จ

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ.๖๑๒๓.๔/ ๑๕๖



ศูนย์บัณฑิตศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น ค.โคกสี

เชียงใหม่ จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐
วันที่ 11 เดือน ๐.พ.ค. ๕๖
เลขที่ ๐๑ ๐๑๐

๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนกุสว้างสามัคคี อำเภอโนนน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

ด้วย พระครูวิธานพัฒนบัณฑิต รหัสประจำตัว ๕๔๐๕๔๐๕๑๓๙ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ภาคพิเศษ ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "กิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมนักเรียนโรงเรียนกุสว้างสามัคคี ตำบลบัวใหญ่ อำเภอโนนน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น" มีคณะกรรมการควบคุม ดังนี้ คือ ๑) รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน ๒) ดร. ประยูร แสงใส ๓) พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ,ดร.

ดังนั้น เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงเจริญพรมาเพื่อขออนุญาตให้บัณฑิตได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในครั้งนี้ด้วย โดยข้อมูลที่ได้จักใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี ขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

โรงเรียนกุสว้างสามัคคี
อำเภอโนนน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

เจริญพร

(พระครูวิธานพัฒนบัณฑิต,ดร.)

รองอธิการบดี

11 ก.พ. ๕๖

ท. ก.พ. ๕๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ประธานกรรมการบริหารศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูวิริยญาณนุยุต (นิพนธ์ ญาณวิโร/โสดา)
- เกิด : ๓ ตุลาคม ๒๔๕๘
- สถานที่เกิด : ๖๑/๑ หมู่ ๓ บ้านหนองบัวเงิน ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง
จังหวัดอุดรธานี
- อุปสมบท : ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๔๐
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๒ สอบได้ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น
- ประสบการณ์การทำงาน : ปัจจุบัน เจ้าอาวาสวัดจอมมณี บ้านโนนหัวช้าง ตำบลบัวใหญ่
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
พระอาจารย์สอนวิชาศีลธรรม โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี
สังกัด มหานิกาย
- หน้าที่การงาน : เจ้าอาวาสวัดจอมมณี บ้านโนนหัวช้าง ตำบลบัวใหญ่
อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น
พระอาจารย์สอนวิชาศีลธรรม โรงเรียนคู่สว่างสามัคคี
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๔
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๕
- ที่อยู่ปัจจุบัน : ๑๕๕ หมู่ ๑๓ วัดจอมมณี ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง
จังหวัดขอนแก่น
โทร. ๐-๘๓๑๔๐-๘๖๓๑